

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM VE OTEL İŞLETMECİLİĞİ
ANABİLİM DALI

BÖLGESEL KALKINMA ÇERÇEVESİNDE TERMAL TURİZM
FAALİYETLERİNİN YEREL HALK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ:
MUDURNU ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜLSÜN DÖNMEZ

Düzce

Eylül-2015

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM VE OTEL İŞLETMECİLİĞİ
ANABİLİM DALI

BÖLGESEL KALKINMA ÇERÇEVESİNDE TERMAL TURİZM
FAALİYETLERİNİN YEREL HALK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ:
MUDURNU ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜLSÜN DÖNMEZ

Danışman: Doç. Dr. Muammer MESCI

Düzce

Eylül-2015

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Anabilim Dalındaoy birliği / oy çokluğu ile
YÜKSEK LİSANS TEZİ / DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan (İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye(İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye(İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye(İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye(İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

(İmza Yeri)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Turizm, dünyada ve ülkemizde bölgesel kalkınmada en önemli sektörlerden birisidir. Bu çalışmada, turizmin bölgesel kalkınmadaki payını belirlemek ve yerel halkın turizm faaliyetlerinden etkilenmesini incelemek amacıyla karma yöntem araştırması kullanılmıştır.

Araştırma süresi boyunca, zaman ve birikimlerini esirgemeyerek beni yönlendiren, danışman hocam Sayın Doç.Dr. Muammer Mesci'ye,

Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteğini esirgemeyen annem Fatma Dönmez, babam Yunus Dönmez'e ve bütün kararlarımda yanımda olan ablam Gülsemin Ercan ve abim Serdar Ercan'a,

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca yanımda olan arkadaşlarıma ve yüksek lisans eğitim sürecini beraber tamamladığımız Elif Aslantürk'e,

Araştırmanın uygulama bölümünde, görüşme esnasında her türlü kolaylığı sağlayan kurum ve kuruluş yetkililerine ve anketin uygulanmasında emeği geçen herkese,

Sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Gülsün DÖNMEZ

ÖZET

BÖLGESEL KALKINMA ÇERÇEVESİNDE TERMAL TURİZM FAALİYETLERİNİN YEREL HALK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: MUDURNU ÖRNEĞİ

DÖNMEZ Gülsün

Yüksek Lisans, Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Muammer Mesci

Eylül 2015, 112 Sayfa

Dünyada ve ülkemizde hızla gelişmekte olan turizm sektörünün olumlu ve olumsuz etkileride artmaktadır. Bu çalışmanın amacı termal turizmin, bölgesel kalkınmadaki payı ve termal turizmin yerel halk üzerindeki etkilerini incelemektir. Araştırma yöntemi olarak karma araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmada ilk olarak ikincil kaynaklardan oluşan literatür taraması yapılmıştır. Ardından araştırmanın uygulama bölümünde ilk olarak, birincil kaynaklardan yüz yüze görüşme tekniği ile veriler elde edilmiş daha sonra yerel halka, konu ile ilgili tutumlarını değerlendirmek için, anket tekniği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda bölgede etkin olan termal turizmin bölge kalkınmasında önemli bir yere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda yerel halkın turizmin sosyal, ekonomik ve çevresel etkilerini olumlu algıladıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Turizmin Etkileri, Termal Turizm, Bölgesel Kalkınma, Mudurnu.

ABSTRACT

REGIONAL DEVELOPMENT OF THERMAL TOURISM ON THE EFFECTS OF LOCAL ACTIVITIES: EXAMPLE MUDURNU

DÖNMEZ Gülsün

Master Thesis, Division of Tourism and Hotel Management

Supervisor: Assoc. of Prof. Dr. Muammer Mesci

September 2015, 112 Pages

In the world and in our country rapidly developing tourism sector, has also increased the positive and negative effects of it. In this study thermal tourism, whose importance is increasing in the world day by day, the impact on the local community and economic share in the region's development has been investigated. The first part of the study consist of a qualitative research of secondary sources of literature. In the first part of the study, practice interviewing techniques from primary sources with data obtained after than the survey technique has been applied to the local community. As a result of this study; active thermal tourism facilities has an important placefort he development of the region. At the same time tourism's, social, economic and environmental effects has been observed that positive perceptions by the people of the region.

Keywords: Impacts of Tourism, Thermal Tourism, Regional Development, Mudurnu.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLER LİSTESİ.....	ix
I.BÖLÜM.....	1
1.1.GİRİŞ.....	1
1.1.1. Araştırmanın Problemi.....	1
1.1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.1.3.Araştırmanın Önemi	5
1.1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
2.1 TURİZMİN ETKİLERİ	6
2.1.1. Turizm Kavramı.....	6
2.1.2. Turizmin Etkileri.....	9
2.1.2.1. Turizmin Sosyal Etkileri	11
2.1.2.2. Turizmin Ekonomik Etkileri	13
2.1.2.3. Turizmin Çevresel Etkileri.....	14
2.1.3. Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri	16
2.1.3.1. Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Olumlu Etkileri	18
2.1.3.2. Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Olumsuz Etkileri.....	20
2.2 ALTERNATİF TURİZM KAVRAMI.....	22
2.2.1. Alternatif Turizm Çeşitleri.....	22
2.2.2. Termal Turizm	23
2.2.2.1. Termal Turizm ile İlişkin Kavramlar	26
2.2.2.2. Termal Suların Özellikleri	27
2.2.2.3. Termal Turizm İşletmeleri	29
2.2.2.4. Dünya’da Termal Turizm.....	30
2.2.2.5. Türkiye’de Termal Turizm	31
2.2.2.5.1. Türkiye’de Başlıca Termal Kaynaklar	32
2.3. BÖLGESEL KALKINMA.....	34

2.3.1. Bölgesel Kalkınma Kavramı ve Tarihi Gelişimi	34
2.3.2. Bölgeler Arası Farklılıklar ve Nedenleri	38
2.3.3. Türkiye'de Bölgesel Farklılıkları Gidermeye Yönelik Çalışmalar	41
2.3.4. Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi.....	45
2.3.5. Bölgesel Kalkınma Ajansları	47
III. BÖLÜM	50
3.1.ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	50
3.1.1. Araştırmanın Hipotezleri ve Modeli	50
3.1.2.Araştırma Yöntemi	52
3.1.2.1. Nitel Araştırma Yöntemi.....	54
3.1.2.1. Nicel Araştırma Yöntemi	53
3.1.2.2.Karma Araştırma Yöntemi.....	53
3.1.3. Araştırma Evreni ve Örneklem	58
3.1.3.1. Araştırma Evreninin Özellikleri.....	58
3.1.3.1.Mudurnu Tarihi ve Coğrafi Özellikleri.....	58
3.1.3.2.Mudurnu'da Turizm.....	59
3.1.4. Araştırmanın Veri Toplama Aracı	60
3.1.4.1. Görüşme Tekniği.....	60
3.1.4.2. Anket Tekniği.....	63
3.1.5.Araştırma Verilerinin Toplanması	64
3.1.6. Verilerin Analizi, Güvenirlilik ve Geçerlilik	65
IV. BÖLÜM	67
4.1.ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE DEĞERLENDİRME	67
4.1.1.Termal Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisini Belirlemeye Yönelik Bulgular	67
4.1.2.Turizmin Etkilerini Belirlemeye Yönelik Bulgular	78
4.1.2.1.Demografik Bulgular	78
4.1.2.2.Verilerin Kullanılabilirliği	80
4.1.2.3.Demografik Verilere Göre Farklılık Olup Olmadığının Analizleri	81
4.1.2.3.1.Yaş.....	81
4.1.2.3.2.Cinsiyet.....	83
4.1.2.3.3.Medeni Durum	84

4.1.2.3.4.Eğitim Durumu	85
4.1.2.3.5. Tatile ıkma Sıklığı	86
4.1.2.3.6.Gelir Durumu	87
4.1.2.3.7. Değişkenler (Boyutlar) Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analiz Sonuçları	88
4.1.3. Bulgulara İlişkin Genel Sonuçlar.....	91
4.1.3.1.Nitel Araştırma Yöntemine İlişkin Sonuçlar.....	91
4.1.3.2.Nicel Araştırma Yöntemine İlişkin Sonuçlar	92
V. BÖLÜM	93
5.1.SONUÇ	93
5.2. ÖNERİLER	97
VI. KAYNAKÇA.....	98
VII. EKLER	108
7.1. Görüşme Formu.....	108
7.2. Anket Formu.....	110

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Turizme Yönelik Olarak Fayda ve Maliyetler.....	10
Tablo 2: Turizmin Toplum ve Kültür Üzerindeki Olumlu ve Olumsuz Etkileri	11
Tablo 3: Termal Suları ve Tedavi Edici Özellikleri.....	28
Tablo 4: Jeotermal Potansiyelin Bölgelere Göre Dağılımı (2003)	33
Tablo 5: Bölgesel Politikaların Sosyal Fayda ve Maliyetleri.....	42
Tablo 6: Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Bölgesel Yaklaşımların Değerlendirilmesi	43
Tablo 7: Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemlerinin Karşılaştırılması	54
Tablo 8: Hata Marjı.....	64
Tablo 9: Görüşme Takvimi	65
Tablo 10: Geçerlik ve Güvenirlik Konusunda Nicel ve Nitel Kabul Gören Kavramların Karşılaştırılması	66
Tablo 11: Bulguların Değerlendirilmesine Yönelik Amaçlar	67
Tablo 12: Bölgenin Termal Turizmi Konumuna Katılımcı Görüşleri	68
Tablo 13: Turizm işletmelerinin Durumu ve Tanıtımı Katılımcı Yorumları.....	69
Tablo 14 : Bölgedeki Kamu ve Özel Yatırımların Durumu Katılımcı Yorumları.....	71
Tablo 15: Tesislerden Sağlanan İş İstihdamı Katılımcı Görüşleri.....	72
Tablo 16: Sivil Toplum Kuruluşlarının Durumu Katılımcı Görüşleri	73
Tablo 17: Termal Tesislerin Durumu, Katılımcı Görüşleri	75
Tablo 18: Yerel Halkın Turizme Bakış Açısı, Katılımcı Görüşleri	76
Tablo 19: Uluslararası Turist Talebi, Katılımcı Görüşleri	77
Tablo 20: Demografik Yapı ile İlgili Sonuçlar (s=389).....	79
Tablo 21: Normal Dağılıma Uygunluk Testi	80
Tablo 22: Yaş ve Bağımsız Değişkenlere İlişkin Kruskal-Wallis Sonuçları	81
Tablo 23: Yaş ile Turizmin Etkileri Arasındaki Sonuçlar	82
Tablo 24: Cinsiyet ile Bağımsız Değişkenlere İlişkin Mann Whitney U Testi.....	83
Tablo 25: Medeni Durum ile Bağımsız Değişkenlere İlişkin Mann Whitney U Testi	84
Tablo 26: Eğitim Durumu ve Bağımsız Değişkenlere İlişkin Kruskal-Wallis Sonuçları	85
Tablo 27: Eğitim Durumu ile Bağımsız Değişkenler Arasındaki Sonuçlar.....	86
Tablo 28: Tatile Çıkma Sıklığı ve Bağımsız Değişkenlere İlişkin Kruskal-Wallis Sonuçları	87
Tablo 29: Gelir Durumu ve Bağımsız Değişkenlere İlişkin Kruskal-Wallis Sonuçları	88
Tablo 30: Değişkenler (Boyutlar) Arasındaki Alişkiye Ait Korelasyon Analiz Sonuçları	89

ŞEKİLER LİSTESİ

Şekil 1: Araştırma Modeli 1	51
Şekil 2: Araştırma Modeli 2	52
Şekil 3: Karma Yöntem Araştırmalarının Sınıflandırılması	55

I.BÖLÜM

1.1.GİRİŞ

Araştırmanın giriş bölümü çalışmanın içeriği ile ilgili genel bilgilerden oluşmaktadır. Bu doğrultuda ilk olarak, belirlenen araştırma problemi, ardından araştırmanın amacı, önemi ve sınırlılıkları yer almaktadır.

1.1.1. Araştırmanın Problemi

Gelişmekte olan ülkelerin ortak sorunu mevcut kaynaklarını kalkınmalarını destekleyecek şekilde kullanamamalarıdır. Bu durum sonucunda bölgeler arasında dengesizlikler meydana gelmekte ve bu durum ülkeyi olumsuz olarak etkilemektedir. Turizm, bu şartlarda bölgelerin kalkınması için dengeleyici bir sektör olarak görülmektedir. Turizm ilk başlarda sadece ulusal kalkınmanın bir aracı olarak algılanıp bu yönde desteklenen bir sektör halindeyken artık yöresel, bölgesel ve şehirselle kalkınmanın da destekleyicisi durumuna gelmiştir. Endüstriyel alanda gelişebilmek için mevcut şartları yeterli olmayan fakat turizmin gelişebilmesi için gerekli potansiyele sahip alanlar teşvik edici, destekleyici bir politika ile turistik yönden kalkındırılabilir ve bölgesel kalkınmada önemli bir rol oynayabilir (Tunçsiper ve Bezirgan, 2010: 2).

"Turizm sektörünün temel arz verileri bölgelerin doğal, sosyo-kültürel ve tarihsel kaynaklara bağlı olduğundan diğer sektörlerden farklı olarak kalkınmayı hızlandırmaktadır. Turizm sektörünün gelişmesi aynı zamanda 35 tane sektörün de gelişmesi demektir. Sektörlerin gelişmesi bölgenin kalkınmasını hızlandırmakta ve bölgelerarası dengesizlik veya az gelişmişlik sorunu da turizm sektörü sayesinde en aza indirilmektedir (Çeken, 2008: 302)."

Araştırmalar, turizmin bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmada en önemli sektörlerden birisi olduğu konusunda aynı görüştedir ve turizm sektörü hizmet ağırlıklı olmasından dolayı, turist çeken bölge ve yerel halk tarafından birçok etkileri bulunmaktadır. Turizm faaliyetleri sırasında oluşan bu etkiler literatürde birçok alanda araştırmaya konu olmuştur. Literatürde turizmin en çok ekonomik etkileri yer almakla birlikte, son dönemlerde sosyal ve çevresel etkileri de gündeme gelmiştir. Konuyla ilgili çalışmalara bakıldığında ise, termal turizmin yerel halk, üzerindeki etkilerinin araştırıldığı çalışmalar ve termal turizmin bölge kalkınması üzerindeki etkilerinin araştırıldığı çalışmalar yer almasına rağmen bu iki konunun birleştiği ortak bir çalışmaya çok fazla rastlanılmamıştır. Örneğin; Tunçsiper ve Bezirgân (2010), termal turizmin ekonomik etkilerini üç farklı grup üzerinde araştırmış ve sonucunda bütün grupların ekonomik etkileri farklı değerlendirmekle birlikte olumlu algıladıkları sonucuna ulaşmıştır. Ekonomik etkilerin yanı sıra son dönemlerde turizmin çevresel etkilerinin yerel halk üzerindeki etkileri üzerinde de durulmaya başlanılmıştır. Bertan (2009), turizmin çevre üzerinde yarattığı etkileri araştırmış ve bölge halkının turizm faaliyetlerini desteklemesinde, turizmin çevre üzerinde yarattığı olumlu ve olumsuz etkilerin belirleyici faktör olduğunu belirtmiştir.

Turizmin gelişmesini araştıran çalışmalarda, yerel halkın tutumları ile turizm arasında ilişki olduğunu savunan ve bu ilişkinin mevcut bölgedeki turizm gelişiminin başarılı ve sürdürülebilir olmasında ana etken olduğunu savunan birçok akademik çalışma bulunmaktadır. Turizmin gelişmeye başladığı bir bölgede, yerel halk öncelikle turizme ve sayıları artmaya başlayan turistlere karşı fayda bekledikleri için olumlu tutum sergilemektedir. Yerel halkın bu olumlu tutumu, turizmin kendilerine ait olan doğal ve kültürel yaşam alanları üzerindeki olumsuz etkilerini fark ettikten sonra olumsuz tutuma dönüşebilmektedir (Biçici, 2011: 79).

Araştırmamızda turizmin bölgesel kalkınmada etkin bir rolde olup olmadığı ve bölgede etkin olan termal turizmin etkileri araştırılmak istenilmektedir. Bu bağlamda aşağıdaki sorulara cevap alınmaya çalışılmıştır.

- Termal turizmin bölge kalkınmasındaki payı nedir?
- Turizm faaliyetlerinin bölge ve yerel halk üzerindeki etkileri nelerdir?

Literatürde konuya ilişkin uluslararası alanda yapılan araştırmalar ve sonuçlarının bazıları aşağıda yer almaktadır:

- Loukissas (1982), *Turizmin bölgesel kalkınmaya etkilerinin Yunan adalarında karşılaştırmalı analizi* çalışması sonucunda turizmin bölgesel kalkınmaya faydalı olduğu sonucuna ulaşmış, turizm politikalarını geliştirirken turistler ve yerel halkın potansiyel etkileşimi ile bölgenin kapasitesinin de değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.
- Haukeland (1984), *İskandinavya’da turizmin sosyo-kültürel etkileri* üzerine olan çalışmasında turizmin sosyal, kültürel ve ekonomik etkilerinin olumsuz algılarının, geleneksel mesleklerde çalışanlarda daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır.
- Tsartas (1992), *Yunan adalarında turizmin sosyo-ekonomik etkileri* çalışmasında, bu iki adanın ekonomik, sosyal ve kültürel geleneklerinin gelişiminde farklılıklar ve benzerlikler olmasının sebebini, turizmin farklı türlerinin etkisinde kalınmasından kaynaklandığı sonucuna ulaşmıştır.
- King vd (1993), *Turizmin sosyal etkilerinde temel algılar* üzerine olan çalışmasında turizmle ilgilenen kişilerin, ekonomik yararlar ile sosyal maliyetler arasındaki ayrımın ve bazı olumsuzlukların farkında olduklarını fakat bu durumun turizmin gelişmesine engel olmadığını düşündükleri sonucuna ulaşmışlardır.
- Lindberg ve Johnson (1997), *Turizmin sosyal etkilerinin ekonomik değerler üzerine olan etkileri* üzerine olan araştırmalarında, turizmin gerçek ve algılanan sosyal etkilerinin belirlenmesi ve bu etkilerin turizm politikalarına dâhil edilmesiyle ilgili öneriler sunmuşlardır.
- Bachleitner ve Zins (1999), *Kırsal toplulukların turizme olan bakış açıları*’nı değerlendirdikleri çalışmalarında, kentsel bölgelerde kültür turizminin çeşitlenerek arttığı ve kırsal alanlarda yerel insanların yaşam kalitesini korumak ve daha iyileştirmek için turizme teşviklerin olduğu sonucuna ulaşmıştır.
- Mbiwa (2003), *Okavango Delta Kuzey-Batı Botsava’da turizmin gelişiminin sosyo-ekonomik ve çevresel etkileri* üzerine olan çalışmasında, bölgede turizmin yerel kaynaklara istihdam sağlamakla beraber

iyi bir döviz getirisine sahip olduğunu fakat kötü atık yönetimi ve gürültü gibi çevresel olumsuz sorunlar yaşandığını, bu durumda sürdürülebilirlik açısından sorun yaratacağı sonucuna ulaşmıştır.

- Dyer vd. (2003), *Avustralyalı bir yerli topluluk üzerinde turizmin etkileri* 'ni araştırmış ve turizmin sosyo-kültürel, ekonomik faydalarının bulunduğunu, iş istihdamı sağladığını fakat turizmin kültür bozulmalarına sebep olduğu sonucuna ulaşmıştır.
- Vanhove (2011), *Turizmin ekonomik etkileri* üzerine olan çalışmasında turizmin ekonomik kalkınma için araç kabul edildiğini ve turizmin ekonomik avantajları olduğu kadar dezavantajları olduğunu da vurgulamıştır. Turizm destinasyonlarında tam istihdam sağlansa bile net etkinin düşük olabileceğini eklemiş ve hesaplanabilir genel denge modelinin¹ kullanılmasını önermiştir.
- Dimitrovski vd (2012), *Kırsal turizm ve bölgesel kalkınma üzerine Sırbistan'ın Gruta bölgesinde kırsal turizmin geliştirilmesi* adına yaptığı vaka analizi çalışması sonucunda, Gruta bölgesine gelen turistlerin orta gelir düzeyi ile üst sosyal ve kültürel düzeyde olduklarını aynı zamanda spor, çiftlik işleri, doğa ve gastronomi sevdiklerini belirtmiştir. Yerel halkın ise turizm faaliyetlerinde yerel yönetim ile işbirliği içinde olmamasından şikâyetçi olduklarını gözlemlemiştir.

1.1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın iki temel amacı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, termal turizm yatırımlarının bölgenin kalkınmasında ne ölçüde katkısının bulunduğunu belirlemektir. Araştırmanın diğer amacı ise, bölgede yaşayan halkın, turizmi nasıl algıladıkları ve turizmin bölgede yaşayan halk üzerindeki etkilerinin belirlenmesidir. Bu bağlamda;

- Turizmin ekonomik etkileri
- Turizmin çevresel etkileri
- Turizmin sosyal etkileri
- Turistlik faaliyetler ve istekler

¹Genel denge yapısı belirlenmiş piyasalar arasında dengeyi sağlayan arz, talep ve fiyat düzeyleri sayısal çözümü için iktisadi veri ile birleştiren simülasyonlardır.

- Bölgenin sosyo-ekonomik durumu incelenecektir.

1.1.3.Araştırmanın Önemi

Turizmin etkileri literatürde yaygın bir şekilde çalışılmış konulardandır. Ancak yapılan çalışmalar genellikle turizmin etkilerinin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarından birinin üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda en çok turizmin ekonomik boyutu üzerinde durulmuş, sosyal ve çevresel etkiler üzerindeki çalışmalar son dönemlerde önem kazanmıştır. Aynı şekilde bölgesel kalkınma kavramı da literatürde birçok sektör ile değerlendirilmiş turizm sektörü ile olan ilgisi son zamanlarda önem kazanmıştır. Araştırmada bu iki konunun birlikte değerlendirilmesi araştırmanın önemini arttırmaktadır.

Araştırmanın bir diğer önemi ise termal turizmin bölge kalkınmasındaki payını inceleyebilmek adına görüşme tekniği tercih edilirken, turizmin bölge halkı üzerindeki etkilerini belirleyebilmek adına anket tekniği tercih edilmiştir. Karma araştırmalarda birden fazla veri toplama tekniğinin bir arada kullanılıyor olması, araştırmanın güvenilirliğini arttırması açısından önemlidir.

1.1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma ile ilgili en önemli kısıtlardan biri, araştırmanın tek bir bölge ile gerçekleşmiş olmasıdır. Araştırma termal turizm ve turistik faaliyetlerin bölge halkı üzerindeki etkilerini belirleyebilmek adına Mudurnu ilçesi ile sınırlandırılmıştır. Araştırmanın turizm etkilerini belirleyebilmek için tercih edilen anket tekniğinde veri sayısı istenilen düzeyde olmasına rağmen uygulamanın birden fazla bölgede yapılması araştırma sonuçlarını daha geçerli hale getirecektir. Araştırmada, termal turizmin bölge kalkınmasındaki payını belirlemeye yönelik olarak yapılan görüşmelerde bölgedeki mevcut yerel ve özel paydaşların yeterli sayıda olmaması araştırmanın diğer bir sınırlılığını oluşturmaktadır.

II. BÖLÜM

2.1 TURİZMİN ETKİLERİ

Turizmin etkileri çalışmanın uygulama alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu bölümde turizm kavramı, turizmin sosyal, ekonomik, çevresel etkileri ile bölge halkı üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri yer almaktadır.

2.1.1. Turizm Kavramı

Turizm kavramı birçok disiplin ve sektörle ilişkisi bulunan bir kavram olduğundan dolayı akademik çevreler tarafından uzun süredir tartışılan kavramlardan biridir. Bu doğrultuda turizm kavramının tek bir tanımının yapılamamasının ana nedeni, farklı disiplinlerde çalışan araştırmacıların, turizmi kendi disiplinlerine özgü nitelikleri baz alarak tanımlamalarından kaynaklanmaktadır. Bazı araştırmacılar, turizmi endüstri olarak kabul ederken bazı araştırmacılar da turizmin endüstriden çok sistem olduğunu savunmuşlardır. Ekonomistlerin turizmi, bir “endüstri” olarak değerlendirirken, pazarlamacıların “pazar” olarak görmeleri, çevre bilimcilerin turizmin çevresel etkileri üzerinde durmaları ve toplum bilimcilerin turizmin insan davranışları yönünü ana unsur olarak ele almaları bu durumun bir örneğidir (Kozak, 2012: 7).

Bazı araştırmacılar turizmin tanımı yapılırken belirli unsurlarının mevcut olup olmadığının dikkate alınması gerektiğini vurgulamışlardır. Burkart ve Medlik (1981: 40), turizmin genel bir tanımı yapılmak istenildiğinde aşağıdaki unsurların mevcut olup olmadığına bakılması gerektiği savunmuşlardır. Bu unsurlar şu şekildedir;

- Kişilerin sürekli olarak ikamet ettikleri yerin dışında olmaları,
- Seyahat nedeninin geçici olması,
- Seyahat nedeninin bir yerde çalışmak amacıyla olmaması,

- Kişilerin gittikleri yerde tüketici olmaları
- Kişilerin konaklamadan sonra sürekli ikametlerine geri dönmeleridir.

Robinson (2012: 28), benzer bir şekilde turizmin bazen boş zamanın değerlendirilmesi bazen konaklama bazen de eğlence olarak algılandığını fakat normalde turizmin hepsini içerdiğini belirtmiştir ve turizmle ilgili temel durumları sıralamıştır;

- Turizm insanların konaklama ve seyahat hareketleri olarak tanımlanmaktadır.
- Bütün turizm faaliyetleri tatil yeri ve tatilde konaklama yapılacak yer olmak üzere iki ögeden oluşmaktadır.
- İnsanların her zamanki günlük deneyimleri dışında ve her zaman ikamet ettikleri yerlerden farklı olarak yaptıkları konaklamalardır.
- Turizm faaliyetleri genellikle belirli bir zaman süresinde tanımlanır. (gün, hafta, ay vs)
- Bu faaliyetler daimi ikametgah gerektirmeyen ziyaret ve dinlenme amacı taşıyan faaliyetlerdir.

Turizm farklı sektörlerde birçok tanıma sahip olmasına rağmen temel özellikleri sebebiyle aynı algıyı oluşturmaktadır. Turizmle ilgili yapılan genel tanımlamalardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

Dünya Turizm Örgütü (WTO) turizmi; insanların sürekli yaşadıkları yer dışındaki başka bir yerde yirmi dört saatten az ve bir yıldan fazla kalmamak koşulu ile iş, sağlık, eğlence, boş zaman ve spor gibi çeşitli amaçlarla gerçekleştirdiği eylemler olarak tanımlamaktadır (WTO 1995: 15). Benzer bir ifadeyle; turizm, insanların ikamet ettikleri yer dışında yaptıkları seyahat ve gittikleri yerlerde geçici olarak konaklamalarından doğan ihtiyaçların karşılanması ile ilgili üretim ve tüketim ağırlıklı bir faaliyettir (Ünlüönen ve Tayfun,2003). Aynı zamanda turizm, bireylerin birbirleri ile kaynaşmasını sağlayan, ülkeler arasındaki ilişkileri geliştiren ve ekonomik, sosyal, kültürel alanda önemli etkileri olan harekettir (Zengin, 2013). Genel itibariyle bir tanım yapmak gerekirse, turizm; bireylerin dinlenme, kültürel, sağlık, inanç vb sebeplerle yaşadıkları yer dışında yaptıkları seyahatler boyunca hem turistlerin hem de bölgede yaşayanların karşılıklı etkileşim içine girdikleri

konaklamalı etkinlikler olarak tanımlayabiliriz.

Turizmin tanımlamalarının yanında Bastem (1997: 4), turizmin öneminin kavranabilmesi için öncelikli olarak turizmin faydalarının bilinmesi gerektiği belirtmiş ve bu faydaları aşağıdaki gibi sıralamıştır.

Turizm;

- İstihdam imkânı sağlar.
- Alt yapının oluşturulmasını hızlandırır.
- İhtiyaç duyulan döviz kaynağını oluşturur.
- Gayri milli hasılaya katkıda bulunur.
- Ekonomide büyük bir çarpan etkisi yaratır.
- Yüksek gelir seviyesi ile birlikte hayat standardını yükseltir.
- Yerel halkın yararlanabileceği rekresyonel imkanlar sağlar.
- Turist destinasyonları için uygun bir dünya imajı yaratır.
- Yerel ticareti ve endüstriyi canlandırmaya yardımcı olacak bir alt yapı geliştirir.
- Dünyayı evrensel bir toplum haline getirmeye çalışır.

Uluslararası düzeyde bakıldığında turizmde yaşanan sürekli ve kesintisiz olan artış, Türkiye gibi gelişen birçok ülkenin devamlı büyüyen bu sektöre ilgi duymasında etkili olmuştur. Türkiye gibi jeopolitik konumu turizme elverişli olan ve gelişmekte olan bir ülkenin pazar payı almak üzere uluslararası turizm sektörüne ilgi duymasının nedenleri (Dilber, 2007: 209) ;

- Turizm talebinin her geçen gün hızla artması,
- Turizmin, ülkeye döviz girişi sağlaması,
- Turizm sektörünün gelişme maliyetleri düşük olması,
- Turizm, turizm işletmeleri tarafından maliyetleri düşürdüğü ölçüde benimsenmesi ve çoğunlukla bir pazarlama unsuru olarak kullanılması,
- Turizmin ekonomik kısıtlamalardan, tarife ve kotalardan daha az etkilenmesi şeklinde sıralanabilir.

2.1.2. Turizmin Etkileri

Günümüzde turizmin yarattığı ekonomik, sosyal, kültürel ve politik etkiler, özellikle uluslararası ekonomik ve politik ilişkilerde oynadığı rol bakımından oldukça önemlidir. Bu durum, sadece uluslararası turizm hareketinden büyük pay alan gelişmiş ülkelerde değil, gelişmekte olan ülkelerde de turizme verilen önemi artırmaktadır. Turizm, uluslararası ölçekte yüksek istihdam olanakları sağlayan bir sektör olmasının sonucunda dünyada yaklaşık 300 milyon insanı istihdam etmektedir. Daha geniş bir ifadeyle dünyada her 16 çalışandan biri turizm sektöründedir ve tüm uluslararası sermaye yatırımlarının yaklaşık %7'si turizm sektörüne yapılmaktadır. Bu bağlamda dünyada olduğu gibi ülkemizde de turizme verilen önem giderek artmakta, turizm eğilimleri çeşitlilik kazanmakta ve yeni yerler yeni turizm türleri insanların ilgisini çekmektedir (Özdemir ve Kervankıran, 2011:3).

Günümüzde hem ekonomik hem de sosyal açıdan bir büyüme gösteren turizm sektörü, son birkaç yılda gelişmiş ülkelerin ekonomik olarak hızla büyüyen hizmetleri arasında olmuştur (Theobald, 2005: 17). Turizmde yaşanan bu hızlı gelişmeler ve turizmin sermayede payının giderek arttırması; çevreyi, bölgede yaşayan insanların sosyal yaşamını ve bölgenin ekonomik durumunu doğrudan etkilemektedir. Turizm sosyal bakımdan, insanların ve ulusların birbirlerini karşılıklı olarak tanımalarını sağlamasının yanı sıra doğal, sosyal ve kültürel çevrenin korumasını ve değerlendirilmesini sağlayan önemli bir araçtır. Ekonomik bakımdan ise; milyonlarca insanı tüketici ve üretici olarak doğrudan ilgilendirir. Ekonomik gelişmelerde önemli bir etken olan turizm, her şeyden önce mal ve hizmetlerin tüketimini ve bu mal ve hizmetleri üreten firmalar içinde gelir kaynağı olarak tanımlanır. Bu ihtiyaçların artması beraberinde daha çok mal ve hizmet üretmek zorunluluğunu, yatırımları, üretimi ve gelirleri de arttırmıştır (Dilber, 2007: 205-206). Çevresel bakımdan, turizm yapılan bölgede, altyapı olanaklarının gelişmesi, mevcut kültürel ve tarihi eserlerinin korunmasına daha çok dikkat edilmesi gibi imkânlar sunmaktadır.

Mansuroğlu (2006: 37) çalışmasında, turizmin yerel ekonomi üzerine etkilerinin planlanması, turizmi besleyen çevresel faktörlerin korunması ve bu faktörlerin detaylı olarak bilinmesiyle beraber turizmin daha etkin olabileceğini

belirtmiştir. Dolayısıyla ekolojik olarak hassas alanlarda turizm faaliyetlerine başlamadan önce ilk olarak yerel halkın sosyo-ekonomik durumu incelenmeli ve yerel halkın turizm gelişimleri konusunda yaklaşımları ve çevrelerinde değerler ile ilgili görüşleri belirlenmeli, bu veriler doğrultusunda turizm gelişmelerinin yerel halka sosyo-ekonomik açıdan katkıları açıklanması gerektiğini belirtmiştir. Özetle yerel halk turizm konusunda yapılan çalışmaların başlangıcından itibaren bu çalışmaların içerisine etkin bir biçimde dâhil edilmelidir.

Turizm faaliyetlerinin olumlu ve olumsuz etkilerinin daha net belirlenebilmesi için turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarına sağladıkları fayda ve maliyetler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1: Turizme Yönelik Olarak Fayda ve Maliyetler

	Ekonomik	Sosyal	Çevresel
Faydalar	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Yeni ulaşım bağlantıları ▪ Rekreasyonel alanların geliştirilmesi ▪ Alışveriş olanaklarının genişlemesi ▪ Gelir, istihdam etkileri ▪ Vergi gelirleri 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kişilerarası ilişki düzeyinde genişleme ▪ Eğitim ve sağlık gibi alanlarda ilerlemeler ▪ Kültürel değerlerin tanınması 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Çevrenin daha değerli kabul edilmesi ▪ Flora ve faunanın korunması
Maliyetler	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Enflasyon ▪ Altyapı yatırım tutarlarının yüksekliği ve bunu büyük oranlardadevletin üstlenmek zorunda kalması 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Trafik ▪ Aşırı kalabalıklaşma ▪ Suç oranında artış ▪ Kültür bozulmaları ▪ Güvenlik problemleri 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gürültü, hava, su kirliliği ▪ Doğanın tahrip edilmesi ▪ Çöp, katı ve sıvı atık problemleri

(Kaynak: Yıldız, 2007: 132)

Turizmin etkileri sosyol, ekonomik ve çevresel boyutlar olarak farklı başlıklara ayrılmış olsada bütün olaylar birbirileri doğrudan etkilemektedir. Turizm faaliyetini gerçekleştirdiği bölgede alt yapı imkânlarının geliştirilmesi turizmin ekonomik ve çevresel boyutu ile doğrudan ilişkili olduğu gibi bölgede yaşayan insanların yaşam kalitesini etkilediği için sosyal etkide yaratmaktadır. Yine aynı şekilde turizmin iş imkânları sağlaması ve gelir düzeyine etkisi turizmin hem sosyal hem de ekonomik etkisidir. Turizmin toplum üzerindeki yarattığı olumlu ve olumsuz

etkiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 2: Turizmin Toplum ve Kültür Üzerindeki Olumlu ve Olumsuz Etkiler

Turizmin Toplum ve Kültür Üzerindeki Olumlu etkileri	Turizmin Toplum ve Kültür Üzerindeki Olumsuz etkileri
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Toplumlar arası barış ve hoşgörüyü artırır. ▪ Bölge halkının okuma alışkanlığını ve yabancı dil seviyelerini arttırarak kültür düzeylerinin gelişmesini sağlar. ▪ Yöresel sanatın yeniden gelişmesini sağlayarak, bölgenin sanatını güçlendirir. ▪ Kendi kültürü hakkında bilinçlenmeyi sağlayarak kültürel mirası korur. ▪ Yerel halka bir ilgi ve faaliyet alanı oluşturur. ▪ Aile yapısı içinde kadın erkek ilişkilerine getirdiği eşitlikle, kadını özgür konuma getirerek kadının dışa açılma sürecini hızlandırır. ▪ Sosyal etkileşimi hızlandırır 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Özellikle gençlerin değer ve inanç yapısı üzerinde olumsuz etki bırakarak, giyim ve yaşam biçimlerinde değişimler meydana gelir. ▪ Turist kabul eden ülkenin anadil yapısını bozar. ▪ Yöre halkının yaşam biçimlerini olumsuz etkiler. ▪ Gelenek ve görenekleri etkisizleştirir. ▪ İnsanı ilişkilerin yerini ekonomik çıkarlara bırakır. ▪ Kötü alışkanlıkları artırır (sigara, alkol vb) ▪ Aile bağlarını zayıflatır. ▪ Irksal gerginliklere yol açabilir.

(Kaynak: Doğan ve Üngören, 2010: 399, Aktaran: Toprak ve Şentürk, 2011: 325)

2.1.2.1. Turizmin Sosyal Etkileri

Turizm ekonomik getirisinin yüksek olmasından dolayı daha çok bu yönü ile ele alınmış olsa da ekonomik bir olay olduğu kadar, sosyal ve kültürel değerler ile toplumların birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlayan, çevrenin değerini arttıran ve doğanın ekolojik dengesini korumayı amaçlayan bir endüstri koludur. Bu sebeple toplumun turizmi, ülke açısından olduğu kadar kendi ekonomilerine ve yaşamlarına yaptığı katkılar olarak da değerlendirmelerini sağlamak gerekmektedir (Avcıkurt ve Köroğlu 2002: 3). Bu doğrultuda Gürbüz, turizmin sosyal etkilerini, turizmin mevcut sosyal değerlerine, kişisel davranışlara, aile içi ilişkilere, güvenlik kavramına, ahlaki kurallara, zanaatsal faaliyetlere, geleneksel gösterilere özetle toplumun sosyal yapısına doğrudan veya dolaylı olarak yapmış olduğu etkiler olarak tanımlamıştır (Gürbüz, 2002: 50).

Turizmin sosyo-kültürel etkilerini ya da başka bir ifadeyle yerel halk ile turistin bir araya gelip birbirlerinden etkilenmelerinden kaynaklanan etkileri

aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz (Uçar, 2010: 10);

- Dinsel inanç ve davranışların değişmesi,
- Ahlaki değer ve davranışların değişmesi,
- Yabancıların yaşam biçimlerinin benimsenmesi,
- Yabancı sözcüklerin yerel halkın dilindeki oranının artması,
- Yerli sanatın işlevinin ve anlamının değişmesi,
- Turizmin, yerel halkın kendi kültürünün bir parçası haline gelmesidir.

Turistler gittikleri bölgedeki yaşam biçiminden etkilenirken yerel halkta turistlerin yaşam biçiminden etkilenmekte ve bu durum sonucunda yerel halkın yaşam biçiminde değişiklikler meydana gelebilmektedir. Bunun yanı sıra değişik düşünce değer ve yaşam biçimlerine sahip olan bireylerin karşılıklı etkileşimiyle “turist ve yerel halk” ilişkisi adı verilen bir toplumsal ilişki biçimi oluşmuştur. Böyle bir ilişki, katılan bireyler açısından itici ya da çekici sonuçlara yol açabilmektedir (Kadanalı ve Yazgan, 2012: 99).

Turizmin sosyal olumlu etkileri; Turizmin, bölgesel kalkınmada en önemli araçlarından biri olan mevcut kültürel miras kaynaklarının ortaya çıkarılması ve bu kaynakların restore edilmesini sağlamakta ve böylelikle kent ya da yöreye ait eski özelliklerin üzerine yeni değerler katarak daha da zenginleşmesini sağlamaktadır (Günel, 2011: 438). Aynı zamanda turizmin geliştiği bölgelerde sağlık, eğitim gibi hizmetlerin de gelişmiş olması bölgedeki vasıflı eleman sayısını ve yaşam standartlarının da yükseldiğinin bir göstergesidir.

Turizmin sosyal olumsuz etkileri; Turizmin sosyal olumlu etkilerinin yanı sıra bir takım olumsuz etkileride bulunmaktadır. Bölgede oluşan kalabalık, farklı kültürlerin bir araya gelmesinden kaynaklanan kültür karmaşası ve fiyat pahalılığı bu etkilerden bazılarıdır.

Kalabalığa bağlı olarak suç oranında meydana gelen artışlar ve güvenlik

problemleri de sosyal olumsuz etkiler arasındadır (Emekli, 2006: 57).

Gürbüz (2002: 58), turizmin sosyal etkilerini belirlemek adına yaptığı çalışmada, araştırmaya dahil olan insanların %87 sinin turizmin sosyal çevreyi olumlu etkilediği sonucuna ulaşmış ve olumsuz etki olarak bölgede yaşayanların bu durumun bir getirisi olan hayat pahalından şikayetçi olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda turizminden elde edilen gelir sonucunda turizmin diğer olumsuz etkilerini göz ardı edildiği sonucuna ulaşmıştır.

2.1.2.2. Turizmin Ekonomik Etkileri

Turizm sektöründe yapılan her türlü harcama ülke ekonomisini belirli ölçülerde etkilemektedir. Günümüzde de turizm en çok ekonomik yönü ile ele alınmaktadır.

Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için tarım ekonomisinden endüstriyel ekonomiye geçerek dış satımın artırılması bir zorunluluktur. Böyle bir geçiş ancak sermaye, döviz kazancı ya da dış borçlanmayla mümkün olmaktadır. Bu sebeple ülke yöneticileri gerekli finansal kaynaklara ulaşabilmek amacıyla turizm sektörüne yönelmişlerdir (Çeken, 2008: 297-298). Turizm faaliyetinin ve turistik hareketlerin ülke ve bölge ekonomilerine katkıları üzerine olan çalışmalarda özellikle son 50 yılda turizm faaliyetlerinde bir artışın bulunduğu ve bu artışın sonucu olarak birçok sektörde önemli gelişmeler yaşandığından bahsedilmektedir (Tunçsiper ve Kaşlı, 2008: 121). Dünya ekonomisinde en hızlı gelişen sektörlerden biri olan turizm sektörü, özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından ekonomik kalkınmanın önemli bir aracıdır. Turizm sektörü milli gelire olan katkısının yanı sıra, sağladığı döviz geliri ile dış açıkların giderilmesi ve ödemeler bilançosunun iyileştirilmesi etkisiyle de ülke ekonomisinde önemli bir durumdadır. Aynı zamanda turizm, yeni istihdam olanakları sağlaması sonucunda işsizlik oranının yüksek olduğu ülkeler açısından önemli bir sektör konumundadır (Yavuz, 2006: 162).

Kozak (2012: 91-96) Turizmin ekonomik olumlu ve olumsuz etkilerini aşağıdaki gibi sıralamıştır;

Turizmin ekonomik olumlu Etkileri;

- Ödemeler dengesi üzerine etkisi,
- Gelir yaratıcı etkisi,
- Altyapı ve üstyapının geliştirilmesi etkisi,
- Diğer ekonomik sektörlere etkisi,
- İstihdam yaratıcı etkisi
- Bölgelerarası ekonomik dengesizliğin ortadan kaldırılması etkisi

Turizmin ekonomik olumsuz etkileri;

- Fırsat maliyeti,
- Turizme aşırı bağımlılık,
- Bölgesel enflasyon etkisi,
- Mevsimlik dalgalanma,
- Yabancı işgücü etkisi,
- Dışalım eğiliminde artış (yabancı sermaye ve teknoloji transferinin etkisi).

Turizm sektörünün milli ekonomiye katkıları bilinen bir gerçek olmakla birlikte, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler turizm faaliyetlerine artan bir şekilde önem vermesinin sonucu olarak bazı sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu sorunlardan bazıları ve en sık karşılaşılanlar turistik ürün çeşitlendirememesi, turistik harcamaların arttırılamaması ve turistik geceleme sayılarının azlığı olarak ifade edilmektedir (İlban vd.2008: 107).

2.1.2.3. Turizmin Çevresel Etkileri

Küreselleşme, dünyada süreklilik gösteren değişimler, ozon tabakasının delinmesi, dünya genelinde doğal kaynakların sınırlı hale gelmesi, çevre kirliliği, ekolojik sorunlar tüm dünyayı etkilemektedir. Bu sorunlar hem küresel hem de bölgesel boyutta kendini göstermektedir (Darıcı; 2007: 216-217).

Ülkemize gelen turistler üzerine yapılan bir araştırmada turistlerin seyahat edecekleri ülkeyi seçerken göz önüne aldıkları etmenlerin başında %79 ile “doğanın korunduğu bir çevre”ye gitme isteği gelmekte ve onun ardından %69 ile tatillerini

“bölgesel geleneklerin bulunabileceği bir yer” de geçirme arzusu olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Gürbüz, 2002: 54).

Turizmin çevresel olumlu etkileri; turizme açılan bölgede doğal alanların korunması ve parkların düzenlenmesi, tarihi mekânların turizm çekmede etkili olan mimari dokularının korunması ve bölgedeki alt yapı olanaklarının gelişmesi çevresel olumlu etkiler olarak değerlendirilir. Bu olumlu etkiler sonucunda oluşan çevre bilinci, bu etkilerin uzun vadede geçerli olmasını ve artmasını sağlamada en önemli etkendir (Kaypak, 2009: 96).

Turizmin çevresel olumsuz etkileri; Kozak, Son yirmi yılda Türkiye’de turizm sektörünün yaratmış olduğu çevresel sorunları aşağıdaki gibi özetlemiştir (Kozak, 2012: 118);

- Çevrede Bozulmalar,
- Yerlatı su kaynaklarında azalmalar,
- Atıkların yok edilmesinde yaşanan sorunlar,
- Yanlış yapılanma,
- Tarım alanlarının azalması,
- Doğal yaşama verilen zararlardır.

Turizmin çevre üzerindeki olumsuz etkilerini doğal kaynakların yok edilmesi, kirlilik, kültürel ve tarihsel kalıntıların zarar görmesi olarak özetlerken, olumlu etkilerini bölgede yaşayan halk için faaliyetlerin ve yolların iyileştirilmesi, yerel halk ve ziyaretçiler için rekreasyonel fırsatlar, tarihi ve kültürel kaynakların korunması olarak sıralayabiliriz (Bertan,2009: 206). Turizmin çevre üzerindeki etkisi, turizm destinasyonlarındaki turizm faaliyetlerine ve ekosistemin değişik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

Bertan (2009: 213) çalışmasında turizmin çevre üzerindeki etkilerini belirlemek istemiş ve bölgede yaşayan halkın, bölgenin turizm açısından çok önemli bir yere sahip olduğunun bilincinde olduğunu, bölgenin turizmle birlikte gelişeceğini ve zamanla turizmin çevresel olumsuz etkilerinin de azalacağını düşündüklerini belirtmiştir. Meydan (1998: 85-86), turizmin çevre üzerindeki olumsuz etkilerini

engellemek ve turizmin çevre üzerindeki olumlu etkilerini sürdürebilmek adına yapılması gerekenleri şu şekilde sıralamıştır;

- Kaynakların dengeli ve sürekli kullanımı sağlanmalıdır.
- Aşırı tüketim engellenmeli ve atık miktarı azaltılmalıdır.
- Planlama ve turizm gelişimi çalışmaları bütünleştirilmelidir.
- Turizm çeşitliliği korunmalı ve mevcut değerler arttırılmalıdır.
- Bölge halkı ile iletişim içinde olunmalıdır.
- İnceleme ve analiz çalışmaları yapılmalıdır.

Çevre sorunlarının geri dönüşümü olmayan bir hale gelmesi bölgeye gelen turistlerin sayısını azaltabileceği gibi yerel halk içinde rahatsız edici bir durum oluşturmuş olacaktır (Doğan, 2012: 35).

2.1.3. Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri

Turizmle beraber yerel halkın tutumları ve turizmin yerel halk üzerindeki etkilerinin algılanması, 30 yıldır araştırmalara konu olmaktadır, 1960'larda ilk olarak turizmin olumlu etkilerinden bahsedildiğini, ardından 1970'lerde bu etkilere karşı dengeli ve sistematik bir yaklaşım sergilendiğini ve 1980'lerde ise, olumsuz etkileri üzerinde yoğunlaşıldığı gözlemlenmiştir (Akova, 2006).

Turizmde etkin olunmak istenilip istenilmediği veya nasıl yer alınmak istenildiği konularında halkın katılımı ve düşüncesi çok önemlidir. Yerel halkın, turistlerle kuracakları ilişkilere ve turizm faaliyetlerine ilişkin düşüncelerinin neler olduğu öğrenilmeli ve bu konulara dikkat edilmelidir. Çünkü bölgede turizmden beklenen ekonomik ya da sosyal faydanın sağlanması, yerel halkın yaklaşımı ile beraber artmaktadır. Turistlerin her türlü hizmette belirli bir kalite aramaları bölgenin turizm bakımından gelişmesi anlamına gelir ve bu durum yerli halkın da hayat standartlarının yükselmesine yol açmaktadır (Karadalı ve Yazgan,2012: 99). Turizm gelişmelerinde yerel halkın turizme olan ilgi eksikliği turizminden sağlanacak faydanın düzensiz dağılımına yol açmakta ve yerel halkın gelenek ve görenekleri ile eğitim durumuna paralel olarak, yaşamlarında ekonomik, sosyal ve kültürel yönden çok hızlı değişimlerin olması ve bu değişime karşı yerel halkın koruma çalışmaları

turizm faaliyetlerini olumsuz etkileyebilmektedir (Mansuroğlu,2006: 36).

Bayat (2010: 9)'da Fransa, İtalya, İspanya ve Yunanistan gibi bir çok ülkenin turizminden yüksek gelir elde etmesinin sebebinin yerel halkın turistlere yaklaşımları olarak değerlendirmiş ve ülkemizin gelişmiş bir çok ülkeden daha fazla kaynağa sahip olmasına rağmen turizmde istenilen düzeyde olamayışını yerel halkın turizme desteğinin sağlanamamasına bağlamıştır. Akova (2006)'da “Yerel Halkın Turizmi Algılamaları” konulu çalışmasında aynı bölgenin farklı zamanlardaki durumlarına göre değerlendirmiş ve ilk değerlendirmesinde bölgenin turizmin başlangıç aşamasında olduğu ve genel olarak halkın turizme bakışının olumlu olduğu söylemiştir. Aynı bölgede iki sene sonra yapılan değerlendirmede ise halkın turizmi algılamasında ve turizme ilişkin tutumlarında farklılıklar meydana geldiğini belirterek olumlu bir ilerleme olduğu sonucuna ulaşmıştır. Eren ve Aypek (2012: 47), yerel halkın turizmin gelişimine karşı tutumlarını değerlendirmelerinde genel olarak turizmin gelişimine karşı olumlu tutum sergilediklerini ve turizmin, bölgede yaşayan halka yeni iş fırsatları yarattığının farkında olduğunu belirtmiştir.

Gürbüz (2002)'de Turist ve turist kabul eden yerel halk arasında iletişim kurulmasını engelleyen etmenleri şu şekilde sıralamıştır:

- Bölgeye gelen turist gruplarının tüm gereksinimlerinin turizm işletmeleri tarafından karşılanması.
- Dil farklılığından kaynaklanan anlaşma sorunu.
- Turistlerin gittikleri bölgelerde yaşayan halka çekingen ve ürkek davranmaları.
- Bölgede yaşayan halkın ve turistlerin birbirlerine karşı beslediği olumsuz tutumlar.
- Turistlerin kısa bir süre için dinlenme amacıyla gelmiş olmaları ve belirli bir süre sonra tekrar o bölgeden ayrılacak olmaları sayılabilir.

Turizmin dâhil edildiği bölgelerde turizmin gelişimini sağlarken bölgede yaşayan yerel halkın turizme dâhil olabilmesi için bir takım çalışmalar

yapılmalıdır. Turizmi desteklemek adına alınabilecek önlemler aşağıdaki gibi sıralamaktadır:

- Bölgedeki kültürel kimlik bozulmadan turistlerin zevk, istek ve alışkanlıklarına hitap edilmesi,
- Bölgede turizm için gerekli olan altyapı, kredi, tanıtım vb. çalışmalarda devlet yardımı olması,
- Bölgede turizmin tanıtılıp sevdirmesi için yöresel, bölgesel ve ülke çapında kollektif çalışılması,
- Konaklama kalitesi her zaman düzeyini korumalı, tesis ve hizmet türlerinde alternatifler sağlanması,
- Reklam araçlarından yararlanarak, turistlere sunulabilecek turistik ürün ve hizmetlerin tanıtılmasıyla ilgili çalışmaların olması,
- Bölgeye ulaşım, konaklama ve yeme-içmeyle ilgili ücretler makul düzeyde tutulmalı bununla birlikte turistin kaldığı sürece harcama yapmasını sağlayacak bir politika izlenmesi,
- Turist ile bu turizmi sunanlar arasında kişisel bilgi gerektiğinden bu personelin sık değişmemesi ve belirli bir eğitimin verilmesi,
- Turistlik ürün fiyatlarının eşit ve makul ölçüde olması, uygulanacak tedbirler arasındadır (Morgül, 2006: 71-72).

2.1.3.1. Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Olumlu Etkileri

Turizm yapısı gereği turizm faaliyetleri sırasında bölgeye gelen turistler ile bölgede yaşayanlar arasındaki etkileşim sonucunda toplumun yapısında bir takım değişimler meydana gelmektedir.

Turizm genellikle, yerel halkın turizme desteği olmadan, maddi anlamda oluşturmaya gücünün veya bütçesinin yetersiz kaldığı kültürel olanak ve faaliyetlerin yapılmasına yardımcı olur. Böylelikle hem yerel halkın hem de turistlerin

kullanabileceği yeni ve gelişmiş perakende ticareti (dükkan ve alışveriş alanları), rekreasyon ve kültürel olanaklarının (park, rekreasyon ve kültürel merkezleri, tiyatrolar) gelişmesine katkıda bulunur (Güenal, 2011: 436).

Turizmin planması iyi yapıp, gelişimi kontrollü devam ederse yerel halka oldukça önemli yararlar sağlayacağını bilinmektedir. Turizmin yerel halka sağlayabileceği yararları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Marzuki, 2009: 453-454).

- Yeni meslek ve iş alanlarının oluşmasını sağlar. Turizmin sağlamış olduğu bu iş imkanları sayesinde genç nüfusun iş bulabilmek için olan göçleri azalmış olur.
- Bölgede farklı girişimlerin ve anlayışların oluşmasını sağlayabilir. Yerel turizm yatırımları içinde uyarıcı bir etki yapmış olur.
- Bölgede yaşam standartları gelişir ve yükselir.
- Yerel vergi gelirleri sonucunda ulaşım, su, elektrik ve telekomikasyonda alt yapının gelişmesine katkıda bulunur.
- Bölgedeki insan kaynaklarının gelişimini hızlandırır ve kalitesini artırır.
- Turizmin bölgesindeki nüfusun artması sonucunda tarım, el sanatları gibi yeni pazarların oluşmasını sağlar.
- Turizm, bir bölgenin çevresel olarak kalitesini ve düzenini doğrudan etkiler.
- Turizm, doğal alanlar, arkeolojik ve tarihi sitler, el sanatları ve geleneklerin korunması bakımından önemi katkı sağlayabilir.
- Bölge halkının çevreye olan duyarlılığı ve kültürel kimlik duygularının artmasını sağlar.

Turizmin yerel halkı doğrudan ilgilendiren olumlu etkilerinden bazıları;

- Turizm hem bölge ekonomisine hem de ülke ekonomisine katkılar sağlar.

- Bölge yaşayan insanların ekonomik nedenlerle olan göç etmeye yönelmesini engeller.
- Bölgeler ve şehirler arasında yaşanan kültür farklılıklarına karşı anlayış ortamı sağlar.
- Bölgede yaşayan halkın etkileşim sonucunda hayat standartları artar.
- Turizmden dolayı alt yapının düzenlenmesi bölgede yaşayanların hayat standartlarının yükselmesini sağlar.
- Yöresel ürünlere olan talepten dolayı bölge halkına ek iş imkanı sağlar.

2.1.3.2. Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Yerel halk turizmin olumsuz etkilerinden en fazla zararı gören kesimdir. Yerel halk turizmin ekonomik getirisini istemesine rağmen, turizm ile birlikte gelen çevresel sorunlardan ya da sosyal anlaşmazlıklardan rahatsızlık duymaktadır. Çevreyi kullanma hakkının turistler tarafından yerel halkın elinden alındığı düşüncesi, öncelikle memnuniyetsizliğe sonra da çeşitli derecelerde çatışmalara neden olmaktadır. Bu durumda yerli halkın, kararların dışında tutulduğu turizmin gelişim sürecinde, uzun vadeli bir başarı elde edilmesi mümkün olmamaktadır (Dal ve Baysan,2007: 71).

Turist kabul eden bölgede turizm hareketlerinin artması sonucunda yerel halk üzerindeki olumsuz etkilerinin bazıları aşağıdaki gibidir;

- Turist kabul eden bölge halkının sahip olduğu değer ve inanç yapısının değişmesi, giyim ve yaşam biçiminde meydana gelen değişiklikler,
- Dilde yabancılaşma,
- Sanat değeri taşıyan eserlerin yok olarak yerini yapay çalışmaların alması,
- Turist kabul eden bölgede yaşayan halkın iş dışı boş zamanlarını değerlendirmek için bar, sinema, gece klübü vb. eğlence yerlerini tercih etmesi,

- Yöre halkının turistlere özenerek onları taklit etmek istemeleri,
- Kültürel çatışmaların kendini göstermesi,
- Ev sahibi ülke halkının turistleri kıskanmasına yol açması sonucunda, kendilerini yalnızca turistlere hizmet etmek zorundaymış gibi hissetmeleri,
- Maddi olmayan kültürel değerlerin ticarileştirilmesi yönündedir. (<http://www.kulturelbellek.com/turizmin-toplum-uzerindeki-etkileri/>E.T.29.03.2014).

Soykan (2007: 79), yerel halkın tutumları doğrultusunda plansız gelişen turizm faaliyetlerini turistik yörelerde ‘fırsat’ olarak değil giderek artan bir ‘tehdit’ olarak algılandığı sonucuna ulaşmıştır. Bu duruma neden olarak, doğal koruma alanları ile turizm faaliyetlerinin sürdürüldüğü kıyı alanlarının ortak alandan oluşmaları olarak değerlendirmiştir. Sonuç olarak zaman içerisinde çevresel etkilerin düzeltilemeyecek bir hal alacağını ve turistler, çevre ve yerel halk arasında çatışmalar olacağını belirtmiştir.

2.2 ALTERNATİF TURİZM KAVRAMI

Araştırmanın bu bölümünde alternatif turizm çeşitlerinden biri olan ve aynı zamanda araştırmanın uygulama alanlarından biri olan termal turizm kavramı, Dünya’da ve Türkiye’de termal turizm kavramlarına yer verilmiştir.

2.2.1. Alternatif Turizm Çeşitleri

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yayınladığı alternatif turizm türleri; akarsu turizmi, av turizmi, dağcılık, golf turizmi, hava sporları, inanç turizmi, ipek yolu, kış sporları turizmi, kongre turizmi, kuş gözlemciliği, mağara turizmi, sağlık ve termal turizm, su altı dalış, yat turizmi ve yayla turizmidir (<http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,9872/alternatifturizmturleri.html> E.T.01.05.2014). 2023 Turizm Stratejisi’nde hedef olarak belirlenen turizm çeşitleri ise sağlık turizmi ve termal turizm, kış turizmi, golf turizmi, eko turizm ve yayla turizmi, deniz turizmi, kongre ve fuar turizmi öncelikli olarak seçilmiştir. (Türkiye Turizm Stratejisi 2023, 2007: 16). Öncelikli olarak seçilen alternatif turizm türlerinin açıklamaları aşağıda yer almaktadır.

Sağlık turizmi ve termal turizm; İnsanların sağlıklarına kavuşmak veya mevcut sağlık durumlarını iyileştirmek adına yaptıkları konaklamalı seyahatleridir. Sağlık turizmi; termal turizm, medikal turizm ve üçüncü yaş turizmi olarak 3 bölümde değerlendirilir.

Kış turizmi; “Odağında kayak sporunun bulunduğu ve buna uygun karlı ve eğimli alanlara yapılan seyahatleri, konaklama ve diğer hizmetlerden yararlanmayı kapsayan faaliyet ve ilişkilerin bütünü olarak tanımlanabilir (İncekara, 1998: 3).”

Golf turizmi; Golf, doğal ve yapay engelin bulunduğu ve genellikle yaklaşık beş yüz bin metre karelik bir sahada oynanan açık hava sporudur. Golf turizmi büyük gelir getirisi olan bir endüstridir. Golf oynamak için ülkeye gelecek turist, diğer turizm çeşitlerinden birini tercih edene göre daha çok harcama yapmaktadır. Aynı

zamanda yapılan araştırmalar sonucunda, golf turizminin ülkelere önemli lde gelir getirdiği sonucuna ulaşılmıştır (Haydu ve Hodges, 2002: 3).

Eko turizm ve yayla turizmi; Eko turizm olgusu çevresel, ekonomik ve sosyal ilişkiler bütünü olarak ifade edilmektedir ve “evreyi koruyan ve yerel halkın refahını gözeten, doğal alanlara karşı duyarlı seyahat” olarak tanımlanmıştır (Kılıç ve Kurnaz, 2010: 43).

Deniz turizmi; en fazla tercih edilen turizm çeşitlerinden biri olan deniz, kum ve güneş üçlüsünü içine alan turizm çeşididir.

Kongre ve fuar turizmi, turizmde önemli bir sorun olan sezonluk dalgalanmalardan etkilenmez. Toplantıların yılın on iki ayında yapılabiliyor olması ve konaklama sürelerinin bazı turizm çeşitlerine oranla daha uzun olması gelirin artmasını da olumlu etkilemektedir (Bailey, 1991: 65).

“Yukarıda sayılan alternatif turizm eşitleri bir ülke veya yöre için tek başına bir çekicilik ifade ettikleri gibi birbirleri ile oluşturdukları etkileşim çerçevesinde de belli bir ülkenin veya yörenin çekiciliğini daha da arttırılabilmektedir. Bu sayılan alternatif turizm eşitleri termal turizm ve kongre turizmi haricinde belli bir zaman dilimi ile sınırlı olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat termal turizm ve kongre turizmi belli bir zaman dilimi ile sınırlı olmayıp yılın her günü için geçerli olan bir aktivitedir (nder vd. 2010: 43).”

2.2.2. Termal Turizm

Yerli inanışlar, efsaneler ve gerçek olarak tedavi edici özelliklere sahip kutsal kaynaklar, akarsular tarihte oldukça eskiye dayanmakla beraber tarihi belgeler, tıbbi sebeplerle seyahatin M.. 6. yüzyıl civarında başladığını göstermektedir. İlkçağlarda insanlar, yararlı olduklarına inandıkları çamurlu sulardan yararlanarak hastalıkların tedavisi için uğraşmışlardır. İngiltere’de Bath, Almanya’da Baden–Baden, Fransa’da Aix–Les Bayins ve Belçika’daki Spa kaplıcaları 18.yüzyılda tanınmış kaplıcalardan bazılarıdır (Keskin, 2008: 12).

Ülkemiz uygun jeolojik özellikleri ile termal turizmini geliştirmeye oldukça

elverişli bölgelerden biridir. Sayıca fazla olan sıcak su kaynaklarımızın debileri, sıcaklık dereceleri, radyoaktiviteleri, mineral eriyiği oranları ve ulaşım ağındaki gelişmeler nedeniyle 1980 sonrası kaplıca turizmi çalışmalarına ağırlık verilmeye başlanmış ve gelişen dünya düzeni içinde, kaplıca turizmi de büyük önem kazanmıştır. Bu gelişmeler sonucunda 1982 yılından sonra yatırım faaliyetlerine hız verilmiş, modern termal tesislerin yapımına başlanmıştır. Turizm Bakanlığının 1982 yılından itibaren kaplıca alanlarını turizm merkezi olarak ilan etmesi, arsa tesisleri ve kolay kredi imkânları sağlaması nedeniyle, 1984 yılında kaplıca turizm işletme belgeli tesis sayısı yalnızca 1 adet iken 1990 lı yıllarda alınan tesis sayısı 6 • ya yükselmiştir. Bu termal kaynakların sayısının artmasının doğal sonucu olarak halk arasında sağlık turizmi daha da önem kazanmıştır (Öcal, 2011: 289).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Tarafından Termal Turizm; Termomineral su banyosu, içme, inhalasyon, çamur banyosu gibi çeşitli türdeki tedavi yöntemlerinin yanında iklim kürü, fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, psikoterapi diyet gibi destek tedavilerin birleştirilmesi ile uygulanan tedavilerin yanı sıra termal suların eğlence ve resreasyon amaçlı kullanımı ile meydana gelen turizm türü şeklinde tanımlanır (<http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,11475/genel-tanimlar.html>E.T.25.12.2013). Diğer bir tanımla termal turizm; İnsanların sağlıklarını korumak ve düzeltmek amacıyla yaptıkları seyahatlerde, dinlenme, rahatlama, düzenli beslenme, güzellik bakımı ve zihinsel aktivitelere de içeren, işi nasıl yapacağını bilen profesyonel çalışanların olduğu bir tesiste konaklamaları olarak tanımlanmaktadır (Smith ve Puczko, 2009: 5). İlban vd, termal turizmi, doğal şekilde belirli sıcaklığa sahip olarak yer üstüne çıkan ve içerisinde faydalı mineraller içeren, şifalı su, çamur ve buharların bulunduğu bölgelerde, bölgeye özgü iklim şartları içerisinde gerçekleşen turizm türü olarak tanımlamaktadır (İlban vd, 2008: 106). Termal turizm, sağlık turizmi içerisinde değerlendirilen, içeriğinde bulunan erimiş mineral maden sularının dinlenme, zindeleşme, tedavi ve benzeri amaçlarına dönük olarak kullanımından doğan bir dizi ilişkiden oluşmaktadır. Özetle doğal şekilde belirli bir sıcaklığa sahip olarak yerüstüne çıkan ve içeriside minareleri içeren şifalı suların veya şifalı çamur buharlarının bulunduğu bölgelerde, bölgeye özgün iklim koşulları içerisinde gerçekleşen turizm türüdür (Göçmen, 2008: 35 36).

Termal Turizmi diğer turizm alternatiflerinden ayıran temel özellik gezmek, görmek, eğlenmek gibi genel turizm amaçlarından öte şifa bulmak ya da zinde kalmak amacıyla yapılan seyahatler olmasıdır. Bu nedenle çeşitli rahatsızlıkları bulunan bireylerin termal kaynaklardan tedavi amaçlı faydanlanmaları termal turizmin genel sağlık işlevi olarak tanımlarken, bireylerin zinde kalmak, güzelleşmek, rahatlamak vb. nedenlerle termal kaynaklardan faydanlanmalarını termal turizminin özel sağlık işlevi olarak tanımlamak mümkündür (A.Türksoy ve S. Türksoy, 2010: 704).

Göçmen, (2008: 47), çalışmasında bireylerin termal turizme yönelmesinin nedenlerini

- Değişen tüketici kalıpları,
- Yaşlanan Avrupa nüfusu,
- Kıyı turizminin mevsimlik olma özelliğine karşın termal turizmin yılın tüm aylarında uygulanabilir olması,
- Konaklama ya da tedavi-kür süresinin (21 gün) uzun olması,
- Kimyasal ve yapay ilaçlardan kaçış olarak alternatif tedavi yöntemleri olarak sıralamıştır.

Sağlık Bakanlığı da sağlık turizminin önemli bir alt dalını oluşturan termal turizmin sağladığı olanaklardan bazılarını aşağıdaki gibi sıralamıştır (T.C.Sağlık Bakanlığı, 2012: 118):

- 12 ay turizm yapma imkanı,
- Tesislerde yüksek doluluk oranına ulaşılması,
- Yüksek istihdam oluşturulması,
- Diğer alternatif turizm türleri ile kolay entegrasyon oluşturularak bölgesel dengeli turizm gelişmesinin sağlanması,
- Termal tesislerde insan sağlığını iyileştirici aktiviteler yanı sıra sağlıklı - zinde insan yaratma, eğlence ve dinlenme olanaklarının da bulunması,
- Kür merkezi (tedavi) entegrasyonuna sahip tesislerin maliyetini çabuk geri

ödeyen karlı ve rekabet gücüne sahip yatırımlar olmasıdır.

2.2.2.1. Termal Turizm ile İlişkin Kavramlar

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından termal turizm başlığı adı altında kullanılan yöntemler ve tedavi şekilleri aşağıdaki gibi tanımlanmıştır (ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,11475/geneltanimlar.htmlET.02.01.2014).

Kür; Tedavi etkeninin seri halde ve belirli dozlarla olmak şartıyla, düzenli aralıklarla ve belirli sürelerde tekrarlanarak verilmesi ile uygulanan tedavi yöntemidir.

Kaplıca tedavisi; Toprak, yeraltı ve deniz kaynaklı mineralli sular, gazlar, peloidler(çamurlar) ve iklimsel unsurlar gibi doğal tedavi unsurlarının yöredeki iklim olanakları ve uzman kişi tarafından gerekli görülen diğer tedaviler ile birlikte kür tarzında uygulandığı bir tedavi sistemidir.

Balneoterapi; Termomineral sular, peloidler ve gazlar gibi doğal tedavi unsurlarının banyo, içme ve inhalasyon (solunum) yöntemleri ile birlikte kür tarzında tedavi amaçlı kullanılmasıdır.

Inhalasyon uygulamaları; Termomineral su zerrecikleri ile yapılan solunum uygulamalı tedavi yöntemidir.

İçme kürleri; Mineralli sular ile kaplıcalarda ya da yaşanan yerde yapılan içme kürleridir.

Peloidterapi; Doğal, Jeolojik veya biyolojik olaylar sonucu oluşan organik veya inorganik maddeler olan peloidlerin bir balneoterapi yöntemi olarak kullanılmasıdır. Şifalı çamurların tedavi amacıyla kullanılması şeklinde de ifade edilebilir.

Klimaterapi; Hava sıcaklığı, nem, rüzgar şiddeti ve hızı, güneş ışınımı ve benzer iklimsel faktörlerin sistematik ve dozlanmış kür tarzında uygulandığı tedavi yöntemidir.

Talassoterapi; Koruyucu, tedavi edici veya kür amaçlı olarak tıbbi gözetim ve denetim altında olamk koşuluyla deniz suyu iklimi ve unsurlarının kür tarzında uygulandığı tedavidir.

Hidroterapi; Her birey için özel olarak düzenlenen ve ideal olarak amaca uygun inşa edilmiş havuzlarda gerçekleştirilen, sinir-kas-iskelet sistemiyle ilgili fonksiyonları geliştirme- iyileştirme amaçlı bir havuz tedavi programı olarak tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle termomineral sular ile yapılan yıkama, duş ve dökme gibi uygulamalardır.

*Fizik tedavi ve Rehabilitasyon;*Kaplıca tedavisinde kullanılan elektroterapi, egzersiz tedavileri ve masajı kapsayan tedavi yöntemleridir.

Medikal tedavi; Kaplıca tedavisi sırasında hastaya lokal veya sistematik olarak uygulanan ilaç tedavi yöntemidir.

Destek uygulamalar; Sağlık eğitimi, diyet uygulamaları, günlük yaşam aktivitelerinin düzenlenmesi, davranış değişikliği eğitimleri ve psikolojik desteği de kapsayan tedavi yöntemleri destek uygulamalar olarak tanımlanabilir.

2.2.2.2. Termal Suların Özellikleri

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığınının termal suları sınıflandırırken yaptığı tanımlamalara göre; çıkış noktasındaki sıcaklığı en düşük 20°C ve üzerindeki sular termal sular, doğal ve sondaj-galeri yoluyla yeryüzüne çıkarılan, litresinde en az 1 gram çözülmüş mineral içeren, bakteriyolojik ve kimyasal kirlenmeye uğramamış olan, fizyolojik ve tedavi edici etkinliği bilimsel olarak kanıtlanmış olan sular mineralli sular, hem doğal sıcaklıkları 20 °C'nin üzerinde olan hem de litresinde en az 1 gramın üzerinde çözülmüş mineral içeren sular ise termomineral sulardır.Özel balneolojik sular ise bazı özel mineralleri belirli en az (eşik) değerlerin üzerinde içeren sulardır. Bunlar;

- Karbondioksitli Sular: 1 g/lt üzerinde çözülmüş serbest karbondioksit içeren sular,
- Kükürtlü Sular: 1 mg/lt üzerinde -2 değerli kükürt içeren sular,

- Radonlu Sular: 666 Bq/lt üzerinde radon ışınımı içeren sular,
- Tuzlalar: 14 g/lt üzerinde NaCl içeren sular,
- İyotlu Sular: 1 mg/lt üzerinde iyot içeren sular,
- Florlü Sular: 1 mg/lt üzerinde florür içeren sularolarak sınıflandırılır (<http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,11485/termsularinsiniflandirilmasi.html> E.T. 30.12.2013).

Termal turizmin dünyada ve ülkemizdeki gelişimine bakıldığında sağlık ve tedavi amacıyla seçilen bir turizm türü olmasının yanı sıra, günümüzde sağlık ve tedavi amacından bağımsız, diğer turizm türleri ve seçenekleri arasında, özellikle tatil amacıyla termal merkezlerin tercih edildiği alternatif bir turizm türü konumuna geldiği görülmektedir. Katılım amaçları ve günümüzde ulaştığı boyutlarını göz önüne alarak termal turizm aktivitelerini;

- Tedavi amaçlı termal turizm aktiviteleri,
- Tatil amaçlı termal turizm aktiviteleri olarak iki ana grupta incelemek mümkündür (Gençay, 2010: 107). Tedavi amaçlı termal turizm aktivitelerinde önemli olan termal sular ve bu suların tedavi edici özellikleri tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Termal Suları ve Tedavi Edici Özellikleri

Termal Kaynağın Özelliği	Tedavi Edici Özelliği
Sodyum Klorürlü Sular	Romatizma,deri hastalıkları, astım, bronşit, kalp, kan dolaşımı hastalıkları, bünye yorgunlukları, sinirsel yorgunluklar
Hidrokarbonatlı ve Karbonatlı Sular	Beslenme bozukluğu, böbrek ve idrar yolları, romatizmal hastalıklar
Sülfatlı Sular	Beslenme Bozukluğu, böbrek ve idrar yolları ile romatizmal hastalıklar
Demirli Sular	Kandaki demir oranının zayıflığı
Arsenli Sular	Bünyesel zayıflıklar
İyotlu Sular	Solunum yolu rahatsızlıkları, kalp, kan dolaşımı ve göz rahatsızlıkları
Kükürtlü Sular	Romatizma, deri, kadın, göz ve solunum yolu
Radonlu Sular	Romatizmal hastalıklar, hormonal dengesizlikler, kadın hastalıklar,kalp-kan dolaşımı rahatsızlıkları

(Kaynak: Aktaran: Türksoy A. Ve Türksoy S., 2010: 701).

Turizm türlerinin gelişmekte olan alanlarından biri olan termal turizmi yeni talep odakları yaratma açısından gerek ulusal, gerekse uluslararası rekabet ortamında oldukça önemli bir potansiyele sahip olan bir alt turizm dalıdır. Termal turizm alanında yapılan yatırımların kısa süreler içinde olumlu sonuçlar vermesi, termal kaynaklarımızın rekabet açısından önemli üstünlüklere sahip olmasıyla beraber termal merkezlerde ortaya çıkan turistik hareketlerle yerel kalkınmada önemli mesafeler alınması son zamanlarda herkesin dikkatini çekmiş ve bu da termal turizm alandaki yatırımları ve ilgiyi artırmıştır(Tunçsiper ve Kaşlı, 2008: 132).

2.2.2.3. Termal Turizm İşletmeleri

Termal turizm faaliyetleri, kitlesel ve ekonomik turizm faaliyetlerine göre daha fazla geceleme ve bu durumun doğal sonucu olarak daha fazla harcama gerektiren bir turizm faaliyetidir. Bu durumda kaplıca veya termal merkezlere gelen turistlerin belli bir gelir düzeyinin üzerinde olan kişilerden oluştuğunu söyleyebiliriz. Gelir durumu yüksek bu turistlerin deniz-kum-güneş üçlüsünden oluşan ve kitlesel olarak önemli oranda bir yere sahip olan turizm faaliyetinden daha farklı beklentileri bulunduğu açıktır. Bu bağlamda gelişmiş ülkelerde bu ihtiyaca cevap verebilen termal merkezler önemli oranda turist ağırlamakta ve önemli miktarda gelir elde etmektedirler (Tunçsiper ve Kaşlı, 2008: 121). Ülkemiz sahip olduğu kaplıca kaynakları bakımından dünyadaki en zengin 3 ülke arasında yer alırken, mevcut kaynağını profesyonel olmayan işletmeler sonucunda yeterince değerlendirememektedir. Sahip olduğumuz bazı kaplıcaların dünyaca tanınmamasına rağmen bu sitelerin profesyonel bir web sitelerinin olmaması, fiyat bilgisine ulaşmanın zorluğu ve yabancı dil yetersizliği, turizm açısından olumsuzluklar teşkil etmektedir (Yıldırım ve Altunkaya, 2006: 5).

Termal turizm işletmelerini Güvenç (2009: 12), madensel ve mineral su kaynaklarının yakınında kurulan, müşterilerine konaklama, yeme-içme ve eğlence gibi hizmetler yanında, sağlığı koruma ve tedavi amacıyla kür merkezi hizmetleri sunan tesislerdir şeklinde tanımlamıştır. Benzer bir ifadeyle bizde termal turizm işletmelerini bireylerin tedavi sırasında konaklama, yeme içme gibi temel ihtiyaçlarının yanı sıra bireyleri çeşitli aktiviteler gerçekleştirmelerine imkân sağlayan işletmeler olmakla beraber tedavi amacı olmaksızın sadece dinlenme

amacıyla gelen bireylerin ihtiyaçlarına da cevap verebilen işletmeler olarak tanımlayabiliriz.

Türkiye'de 46 ilde 190 civarında kaplıca tesisi bulunmakta ve bunun yanı sıra Kültür ve Turizm Bakanlığından termal amacına yönelik olarak (Sağlık Bakanlığınca kür merkezi uygun görülen) turizm yatırım belgesi almış olan 12 tesisin yatak sayısı 2.347, turizm işletme belgesi almış 30 tesisin yatak sayısı ise 8.567 • dir. Yerel idare tarafından belgelendirilmiş yaklaşık olarak 16.000 yatak kapasiteli 156 tesis mevcuttur. Bugüne kadar 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu uyarınca ilan edilmiş ve halen yürürlükte bulunan 34 adet turizm merkezi ve 1 adet Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi bulunmaktadır. Termal turizm merkezlerinin mevcut durum ve turizm açısından potansiyelini belirlemeye yönelik envanter çalışması tamamlanmıştır. Mevcut imar planlarına göre termal turizm merkezlerinde gerçekleşmesi planlanan yatak kapasitesi yaklaşık olarak 100.000 dir. (saglikturizmi.gov.tr/133-turkiyenin-termal-turizm-potansiyeli.E.T. 20.02.2014).

Ülkemizde çeşitli bölgelere dağılan kaplıca ve içme kaynakları halkın yıllar boyu değişmeyen yararlanma istemine neden olmuştur. Ancak, Türkiye'de bu doğal kaynaklardan gerektiği gibi yararlanabilme olanağı veren termal turizm işletme sayısının yetersiz olduğu ve mevcut işletmelerinin yapıların çoğunluğunun düşük standartlara sahip oldukları görülmektedir. Mekânsal düzenlemelerin yeterli olmadığı bu tür işletmeler, kullanıcıların uygulama alanlarından yeterince yararlanamamalarına neden olmaktadır ve bu durumun bir sonucu olarak ülkenin kaynak potansiyeli yeterince değerlendirilememektedir (Keskin, 2008: 14). Ülkemiz çok zengin jeotermal potansiyele ve tedavi edici özelliği yüksek termal sulara sahip olmasına karşın termal tesislerin nitelik ve nicelik yönünden yetersiz olması ve uluslararası standartlarda termal tesislere sahip olan termal kent niteliğindeki destinasyonların oluşturulamaması nedeniyle Avrupa ülkeleri ile rekabet ortamı sağlanamamıştır (T.C Termal Turizm Master Planı, 2007).

2.2.2.4. Dünya'da Termal Turizm

Termal turizm kapsamında dünyadaki ülkeleri incelediğimizde, bazı ülkelerin önemli mesafeler gösterdiğini görmekteyiz. Almanya'daki termal turizm tesislerinin

çok eski dönemlerde inşa edilmiş olması ve eski binalara sahip olan kaplıca tesislerinin zaman içerisinde restore edilerek çağdaş araç gereçlerle donatılarak hizmet sunmaya başlaması bu durumun bir örneğidir (Keskin, 2008: 9).

Termal suların bileşiminde bulunan madeni tuz ve minerallerin özelliklerine göre birçok hastalığın tedavisinde, kas ağrıları ve asabi yorgunlukların giderilerek vücudun eski zindelik ve gücünü kazanmasında etkili olduğu tıbben kabul edilmiş bir gerçektir. Termalizm; özellikle Almanya, Avusturya ve Fransa gibi ülkelerde modern tıbbın eşliğinde ve aynı zamanda diğer tedavi imkânlarıyla bütünleşmiş olarak gündün güne önemini artırmaktadır. Sağlık turizminin önemini kavrayan ülkeler sağlık turizmi çerçevesinde termal turizme büyük yatırımlar yaparak turizm sektörüne yeni bir boyut ve canlılık kazandırmışlardır (Aksu, 2009: 32).

Termal turizmde; dünyada en ileri düzeyde olan ülkelere olan Almanya ve Macaristanda her yıl 10 milyon kişi, Rusya'ya 8 milyon kişi, Fransa'ya yaklaşık 1 milyon, İsviçre'ye 800 bin kişi gitmektedir. Almanya'da mevcut 200'den fazla termal turizm tesisinde doğrudan ve dolaylı yaratılan ekonomik faaliyet yılda 30 milyar \$ civarındayken İtalya'nın Padova bölgesinde ise 130 termal otel bulunmakta olup bölgenin turizmde sağlamış olduğu gelir yaklaşık 4,5 milyar \$'dır (Güler ve Şahin, 2013: 82).

2.2.2.5. Türkiye'de Termal Turizm

Ülkemiz, bütün bölgelerine değişik yoğunlukta dağılmış sıcak su kaynaklarıyla termal turizm açısından önemli bir potansiyele sahip durumdadır. Ülkemizdeki termal kaynaklar özellikle Ege, Güney Marmara, İç ve Doğu Anadolu bölgelerinde yoğunluk kazanmaktadır ve bu kaynaklar farklı bölgelerde farklı isimlerle nitelendirilmektedir. Kendiliğinden çıkışlı sıcak kaynaklara Batı ve Orta Anadolu'da ılıca, Güneybatı Anadolu'da girme, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde çermik gibi adlar verilmiştir. Sıcak su kaynaklarının bulunduğu yerlerde suyun üzerine veya yakınına yapılan termal tesislere ise kaplıca denilmektedir (Zaman ve Birinci,2011: 407).

Sağlık turizmi adı altında ülkemize gelen turistlerin %70'inin Almanya,

Hollanda, Fransa, Türk Cumhuriyetleri, Avusturya ve Orta Dogu ülkelerinden gelirken, termal yapılarda bu alanda turizmin önünü açmaktadır (Aslanova, 2013: 134). Türkiye kaynak zenginliği açısından dünyada ilk 7 ülke arasında yer alırken termal sular debi ve sıcaklıkları, hem de çeşitli fiziksel ve kimyasal özellikleri ile Avrupa'daki termal sulardan üstün nitelikler taşımaktadır. Türkiye'deki termal suların diğer ülkelere olan üstünlükleri;

- Doğal çıkışlı,suyu bol ve verimlidir
- Eriyik maden değeri yüksek aynı zamanda kükürt, radon ve tuz bakımından zengindir.
- Bir çoğu deniz kıyısında, bir kısmı ise orta yükseklikte dağlık ve ormanlık bölgelerde yer alarak, kaynak kullanımı açısından çeşitlilik göstermektedir (Erhan, 2010: 8).

2.2.2.5.1. Türkiye'de Başlıca Termal Kaynaklar

Ülkemizde termal kaynaklar bütün bölgelere farklı olarak dağılmış durumdadır. Termal turizm master planında belirlenen ve gelişimi desteklenen termal bölgeler aşağıdaki gibidir;

- Güney Marmara Termal Turizm Kentleri Bölgesi (Çanakkale, Balıkesir, Yalova)
- Frigya Termal Turizm Kentleri Bölgesi (Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak, Eskişehir, Ankara)
- Güney Ege Termal Turizm Kentleri Bölgesi (İzmir, Manisa, Aydın, Denizli)
- Orta Anadolu Termal Turizm Kentleri Bölgesi (Yozgat, Kırşehir, Nevşehir, Niğde) öncelikli geliştirilecek bölgeler olarak belirlenmiştir.
- Bu bölgeler dışında kalan termal bölgeler;
- Kuzey Anadolu Termal Turizm Kentleri Bölgesi: Amasya, Sivas, Tokat, Erzincan

- Doğu Marmara Termal Turizm Kentleri Bölgesi: Bilecik,Kocaeli
- Batı Karadeniz Termal Turizm Kentleri Bölgesi: Bolu, Düzce, Sakarya'dır.

Aşağıdaki tabloda termal kaynakların bölgelere göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 4: Jeotermal Potansiyelin Bölgelere Göre Dağılımı (2003)

Bölge	Jeotermal Potansiyellerin Dağılımı (%)
Marmara Bölgesi	12,8
Karadeniz Bölgesi	1,9
Doğu Anadolu Bölgesi	2,5
Ege Bölgesi	66,7
İç Anadolu Bölgesi	15,2
Akdeniz Bölgesi	0,7
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	0,2
Toplam	100

Kaynak: (<http://jeotermal.balikesir.edu.tr/jeotermal5.php>)

2.3. BÖLGESEL KALKINMA

Bu bölümde çalışmanın uygulama alanlarından bir diğeri olan bölgesel kalkınma kavramı, bölgeler arası gelişmişlik farkları ve nedenleri, turizmin bölgesel kalkınmadaki etkisi ve bölgesel kalkınma ajanslarına yer verilmiştir.

2.3.1. Bölgesel Kalkınma Kavramı ve Tarihi Gelişimi

Küreselleşmenin artan etkisiyle beraber dünyanın önemli sorunlarından birini oluşturan kalkınma sorunu, ekonomik büyümenin yanı sıra sosyal, kültürel, çevresel boyutlarıyla da önemli boyut oluşturmaktadır. 1990'lardan itibaren kalkınmanın sosyal, kültürel, çevresel boyutlarına geçmişte fazla önemsenmediği farkedilmiştir ve bu açığı kapatmak için insan merkezli olan ve kalkınmanın ekonomik büyüme dışında insanların yaşam kalitesini ve koşullarını iyileştirmeyi hedefleyen yeni bir kalkınma kavramı üzerinde durulmuştur (Erkek, 2013: 11).

Durgun (2006: 42) çalışmasında bölgesel kalkınmayı, bölgenin kendine ait mevcut kaynaklarını harekete geçirmesi ve girişimciliğin teşvik edilmesi ile bölgenin gelir ve istihdam düzeyinin artırılması ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi olarak tanımlamıştır. Başka bir ifadeyle bölgesel kalkınma “Ülke bütününde yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile oluşan bölge vizyonunu dikkate alan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi yoluyla bölge refahının yükseltilmesini amaçlayan çalışmalar bütünüdür” (Özyücel, 2008: 5). Genç ve Yılmaz (2013:122) ise bölgesel kalkınma kavramını; “ülke bütününde yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile oluşan, bölge vizyonunu dikkate alan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, ekonomik ve sosyal potansiyelin harekete geçirilmesi yoluyla bölge refahının yükseltilmesini amaç edinen çalışmalar bütünü” olarak tanımlamışlardır .Bölgesel kalkınma kavramı en sade tanımıyla bölgede yaşayan bireylerin yaşam standartlarının arttırarak hem

bireylerin kendi ekonomilerine hem de ülke ekonomisine katkı sağlamaları adına geliştirilen faaliyetlerdir.

Kalkınma kavramı bireylere iş ve gelir yaratarak hayat standartlarının iyileştirilmesiyle sosyo-ekonomik yapının geliştirilmesidir (Durgun, 2006:42). Kalkınmanın tam anlamıyla gerçekleşebilmesi için de ekonomik büyümenin yanı sıra ulusal gelirin dengeli dağılımı, bölgelerin dengeli gelişimi, kamu hizmetlerinin vatandaşın refahını arttıracak tatmin edici derecede sunulması, bilgi ve iletişim teknolojisinin yaygınlaştırılması, kadınların sosyal ve ekonomik hayata katılımının artırılması gibi unsurların da gelişmesi de gereklidir (Erkek, 2013: 11).

Bölgesel planlama kavramı ise bir bölgenin ekonomik, sosyal ve fiziki yönden koordine edilmesi olarak tanımlanırken, bir mekânın en rasyonel biçimde düzenlenmesi ve bu düzenin gerektiği şekilde donatılmasıdır. Bunun içinde devletin elinde bulunan sulama ve enerji kaynakları, ulaşım, krediler, konut yatırımları, organize sanayi teşvikleri gibi tüm araçlardan yararlanma olanaklarını en iyi şekilde kullanma amacına da sahiptir. Bölge planlamasında esas amaç bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesidir (Arslan, 2005: 278). Bölgesel kalkınmanın bütün yönleriyle gelişebilmesinde ekonomik boyut önem teşkil etmektedir. Bölgeler ekonomik gelişmişlik seviyelerine göre kendi aralarında dörde ayrılmaktadır.

Gelişmiş bölge: Gelir seviyesi bakımından ülke ortalamasının üstünde olmakla beraber sağlık hizmetleri, eğitim durumu ve okuryazarlık oranı açısından da ortalamanın üzerindedir.

Az gelişmiş bölge: Gelir seviyesi bakımından ülke ortalamasının altında olan bölgelerdir. Gelir kaynağı daha çok tarıma dayalıdır ve gelir dağılımı bakımından eşitsizlikler görülür.

Gelişme halindeki az gelişmiş bölge: Gelir seviyesi itibariyle ülke seviyesinin altında olan ve buna karşın gelişme hızı ülke ortalamasının üstünde olan bölgelerdir. Mevcut kaynakları değerlendirilip, yatırımlar arttığı zaman gelişmiş bölge olmaya müsait durumdadır.

Potansiyel bakımdan az gelişmiş bölge: Gelişme Potansiyelini kaybetmiş olan bölgelerdir. Uzun dönemde az gelişmiş bölgeler arasında değerlendirilir (Özyücel, 2008: 5).

Bölgesel kalkınma anlayışı uzun yıllar gündemde olmasına ve bu alanda pek çok çalışma yapılmasına rağmen 1980'li yıllardan günümüze bu konu farklı yaklaşımlarla ele alınmaktadır. Özellikle, AB mevzuatı gereği bu konuya daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. AB'nin bölgesel kalkınmadaki temel dayanağı, bölgesel farklılıkların asgari düzeye indirilmesidir. Bu nedenle, hem AB mevzuatına uyum hem de Dünya Bankası teşvikleriyle yerel yönetimler üzerinde bir takım idari reformlar gerçekleştirilmektedir. Bölgesel ekonomik kalkınma yaklaşımları çeşitlilik göstermekle birlikte daha çok 4 grupta ele alınmaktadır (Zengin ve Öztekin, 2013: 55).

1. *Özel-Kamu Ortaklığı Yaklaşımı:* Her iki sektöründe farklı avantajlarından yararlanılmak istenilmektedir.
2. *Küçük Ölçekli İşletmeler Yaklaşımı:* Özel yatırımın değişik iş alanları yaratma yeniliği, değişimi ve gelişimi üzerinde durulmaktadır.
3. *Bölgesel Yaklaşım:* Bölgenin kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılması amacındadır.
4. *Sektör-Grup Yaklaşımı:* İşletme, eğitim kurumları ve sosyal organizasyonları bir araya getirmek ve desteklemek hedeflenmektedir

Bir ülkenin temel ekonomik hedefi vatandaşları için yükselen yaşam standartları üretmektir. Bunun için istihdam ettiği temel kaynakları verimli bir şekilde kullanılmalıdır. Bölgelerin ve ülkelerin ekonomik refah düzenini arttırmak için sağlam ekonomik faaliyetler oluşturmak ve bu faaliyetlere kişiler tarafından çekim sağlanabilme yeteneği ile mümkündür (Maskell vd, 1998: 12).

Günümüzde, ülkemizde dahil olmak üzere gelişmekte olan ülkelerin temel sorunu sahip oldukları mevcut kaynaklarıyla kalkınma hamlelerini gerçekleştirememeleridir. Bununla birlikte bölgelerarası dengesizlikler sorunu

gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi bazı gelişmiş ülkelerde dahi yoğun olarak görülebilmektedir. Bu sorunu diğer birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de turizm sektörü sayesinde gidermek mümkündür. Çünkü turizm sektörünün gelişmesi ile kalkınma arasında doğrusal bir ilişki vardır. Turizm sektörü, kaynakların etkin bir şekilde kullanmak şartı ile bölgeler arasındaki dengesizliklerin giderilmesi ve aynı zamanda bölgesel kalkınmanın sağlanması konusunda önemli bir yere sahiptir (Çeken, 2008: 294-295).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye 2023 stratejisinde öncelikli turizm türlerine (kültür, termal ve kış turizmi) ve gelişmişlik seviyelerine bağlı olarak bölgesel düzeyde sektörel teşvik mekanizmaları geliştirmeye yer vermiştir. (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007: 10). Türkiye'de bölgesel kalkınma çalışmaları, bölgesel kalkınma ajansları, yerel yönetim ve yatırımlar tarafından yürütülmektedir. Bölgesel kalkınma ile ilgili Hummelbrunner-Lukesch (2002) aşağıda belirtilen tespitleri yapmaktadır:

- Bölgesel kalkınma stratejisinin başarısı, bir bölgedeki ekonomik, sosyal, kültürel ve fiziksel kaynakların birbiriyle olan etkileşimine ve bu kaynakların kullanım yetkisine ya da sorumluluğuna sahip olan paydaşlar arasındaki işbirliğinin kalitesine bağlıdır.
- Sadece kamu sektörünün müdahalelerine dayanan hiyerarşik yönetimin (merkezi yönetimin) veya sadece piyasa ekonomisinin arz ve talep ilkelerine dayanan yönetimin (ademi merkezîyetçi) etkin olmadığı kanıtlanmıştır. Başarılı ve kabul edilebilir bir bölgesel politika karma bir koordinasyon ve karar alma sürecinin sonucunda oluşmaktadır.
- Bölgesel politikaları hazırlayanlar, uygulayanlar ve bunlardan fayda sağlayanlar sosyal aktörler olarak tanımlanır. Projelerin ve programların bu sosyal aktörlerin özel istek ve menfaatlerini de hesaba dahil etmesi ve bunların planlama veya uygulamada katılımlarının sağlanması başarı için temel faktördür. Dolayısıyla başarılı uygulamalar, sosyal sistemlerin ve detaylarının tam olarak anlaşılmasını gerektirir (Kargı, 2009: 26).

Bölgesel kalkınmanın ülke ekonomisine olan faydaları ise şu şekilde sıralanabilir;

- Ülkenin çeşitli bölgelerinde bulunan kaynakların ekonomik faaliyet içerisinde değerlendirilerek yüksek kalkınma hızının gerçekleştirilmesi,
- Ülkede nüfus-kaynak dengesinin kurulması,
- Düalist özelliğe sahip ekonomik yapının bütünleşmesi,
- Mekânın ve eşitliğin ekonomik gelişmeye en elverişli biçimde düzenlenmesi, ve bölgelerarası refah farklılıklarının giderilmesidir (Genç ve Yılmaz, 2013: 123).

2.3.2. Bölgeler Arası Farklılıklar ve Nedenleri

Bölgelerarası farklılıklar bütün ülkelerde farklı oranlarda kendini gösteren bir sorundur. Farklı bölgeler arasındaki dengesiz ekonomik gelişmenin sonunda ülkelerin demografik yapılarında bozulmalar olmuş ve az gelişmiş bölgelerden sanayinin güçlü olduğu kesimlere yoğun göçlerin başlamasına sebep olmuştur. Bu göçler sonucunda göç veren bölgeler iyi yetişmiş insan gücünü kaybettiğinden dezavantajlı konuma geçerken, gelişmiş bölgeler göç eden çok sayıdaki insanı iskân etmekte zorlanmış, şehirlerde gereğinden fazla ve plansız büyüme meydana gelmiştir (Eryılmaz ve Tuncer, 2013: 167).

Geri kalmış bölgelerin kalkındırılmasını gerçekleştirmek adına uygulanan ilgili politikalar ve kullanılan politika araçları ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Örneğin Fransa'nın az gelişmiş bir bölgesi ile Türkiye'nin az gelişmiş bir bölgesi yapısal özellikler, bölge kültürü ve sorunlar bakımından farklı olduğundan uygulanacak bölgesel kalkınma politikaları da farklılık arz edecektir. Bu nedenle farklı araçlarla, farklı sonuçlara ulaşmaya çalışan bölgesel kalkınma politikaları mevcuttur (Kargı, 2009: 20).

Bölgeler arası gelişmişlik farklarının coğrafi, ekonomik, sosyal ve kültürel nedenler gibi çok çeşitli nedenleri vardır. Bu söz konusu nedenler;

Coğrafi nedenler; İklim, yer altı ve yer üstü zenginlikleri, ulaşım, haberleşme ve bölgenin tarıma elverişli olup olmadığı gibi coğrafi faktörler bölgesel kalkınma için olumlu ya da olumsuz etkileyen temel etken görülebilir. Yatırımlara coğrafi

açından daha elverişli olan bölgeler diğer bölgelerden daha fazla yatırım ve göç alarak daha çabuk gelişirler (Durgun, 2006: 42). Çevre ile uyumlu olarak yürütülmeyen bir kalkınma, süreç içinde etkisini azaltacaktır. Bu yüzden öncelikle, çevre kalitesi, sağlıklı hava, temiz ve yeterli su gibi, başlı başına yaşamın iyileştirilmesi anlamına gelen kalkınma bu süreci amaçlanır. Çevre kalitesi dikkate alınmadığı takdirde daha sonra, çevreye verilen zarar, gelecek dönemlerdeki verimliliği azaltacaktır (Sinemillioğlu, 2009: 252).

Ekonomik nedenler; Bölgede yatırım yapılabilecek ekonomik gücün olmaması ya da yatırımcıların bölgeye gelmesine teşvik eden yeterli alt yapı olanaklarının sağlanmamış olmaması bölgenin diğer bölgelere göre geri kalmasının temel nedenidir (Öztürk ve Uzun, 2010: 104).

Sosyal-kültürel nedenler; Sosyal ve kültürel farklılıkların oluşmasında ekonomik ve coğrafi nedenler doğrudan ilişkili durumdadır. Alt yapı olanaklarının gelişiminin bulunduğu bölgelerde eğitim ve sağlık hizmetlerinin fazla olmasından dolayı diğer bölgelere oranla sosyal ve kültürel bakımdan daha gelişmiş durumdadırlar. Bu sebeple bölgenin sosyal nedenlerden dolayı geri kalmışlığını bölgenin ekonomik durumu ve coğrafi şartlarına bağlayabiliriz (Durgun, 2006: 43).

Genel olarak bölgeler arası gelişme farklarının oluşmasında coğrafi etkenler ekonomik etkenler üzerinde etkili olmuş ve ekonomik durumunun gelişmemesi de bölgenin sosyal olarak geri kalmasını sağlamıştır.

Benzer bir şekilde, Tutar ve Demiral (2007) Bir bölgenin gelişmemiş ya da gelişmiş olduğunu ve bölgesel dengesizlikleri, aşağıdaki gibi sıralamışlardır.

1-) *Ekonomik fırsat eşitsizliği;* farklı bölgelerdeki kişilerin, farklı miktar ve nitelikte ekonomik fırsatlara sahip olmasından dolayı meydana gelen eşitsizliktir. Bir bölgede yaşayan bireylerin diğer bölgelerde yaşayanlara oranla, iş bulma, çalışma koşulları, elde ettiği reel ücret, çalıştığı sektördeki ekonomik hakları gibi bir çok bakımdan farklı imkân ve olanaklara sahip olması durumudur.

2-) *Sosyal fırsat eşitsizliği;* doğrudan ekonomik fırsat eşitsizliğinin bir sonucu olarak meydana gelmektedir. Farklı bölgelerde yaşayan bireylerin, kültürel

faaliyetler, eğitim ve sağlık hizmetleri, ulaşım ve seyahat gibi olanaklarından eşit derecede yararlanamamaları durumudur.

3-) *Siyasi fırsat eşitsizliği*, günümüzde oldukça azalmış durumdadır. Siyasi fırsat eşitsizliği bir süreçtir ve nedenleri yine büyük ölçüde ekonomik fırsat eşitsizliğinden kaynaklanmaktadır.

4-) *Kültürel fırsat eşitsizliği*, bazı bölgelerin kültür, turizm, ticaret ve eğitim-öğretim merkezlerine ve sanayisi gelişmiş bölgelere yakın olması, ulaşım yönünden etkin olması, siyasi bir merkez ya da buralara yakın olması ve sanatsal etkinliklerin yapıldığı kentleri içinde bulundurması gibi birçok coğrafi nedenlerle, diğer bölgelere göre bir gelişmişlik göstermesinin sonucudur..

5-) *Coğrafi fırsat eşitsizliği* ise, doğal kaynakların ve fiziki koşulların doğrudan sonucu olan bir durumdur. İklim, ulaşım imkânları, yeryüzü şekilleri, bitki örtüsü vb. bakımından yaşamaya ve çalışmaya daha elverişli olan bölgelerin, bu yönlerden dezavantajlı olan bölgelere göre sosyo-ekonomik olarak daha hızlı gelişme göstermesinden sonucudur (Tutar ve Demiral, 2007: 66-67).

Bölgesel kalkınma politikalarının amaçları, kentsel ve bölgesel düzeyde ekonominin güçlendirilmesi, yeni iş alanlarının yaratılması, işsizliğin ve yoksulluğun azaltılması ve bölgesel politikaların oluşumunda demokratik ve özerk kurumların, örgütlerin etkinleştirilmesi olarak sıralanabilir. Bir başka deyişle, bölgesel kalkınma yerel toplumun yaşam kalitesinin sürdürülebilir şekilde yükseltilmesi olarak algılanabilir (Sakinç, 2013: 26).

Darıcı (2007: 217) de küresel kalkınma unsurlarını aşağıdaki gibi sıralamıştır. Bu unsurlar küresel kalkınmanın temel ilkeleri olmakla beraber yerel kalkınmada da gerekli unsurlardır.

- Gelir eşitsizliğinin ortadan kaldırılması (Hem ülke içi hem de ülkeler arası)
- İşsizlik probleminin ortadan kaldırılması
- Maliyetlerin minimum seviyede olması ve rekabet edilebilirlik
- Gerekli yasal düzenlemelerin sağlanması
- Sektörler arası uyumun sağlanması

- Ar-ge yatırımlarının uygun seviyelere getirilmesi

Özyücel (2008)'de yaptığı çalışma sonucunda bölgeler arası farklılıkların nedenini ve uygulanan politikalarda istenilen sonuca ulaşılmamasını; ülkemizde mevcut olan merkezîyetçi yönetim ile birlikte ülke vatandaşlarının kalkınma çalışmalarının dışında bırakılmasını ve halkın çalışmalardan uzak kalması olarak değerlendirmiştir. Aynı zamanda bu tarz uygulanan politikalar yüzünden halkın artık her şeyi devletten bekleyen bir hale büründüğünü eklemiştir. Aynı zamanda halkın yönetime katılabileceği ve kendi bölgesinin kaderini ilgilendiren kararların alınmasında etkili olabileceği en uygun yönetim birimi yerel yönetim olduğunu ve Türkiye’de bölgesel planların, yerel yönetimler tarafından bölgesel ihtiyaçlara ve kaynaklara göre hazırlanması gerektiğini aksi takdirde merkezden yapılacak olan bir bölgesel planın bir başarıya ulaşamayacağı belirtmiştir (Özyücel, 2008: 88).

2.3.3. Türkiye'de Bölgesel Farklılıkları Gidermeye Yönelik Çalışmalar

Halkın karar alma sürecine doğrudan dahil olması katımcılık anlamına gelir ve bölgesel farklılıkların giderilmesine yönelik çalışmalarda halkın faaliyetlere katılımı sağlanmalıdır. Bu tanım doğrultusunda, halkın karar alma süreçlerine katılımı farklı tür ve modeller altında incelenebilir. Hunt, üç türlü katılım modeli açıklamaktadır (Hunt, 2007: 12).

Bilgilendirme; Halkın yerel yönetimin aldığı kararlarla ilgilenmesini sağlamak amacıyla yapılan duyurulardır. Halkın kararı etkileme gibi bir durumu yoktur.

Görüş bildirme; Halka alınan kararlar bildirilir ve halkın karara ilişkin fikirleri sorulur.

Etkileşim; Burada halk yerel kararlar üzerinde belirleyici ve yönlendirici bir yetkiye sahiptir.

Sarkınç (2013)'de yerel karar alma süreçlerine halkın aktif katılımının sağlanması için yasal düzenlemeler yapıldığını fakat Türk halkı katılımı seçimlerde oy verme şeklinde sığ ve dar bir kapsamda algıladığını savunmuş ve sivil toplum kuruluşlarının katılım unsuruna önem vermeleri olumlu olsa bile fakat yeterli

olmadığını eklemiştir (Sarkınç, 2013: 35). Yıldız (2007: 73) bölgesel kalkınmada kısa vadede sosyal karlılığı yüksek olan ve uzun vadede ise ekonomik getirisi olabilecek yatırımların devlet tarafından gerçekleştirilmesi gerektiği belirtmiştir. Aşağıdaki tabloda bölgesel kalkınma politikalarında sosyal faydalar ve maliyetleri belirtilmiştir.

Tablo 5: Bölgesel Politikaların Sosyal Fayda ve Maliyetleri

Sosyal Faydalar	Sosyal Maliyetler
<ul style="list-style-type: none"> ▪ İktisadi faaliyetlerden kaynaklanan üretim artışı ▪ Yüksek istihdam sağlayan bölgelere yönelik göçü azaltarak bu bölgelere yapılan altyapı yatırımlarına yönelik kamu harcamalarında azalış ▪ Göçlerin olumsuz etkilerinin önlenmesi ▪ Sosyal adalet ve eşitliğin sağlanması 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Verimli kaynakların ekonominin başka alanlarına aktarılmamasından kaynaklanan üretim kaybı ▪ Yeni tesis inşa maliyetleri ▪ Yeni tesislerin yol açtığı çevresel maliyetler ▪ Altyapı maliyetleri ▪ Yönetim maliyetleri

(Kaynak: Ç Yıldız Z. 2007:73)

“Bölgesel dengesizliklerin giderilmesi ve ekonomik kalkınmanın sağlanmasında temel araç olan ‘bölgesel kalkınma planları (BKP)’nın yanı sıra; ‘yatırım teşvikleri’, ‘kalkınmada öncelikli yöre (KOY)’, ‘organize sanayi bölgeleri’ (OSB), ‘kurumsal sosyal sorumluluk (KSS)’ ve ‘kırsal kalkınma projeleri(KKP)’ gibi araçlar kullanılmıştır. Bölgesel kalkınma planları, Türkiye’deki genel kalkınma politikası hedef ve stratejileri çerçevesinde, bölgesel dengesizliklerin azaltılması, geri kalmış yörelerde yaşayan nüfusun refah düzeyinin yükseltilmesi, plansız kentleşme nedeniyle oluşan sorunların çözüme kavuşturulması gibi temel sosyo-ekonomik amaçlar doğrultusunda, bölgelerin özellikleri, farklılıkları, gelişmişlik düzeyleri ve temel sorunları ile potansiyellerinin belirlenmesine yönelik olarak hazırlanmaktadır (Tutar ve Demiral, 2007: 71).”

Ülkemizde bölgesel farklılıkların giderilmesi ya da en aza indirilebilmesi adına beş yıllık dönemlerde (BKP) kalkınma planları gerçekleştirilmiştir. 1. BKP’de gelişme potansiyeline sahip olan bölgelere bazı sektörler seçilmiş ve yatırımların bu bölgelerde yoğunlaşması için teşvikler uygulanmıştır. 2.BKP’de 1. Kalkınma planına ek olarak merkezler seçilmiş ve bu bölgelerde alt yapı tamamlandığı takdirde

kalkınma sağlanabileceği üzerinde durulmuştur ve bu kalkınma planı içerisinde Kalkınmada Öncelikli Yöre (KÖY) kavramı ele alınmıştır. 3. BKP’de KÖY kavramından ziyade bölgelerdeki bütün yörelerin gelişimi amaçlanmıştır. 4.BKP’de yatırımları arttırabilmek adına KÖY’lerde uygulanan teşvikler daha da cazip hale getirilmiştir. 5.BKP’de bölgelerde çekim alanlarının oluşturulması planlanmış ve gelişimin bu alanlar etrafında genişleyeceği ön görülmüştür. 6.BKP’de çekim alanları planın vazgeçilmiş ve KÖY ‘e tekrar öncelik verilmiştir. Aynı zamanda bu planlı dönemde AB politikaları izlenmeye başlanılmıştır.7. BKP’de diğer planlı dönemdeki bilgilere ek olarak bölgesel planlama adına belirli bölgelerde çalışmalar başlamıştır. 8.BKP ‘nda bölgedeki yerel kuruluşlarında katılımıyla beraber ulusal kaynakları değerlendirerek bölgeler arası farklılıkların en aza indirilmesi planlanmıştır (Durgun, 2006: 59-65).

Tablo 6: Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Bölgesel Yaklaşımların Değerlendirilmesi

Kalkınma Planı	İlkeler	Yaklaşım ve Politikalar	Hedefler	Araçlar
1.Plan (1962-1967)	Bölgelere ekonomik kalkınmanın nüfuz etmesi Bölgesel Ekonomik bütünleşme	Bölgesel Planlama Büyüme kutupları(Örn: Doğu Mara,ÇukurovaAntalya,Zongulda)	Dengeli kentleşme Bölgeler arasında denge(kamu hizmetleri ve gelir dağılımında) Yatırım etkinliği	Finansal teşvikler Az gelişmiş bölgelere yönelik yatırım temelli önlem alternatifleri
2.Plan (1967-1972)	Hızlı kentleşmeden kaynaklanan nüfussorunlarına odaklanma	Bölge ve il planlaması Dolaylı bölgesel planlama	Dengeli bölgeler arası gelişme Sosyal eşitlik açısından bölgeler arasında dengelidağılım Yatırım etkinliği	Vergi indirimleri Özel sektör yatırımlarına yönelik finansal teşvikler Pilot projeler Keban
3.Plan (1972-1977)	Bölgesel farklılıkların giderilmesi Belirli az gelişmişbölgelerin kalkınması	Sektör ve il planlaması	İkinci planın aynısı	Finansal teşvikler Az gelişmiş bölgeler için sanayileşme programları Envanter çalışmaları İl planlaması Sektörel planlama Paket projeler Kalkınmada öncelikli iller

Tablo 6'nın devamı

4.Plan (1977-1982)	Bölgesel sorunlara yönelik kaynakların mobilizasyonu	Sektörler ve bölgeler arasındaki bağların güçlendirilmesi	Az gelişmiş illerin kalkınması Sektörel ve bölgesel karşılıklı bağımlılık Mekansal organizasyon	Yatırımlar için faiz indirimleri Çeşitli finansal yardımlar Paket projeler İl ve bölge düzeyinde yatırımlar Çukurova Kentsel Kalkınma Projesi GAP (DPT-JICA)
5.Plan (1985-1989)	Az gelişmiş ve sektörel olarak potansiyele sahip bölgelerde kaynak kullanımını rasyonelleştirerek kalkınmanın hızlandırılması	Projelerin bölgesel etkisini de içeren doğrudan bölgesel planlama (16 fonksiyonel bölge önerisi)	Sosyal eşitliği dikkate alan dengeli bölgesel kalkınma	Potansiyel kaynakların belirlenmesi için bölgesel gelişme programlarının hazırlanması Bu programlar doğrultusunda ilgili yatırımların seçilmesi Öncelikli bölge ve sektörlerdeki altyapının sanayileşme projeleri için geliştirilmesi Kalkınmada öncelikli illerdeki yatırımlar için finansal yardımlar
6.Plan (1990-1994)	Uygulama için sosyal, idari ve finansal boyutların bütün olarak alınması Uluslararası standartlara uygun istatistiksel sistemin kurulması (özellikle AB bağlamında)	Bölge ve bölge altı düzeyde planlama	Bölgelerde dengeli kalkınma İlçelerin köylerden kente göçün engellenmesi için desteklenmesi	Kalkınmada öncelikli yörelere yönelik finansal kaynakların artırılması Kalkınmada öncelikli illere yönelik teşvikler ve bu amaca yönelik özel bir fon oluşturulması Sanayi bölgeleri

Tablo 6'nın devamı

<p>7.Plan (1996-2000)</p>	<p>Sektörel ve mekansal çalışmaların bütünleştirilmesi İllerin sektörel uzmanlaşması Şehir planlaması Bölgesel farklılıkların giderilmesi Rekabet gücünün artırılması</p>	<p>Bölge ve bölge altı projeler Bölgesel yeteneklerin mobilizasyonu Sürdürülebilir kalkınma</p>	<p>Göç ve demografik değişimin rasyonalizasyonu Metropol bölgelerin sorunlarının ayrı bir kategoride ele alınması Konut sorunu için politika geliştirme çalışmaları Bölgesel farklılıklar</p>	<p>Kalkınmada öncelikli yöreler politikasına devam edilmesi Doğu ve Güneydoğu Anadolu için acil destek programı GAP Yasal düzenlemeler Konut projeleri Kalkınmada öncelikli illerdeki KOBİ'lerin desteklenmesi ZBK, Yeşilirmak Havzası, DOKAP, DAP</p>
<p>8.Plan (2000-2005)</p>	<p>Katılımcı planlama Sürdürülebilirlik Kaynak kullanımının etkinleştirilmesi AB bölgesel politikalarına uyum</p>	<p>Stratejik bölgesel planlama Kümelene İl Gelişme planları</p>	<p>Rekabet edebilirliğin genişletilmesi Yerel girişimcilik ve yerel kaynakların mobilizasyonu Bölgesel farklılıklar</p>	<p>KOBİ destekleri AB fonları İlk kapsamlı bölgesel planlar Beşeri sermaye</p>

(Kaynak: DKP, 2007: 6-7)

2.3.4. Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi

Ulusal kalkınmanın bir aracı olarak kabul edilen ve bu yönde desteklenen turizm sektörü artık yöresel, bölgesel ve şehirsal kalkınmanın da destekleyicisi durumunda görülmektedir. Bu durum bir ülke ya da bölgenin bir bütün olarak değil, her bir bölgenin sahip olduğu ayrı bir turistik özelliğinin belirlenerek ayrı bir destinasyon olarak hedef kitleye sunulması durumunu gerekli kılmaktadır. Endüstriyel alanda gelişmek için yeterli kaynağa sahip olmamakla beraber turizmin gelişebilmesi için gerekli potansiyele sahip bölge ya da yöreler teşvik edici,

destekleyici bir politika ile turistik yönden kalkınmasını sağlayarak, ekonomik kalkınmada önemli bir rol oynayabilir. (Tunçsiper ve Bezirgan,2010:2)

Turizmin bölgesel kalkınmada önemi büyüktür. Bu durum turizmi gelişmiş ülkelerde önemli bir sektör konumuna getirirken, gelişmekte olan ülkeler için bölgelerin geliştirilmesinde “yardımcı sektörlerin” kalkınmaya hız verici ve tamamlayıcı etkileri artık iyice anlaşılmıştır. Yeşiltaş ve Öztürk (2008)’e göre ülkemizin de sahip olduğu zengin turistik potansiyeli kullanarak geri kalmış bölgelerin kalkınmasını bu yolla sağlaması ülkede bulunan bölgeler arası dengesizlikleri giderecektir. Türkiye endüstriyel kaynaklar bakımından yeterli donanımına sahip olmasa da zengin bir turizm uygulaması sonucunda turistik yönden kalkınma ve ülke ekonomisi içinde dengeli bir biçimde gelişme sağlaması mümkündür (Yeşiltaş ve Öztürk, 2008: 3).

Çeken (2008) çalışmasında bir bölgenin turizm bakımından gelişebilmesi ve kalkınma düzeyinin gerçekleştirilebilmesi dikkat edilmesi gereken faktörleri aşağıdaki gibi sıralamıştır;

- Bölgenin kültürel değerlerinin (arkeolojik eserler, anıtlar, folklor ve festivaller) analizi yapılmalı,
- Bölgenin Enfrastrüktür (iklim durumu, doğal örtüler ve turizme elverişli arazi durumu) ön analizi yapılmalı,
- Bölgede bulunan mevcut tesislerin (otel, motel pansiyon) durumu ve yenilerini ilave edebilme durumu,
- Bölgede bulunan, turizmle doğrudan ve dolaylı olarak özel mallar ve hizmetler üreten ve pazarlayan kuruluşlar,
- Bölgede kamu yatırımlarının durumu,
- Bölgeye yönelik uluslararası turizm talebinin analizi,
- Bölgede bulunan yerel halkın turizmi algılama düzeyi,
- Bölgede bulunan tesislerden yörede oturanlara iş imkanı sağlama durumu,
- Turizm sektörünün bölgedeki diğer sektörlerle olan ilişkisi,
- Bölgedeki sivil toplum örgütlerinin varlığı, (Çeken, 2008: 298-299).

Turizm faaliyetinin ve turistik hareketlerin ülke ve bölge ekonomilerine

katkıları üzerine yapılmış çalışmalarda son 50 yılda turizm faaliyetlerinde bir artışın bulunduğu ve bu artışlara paralel olarak birçok sektörde önemli gelişmeler yaşandığından bahsedilmektedir. Dünya ekonomisinde en hızlı gelişen sektörlerden biri haline gelen turizm sektörü, özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından ekonomik kalkınmanın önemli bir aracı olarak görülmektedir (Tunçsiper ve Kaşlı, 2008: 121).

2.3.5. Bölgesel Kalkınma Ajansları

Bölgesel kalkınma ajanslarının genel özellikleri itibariyle organize bir yapıya sahip olması ve alansal bir yapı sergilemesi gerekmektedir. Aynı zamanda bölgesel kalkınma planlarını koordine etme, yoksullukla mücadelede çalışmalar yapma, girişimci yatırımlarına ve girişimlerine destek olma, kredi sağlamada yardımcı olma, kadınlara özel önem verme, çevreyi koruma ve geliştirme gibi bölgesel kalkınmada iş birliği için tercih edilen bir ortak olması gerekmektedir (Sakınç, 2013: 31).“Türkiyede karma statüde tasarlanan ajansların yönetimi; başında Koordinator Vali olmak üzere, Yönetim Kurulu, Danışma Kurulu, Genel Sekreterlik ve Yatırım Destek Ofisi gibi birimlerinden oluşmaktadır. Büyük çoğunluğu birden fazla ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulu il valileri, il belediye başkanları, il genel meclis başkanı ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi oda başkanlarından oluşmaktadır. Yönetim kurulunun başkanı validir. Kurul, ilk toplantısında üyeleri arasında bir başkan vekili seçer. Yönetim kurulu başkanlığı; ilk yıl ajans merkezi olarak tespit edilen ilin valisi tarafından, takip eden yıllarda illerin alfabetik sırasına göre bölgedeki valiler tarafından birer yıl süreyle dönüşümlü olarak yürütülür (Eryılmaz ve Tuncer, 2013: 179).”

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın başlıca görevleri, yabancı yatırımcıya rehberlik etmek, özel sektörün çekingen olduğu alanlarda yeni sanayi bölgeleri geliştirmek ve bölgesel ekonomik stratejilere uygun olarak bölgesel planlama faaliyetlerini hazırlamaktır. Bunlara ek olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın, fiziksel, sosyal ve ekonomik yenileme faaliyetlerinin yönlendirilmesine odaklanmaları gerekmekte ve yukarıda bahsedilen görevleri gerçekleştirmede en uygun ortam olduğu da belirlemeleri gerekmektedir. Dolayısıyla Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın da fiziksel, ekonomik ve sosyal yatırım önceliklerinin dengeli

dağılımını sağlayabilecek gerekli liderlik, yetenek ve kaynaklara sahip olduklarını garanti etmeleri gerekmektedir (Özer: 396).

Arslan (2005)'a göre bölgesel kalkınma ajanslarının işlevsel olabilmesi ve ulaşılmak istenen hedefleri gerçekleştirebilmesi için aşağıda belirtilen değişkenlerin varlığı mutlaka gereklidir. Bu değişkenler;

- Bölgede yeterli nüfus büyüklüğü,
- Bölgedeki girişimcilik kültürü ve girişimcilik altyapısı
- Bölgede kalifiye işgücünün varlığı veya oluşturulması
- Bölgesel gelişme stratejilerinin belirlenmesi
- Gelişmeye elverişli sektörlerin varlığıdır ve bu doğrultuda bölgesel kalkınma ajanslarının stratejik girişimleri 5 temel grupta toplanmıştır;

1. Finansal yardım veya destek sağlanması.

2. Yeni yatırım alanlarının ortaya çıkarılması

3. Kobi'lere danışmanlık yapılması.

4. Bölgenin uzun vadeli kalkınma hedeflerinin belirlenmesi

5. Sosyal alandaki gelişmelere katkı sağlanmasıdır (Arslan, 2005: 287).

Bütün AB ülkelerinde mevcut olan BKA'ların, bir takım ortak özelliklerine rağmen, yasal statülerinde bazı farklılıklar söz konusudur. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının ülkeler itibariyle yasal statüleri şöyle tasnif edilebilir:

- Kamu limited şirketleri (İtalya, İrlanda, Portekiz, Hollanda)
- Özel hukuka tabi kamu kuruluşu (İspanya)
- Yarı ozerk kamu şirketleri (Almanya)
- Bakanlık dışı kamu kurumu (İngiltere)
- Karma ekonomi şirketleri (Fransa)
- Kamu-özel sektör şirketleri (Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Estonya)

- Kar amacı gütmeyen birlikler (Macaristan)
- Vakıf statusunde (Danimarka)
- Belediye girişimi (Yunanistan)
- Belediyelerarası ajanslar (Belcika, Romanya)
- Limited şirket (İsvec) (EURADA, 1999: 33).

Kalkınma ajanslarının yasal statüleri, ülkenin yönetim yapısına ve faaliyet gösterdikleri bölgelerin ihtiyaçlarına göre çok geniş bir çerçevede konumlanmaktadır. Örneğin; BKA'lar İrlanda'da devlet tarafından kurulurken, İtalya ve Portekiz'de ajansların oluşumunda merkezi yönetimin yanında yerel ortaklıklar ve sivil toplumun da önemli katkısı söz konusudur. İspanya'da bölgesel yönetimler tarafından şekillendirilmekte olan ajanslar İsveç'te limited şirket statüsünde hayata geçirilmiştir. Ancak hangi statüde olursa olsun BKA'ların kuruluş amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için kurumsal anlamda merkezden belli oranda özerkliğe sahip olmaları ortak bir özelliktir (Eryılmaz ve Tuncer,2013: 170).

III. BÖLÜM

3.1.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın bu bölümünde literatürde edinilen bilgiler doğrultusunda birincil araştırma yöntemleri ile konu desteklenmektedir. Bu doğrultuda bu bölümde, tezin uygulamalarına ilişkin belirlenen araştırma yöntemi, araştırmanın hipotezleri, veri toplama aracı, evren ve örnekleminin açıklaması verilmektedir.

3.1.1. Araştırmanın Hipotezleri ve Modeli

Araştırmada termal turizmin bölge kalkınmasındaki etkisi belirlenirken bölge halkının da turizm faaliyetlerinden etkilenme durumunun incelenmesi amaç olarak belirlenmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda ele alınan konu ile ilgili literatür taraması yapılmış ve aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir. Geliştirilen araştırma soruları ve hipotezler aşağıdaki gibidir;

Araştırmada turizmin bölgesel kalkınmaya etkisi ile ilgili nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir ve aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır.

- Turizm bölge kalkınmasında olumlu etki yaratmaktadır.
- Turizm bölge kalkınmasında olumsuz etki yaratmaktadır

Araştırmada, turizmin etkilerini belirleyebilmek adına nicel araştırma yöntemi tercih edilmiştir ve aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

H1: Bölge halkının turizm faaliyetlerinin “ekonomik” boyutuna olumlu bir bakış açısı vardır.

H2: Bölge halkının turizm faaliyetlerinin “sosyo-kültürel” boyutuna olumlu bir etkisi vardır.

H3: Bölge halkının turizm faaliyetlerin “çevresel” boyutuna olumlu bir etkisi

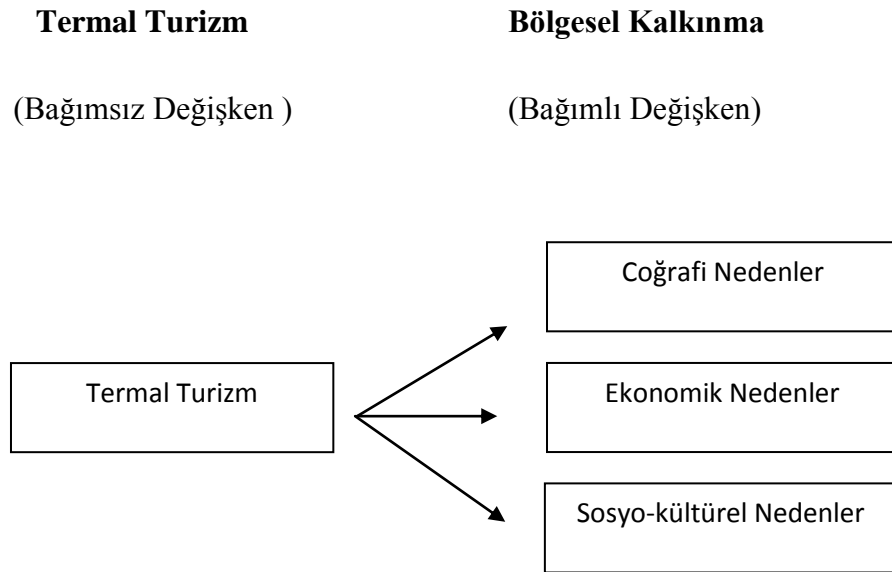
vardır.

H3: Bölge halkının, “turistik ürün ve faaliyetler” boyutuna olumlu bir etkisi vardır.

H4: Bölge halkının, turizm faaliyetlerinin “Mudurnu’nun sosyo-ekonomik durumu” boyutuna olumlu bir etkisi vardır.

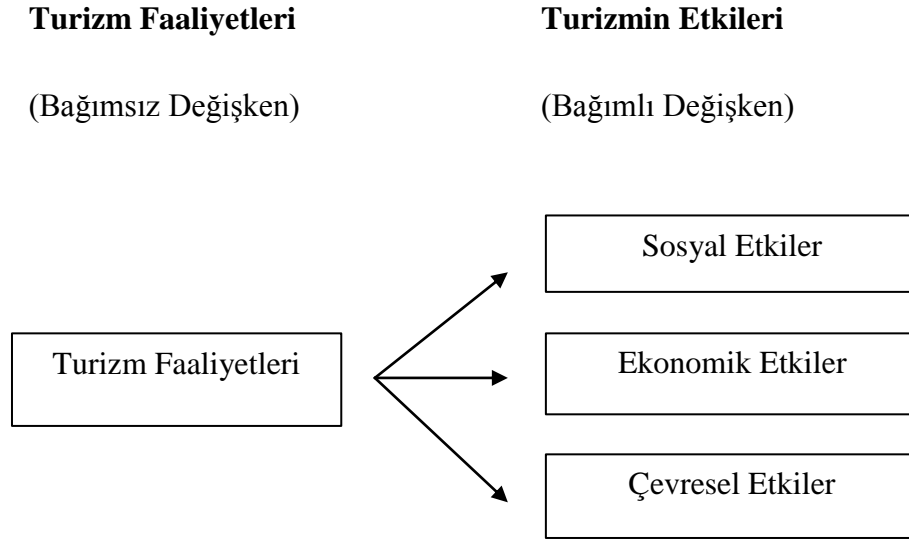
Yukarıdaki hipotezler doğrultusunda, iki araştırma modeli belirlenmiştir. Bilimsel araştırmalarda araştırma modelinin seçimi belirlenen hedeflere ulaşmak açısından önemlidir. Araştırma modeli olarak, turizmin yerel halk üzerindeki etkileri ve termal turizmin bölgesel kalkınmadaki etkisi için iki ayrı araştırma modeli oluşturulmuştur.

Şekil 1: Araştırma Modeli 1

Şekil 1’ de, bölgede etkin olan termal turizmin bölge kalkınmasına etkisini belirleyebilmek adına oluşturulan modelde iki değişken yer almaktadır. Bu bağlamda araştırmanın bağımsız değişkenini termal turizm, bağımlı değişkeni ise bölgesel kalkınma kavramı oluşturmaktadır.

Şekil 2: Araştırma Modeli 2

Şekil 2’ de, Turizm faaliyetlerini bölgesel kalkınmasındaki etkisini belirlemeye yönelik araştırma modeli oluşturulmuştur. Araştırmanın bağımsız değişkenini turizm faaliyetleri oluştururken, araştırmanın bağımlı değişkenini sosyal etkiler, ekonomik etkiler ve çevresel etkiler olmak üzere 3 boyuttan oluşmaktadır.

3.1.2.Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. İlk iki bölüm konuyla ilgili hipotez oluşturabilmek adına literatür taramasına yöneliktir. Üçüncü bölüm, literatürde belirlenen hipotezlerin uygulamadaki sonuçlarını bulmaya yönelik, tercih edilen yöntemlerden oluşmaktadır. Dördüncü bölümde, bölgede mevcut olan termal turizmin, bölge ekonomisindeki yerini ve katkısını değerlendirebilmek adına bölgedeki yerel ve özel paydaşlarla görüşme tekniği tercih edilmiştir. Daha sonra “Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri”ni belirleyebilmek adına anket tekniği kullanılmıştır Beşinci bölümde ise genel değerlendirme ve sonuçlar yer almaktadır.

3.1.2.1. Nitel Araştırma Yöntemi

“Nitel Araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 45).”

Nitel araştırmalarda temel özellik bilgiye ulaşmada tümevarım yöntem bilimi esas alınır. Nitel araştırmalar, insanların ya da araştırmacıların, olayları nasıl algılandıkları ile ilgilenmektedir. Bu yüzden nitel araştırmalar daha öznel bakış açısı ile gerçekleşir ve nicel bu özelliği ile nicel araştırmalara göre üstünlük olarak değerlendirilir (Özdemir, 326). Nitel araştırmalarda bulunması gereken özellikler aşağıda yer almaktadır (Kuş, 2012: 86).

- Özne'nin perspektifini de takınma
- Günlük yaşamın detaylarını betimleme
- Olayları, sosyal bağlamları içinde anlama
- Zaman ve süreci vurgulama
- Araştırma desenlerini destekleme
- İlk aşamada kavramlar ve teorilerden kaçınmadır.

3.1.2.2. Nicel Araştırma Yöntemi

Nicel araştırma, önceden hazırlanmış bir soru formuna bağlı kalmak şartıyla sayısal yorum ve genelleme yapılabilen araştırma türüdür. Nicel araştırma yönteminde, araştırılan konuya ilişkin, evreni temsil edecek örneklemden sayısal sonuçlar elde edilmektedir elde edilen sonuçlar üzerinde gerekli istatistikî ve matematiksel analizler yapılabilmektedir (Karataş, 2015:

Tablo 7: Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemlerinin Karşılaştırılması

NİCEL ARAŞTIRMA	NİTEL ARAŞTIRMA
Varsayımlar	
Gerçeklik nesneldir. Asıl olan yöntemdir. Değişkenler kesin sınırlarıyla saptanabilir ve bunlar arasındaki ilişkiler ölçülebilir. Araştırmacı olay ve olgulara dışardan bakar. Nesnel bir tavır geliştirir.	Gerçeklik oluşturulur. Asıl olan çalışılan durumdur. Değişkenler karmaşık ve iç içe geçmiştir ve bunlar arasındaki ilişkiyi ölçmek zordur. Araştırmacı olay ve olguları yakından izler, katılımcı bir tavır geliştirir.
Amaç	
Genelleme Tahmin Nedensellik ilişkisini açıklama	Derinlemesine betimleme Yorumlama Aktörlerin bakış açısının anlaşılması
Yaklaşım	
Kuram ve denence ile başlar. Deney,manipülasyonkontrol Standarize edilmiş veri toplama araçlarını kullanma Parçaların analizi Uzlaşma ve norma arayışı Verilerin sayısal göstergelere indirgenmesi	Kuram ve denence ile son bulur. Kendi bütünlüğü içinde ve doğal Araştırmacının kendisinin veri toplama aracı olması Örüntülerin ortaya çıkarılması Çokluluk ve farklılık arayışı Verinin, derinliği ve zenginliği içinde betimlenmesi
Araştırmacının Rolü	
Olay ve olguların dışında yansız ve nesnel	Olay ve olgulara dahil, öznel bakış açısı olan ve empatik

(Kaynak: Glesne ve Peskin,1992 Aktaran: Yıldırım ve Şimşek, 2013: 56)

Nicel araştırma temel amaç, araştırmalarda elde edilen bulguların sayısal verilerle dönüştürülerek ifade edilmesidir. Nitel araştırmalarda ise temel amaç, araştırmanın gerçekleşen ortamda yorumlanıp, genele yayılmasıdır (Çiltaş vd, 2012: 572).

3.1.2.3. Karma araştırma Yöntemi

Karma araştırma yöntemi, nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı araştırma yöntemidir. Karma araştırma yöntemleri yakınsayan paralel karma yöntem, Açıklayıcı karma yöntem, Keşfedici karma yöntem, gömülü karma

yöntem gibi alt bölümlere ayrılır (<http://www.slideshare.net/tagi21/karma-yntem-modelleri> E.T. 10.02.2015).

Yakınsayan paralel karma yöntem modeli' de nitel ve nicel veriler birlikte toplanır fakat veriler ayrı ayrı analiz edilir. Elde edilen veriler arasında karşılaştırma veya ilişkilendirme yapılarak analiz edilir.

Açımlayıcı sıralı karma yöntem modeli, bu yöntemde önce nicel sonra nitel araştırma yöntemi kullanılır

Keşfedici sıralı karma yöntem modeli, Açıklayıcı karma yöntemin tersidir. Önce nitel araştırma yöntemi daha sonra nicel araştırma yöntemi kullanılır.

Gömülü karma yöntem modeli, Nicel veya nitel araştırma yöntemleri birbirini destekleyici olarak kullanılır.

Şekil 3: Karma Yöntem Araştırmalarının Sınıflandırılması

Gömülü	{	Nitel veya Nicel Destekleyici
Açıklayıcı	{	Önce Nicel Sonra Nitel
Keşfedici	{	Önce Nitel Sonra Nicel
Paralel	{	Nitel ve Nicel Birlikte ve Eşit

“Şekil 3’e göre, açıklayıcı karma yöntem araştırmalarında, nicel veriler toplanıp daha sonra nicel verileri açıklamak amacıyla nitel veriler toplanırken; keşfedici karma yöntem araştırmalarında ise bir olguyu incelemek amacıyla önce nitel veriler toplanıp daha sonra nitel veriler arasındaki ilişkileri açıklamak için nicel veriler toplanır (Creswell ve PlanoClark, 2011). Paralel karma yöntem araştırmalarında ise amaç eş zamanlı olarak hem nitel hem de nicel verileri toplamak, bu verileri birleştirmek ve bir araştırma problemini anlamak için çıkan sonuçları kullanmaktır. Gömülü karma yöntem araştırmalarında da veriler eş zamanlı olarak toplanır, ancak bir veri biçimi destekleyici rol oynar. Paralel karma yöntem

araştırmalarında ise nitel ve nicel yaklaşımlar eşit statüde olup veriler eş zamanlı toplanır (Fırat vd.2014: 72).”

Karma Araştırma Yönteminin Gerekçeleri;

Karma yöntem araştırmalarının gerekçelerini 5 başlıkta değerlendirilir (Baki ve Gökçek, 2012:4).

Üçgenleme (Triangulation): Nitel ve nicel araştırmalar aynı anda fakat bağımsız olarak kullanılır. Elde edilen sonuçların birbirini desteklemesi araştırılır.

Tamamlayıcılık ((Complementarity) : Kullanılan her veri analizi diğerini tamamlar. Araştırılan olayı zengin ve ayrıntılı olarak incelemeyi amaçlar.

Gelişim (Development): Nitel verilerin, nicel verilerinin gelişimini desteklemesi amacı ile kullanılır.

Başlangıç (Initiation) : Araştırmada yöntemlerden elde edilen sonuçların birbirleriyle çeliştiği yerleri belirlemek amacıyla kullanılır.

Genişletme(Expansion): Biribirinden ayrı olguları incelemek için farklı yöntemlerin kullanılmasıdır.

Karma araştırma yönteminin güçlü yönleri ve uygulamadaki zorlukları aşağıda yer almaktadır.

Karma Yöntemin Güçlü yönleri;

- Nicel ve nitel verilerin tek başına kullanıldığı yaklaşımlardan daha fazla veri ortaya koyar.
- Nitel veya nicel araştırmaların tek başına cevaplamaya zorlandığı konularda daha etkilidir.
- Bir araştırma problemini çözmeye yönelik farklı yöntemlerin bir arada kullanılmasını sağlar.

Karma Yöntemin Zorlukları;

- Hem nitel hem de nicel bilgi gerektirmektedir.
- Kaynakların sorgulanması ve verilerin toplanması için, tek başına kullanılan yöntemlere göre daha fazla zaman gerektirir.
- Yöntem son zamanlarda etkin olarak kullanılmaya başlanıldığı için başkalarını ikna etmek daha zordur(<https://prezi.com/txmdr121tklj/copy-of-karma-yontem-arastirmalar/> E.T. 26.01.2015).

Karma araştırma yönetimi 2000’li yıllardan itibaren tercih edilen araştırma yöntemi olmasından dolayı bu tip araştırmalarda karşılaşılabilecek başlıca sınırlılıklar arasında şunlar sayılabilir (Fırat vd., 2014:70-71);

- Araştırmacıların hem nitel hem de nicel araştırma yöntemleriyle başa çıkmaları zor olabilir.
- Özellikle iki yöntem aynı anda işe koşulduğunda veya araştırmacılar takım halinde çalıştıklarında karma yöntemin uygulanması zorlaşabilir.
- Diğer yöntemlerle yapılan araştırmalara göre maliyeti daha yüksek ve tamamlanması daha uzun sürebilir.
- Karma yöntemde nicel ve nitel yöntemlerin hangi sırada kullanılacağı hala tartışma konusudur.
- Karma yöntemde nitel ve nicel yöntemlerin aynı oranda kullanılıp kullanılmaması gerektiği hala tartışma konusudur.
- Karma yöntem araştırmaları nitel ve nicel verilerin toplanıp analiz edilmesini gerektirdiği için daha fazla zaman alabilir.

Bu çalışmada karma araştırma yöntemlerinden keşfedici karma araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Karma araştırma yöntemini uygulamada, iki farklı olgu, iki farklı yöntemle araştırılarak genişletilmeye gidilmiştir. İlk olarak bölgede etkin olan termal turizmin bölgesel kalkınmada etkisini araştırmak adına nitel araştırma tekniği kullanılmıştır. Bölgede görüşme yapılacak yetkili kişi sayısının yetersiz olması sonucunda, araştırmayı güçlendirmek adına, araştırmaya turizm etkilerini de dâhil edilerek, nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

3.1.3. Araştırma Evreni ve Örneklem

Araştırmada kullanılan iki araştırma tekniği için ortak evren seçilmiştir. Fakat iki yöntem içinde farklı örneklem tercih edilmiştir.

Araştırmanın nitel araştırma yönteminde tercih edilen görüşme tekniği için, bölgede görev yapan kamu ve özel üst kurum yöneticiler seçilmiştir. Araştırmanın nicel araştırma yöntemi olan anket tekniğinde ise bölgede yaşayan bireyler seçilmiştir. Örneklem seçimi, basit tesadüfî örneklem ile gerçekleştirilmiştir.

3.1.3.1. Araştırma Evreninin Özellikleri

Araştırma Bolu ilinin Mudurnu ilçesini kapsamaktadır. Bölgede doğal termal kaynakların bulunması sebebiyle termal turizm bölgesi olmasına rağmen termal turizmin son dönemlerde önem kazanması sebebiyle araştırma için bu bölge tercih edilmiştir. Bölgede gelişmekte olan termal turizmin bölgesel kalkınma üzerindeki etkilerini belirleyebilmek adına bölgede görev yapan kamu ve özel üst düzey yöneticilerle görüşme planlanmış ve bağlanma 5 görüşme gerçekleştirilmiştir. İkinci aşama olarak turistik faaliyetlerin bölge halkı üzerindeki etkilerinin ölçülebilmesi adına bölgede yaşayan halka 389 adet anket uygulanmıştır. Mudurnu ilçesinin genel özellikleri ise aşağıda belirtilmektedir;

3.1.3.1. Mudurnu Tarihi ve Coğrafi Özellikleri

Mudurnu, Karadeniz Bölgesinin Batı Karadeniz bölümünde yer alan [Bolu](#) 'nun bir ilçesidir. İl merkezine 52 km uzaklıktaki Mudurnu İlçesi güneybatıda Hisar ve Kulaklı tepelerinin arasında kalan vadi içerisinde kurulmuştur. Kuzeyinde Düzce ili, kuzeybatısında Hendek ilçesi, kuzeydoğusunda Bolu ili, doğusunda Seben ilçesi, güneyinde Nallıhan ilçesi, batısında ise Göynük ve Akyazı ilçeleri bulunmaktadır. İlçe merkezinin deniz seviyesinden yüksekliği 840 metredir. Yüzölçümü 1.349 km²'dir ("http://www.mudurnu.gov.tr/default_B0.aspx?content=109, E.T,1.04.2014")

Nüfusu; 2011 yılında yapılan adrese dayalı nüfus kayıt sisteminden alınan sonuçlara merkezde 4936 belde ve köylerde 15592 olmak üzere toplam nüfus 20528 kişidir (<http://www.webcitation.org/6BuGP9zDK> E.T.01.04.2014)

3.1.3.2.Mudurnu'da Turizm

Mudurnu küçük bir yerleşim yeri olmasına rağmen tarihi geçmişi, kentsel dokusu ve coğrafi özellikleri bakımından birçok turizm çeşidinin taleplerini karşılayabilir durumdadır.

Sağlık Turizmi; Babas Kaplıcaları, Mudurnu'ya 5 km. uzaklıkta olup suyu romatizma, cilt ve kadın hastalıklarına iyi geldiği bilinmektedir. Şu an için 18 yatak kapasitesi bulunan tesis günlük biri kullanımlar içinde uygundur. Yine ilçeye 30 km. uzaklıkta Sarot kaplıcaları da 67 derece su sıcaklığı ile çevreden çok sayıda ziyaretçisi bulunan termal tesistir (http://www.mudurnulularderneği.com/mudurnu_turizm.php E.T 02.04.2014).

İnanç Turizmi; Osmanlı mimarisinin özgün örneklerinden biri sayılan ve bazı depremlerden sonra onarım görmüş, 1374 yılında yapılan Yıldırım Beyazıt Camii'nin kitabesinde mimarının Ömer Bin İbrahim olduğu ve ilim yolunda ilerleyenlere vakfedildiği yazılıdır. 1382 yılında inşa edilmiş Yıldırım Beyazıt Hamamı, kitabesi kaybolduğundan yapım yılı bilinmeyen Kanuni Sultan Süleyman Camii ve 1890 tarihli saat kulesi, aralarında her yıl adına bayram düzenlenen Şeyh-ülİmranın da aralarında bulunduğu yaklaşık otuz adet evliya için yapılmış türbeler bulunmaktadır (Yıldırım, 2011: 257).

İlçede bulunan Yıldırım Beyazıt Camii ve Hamamıyla, Halveti Tarikatı müritlerinin bulunduğu türbe en çok ziyaret edilen yerler arasındadır. Şehriman Bayramı Temmuz ayının ilk pazar günü kutlanır ve 8 bin civarında kişi katılır (http://www.mudurnulularderneği.com/mudurnu_turizm.php E.T. 02.04.2014).

Kültür Turizmi; İlçe merkezinin tamamı sit alanı olup 358 yapı tescillenerek koruma altına alınmıştır. 2002 yılında başlatılan çalışmalarla beraber bu sivil mimarinin benzersiz örneklerini daha sonraki nesillere aktarılması amacıyla "Kamu-Yerel-Özel" girişimiyle yerel yönetimin önderliğinde dış cephe ve çatı onarımlarının bakım ve onarımı yapılmıştır. Kültür Bakanlığı da Hızırfağı Mahallesinde bulunan 15 evin onarımlarını gerçekleştirmiştir. Mudurnu Kalesini bakım ve onarımları için ise proje çalışmalarına başlanmıştır. Keyvanlar Konağı, Hacıabdullahlar Konağı,

Yarışkaşı Konağı,Hacışakirler Konağı tarihi dokusuyla turizme açikken ilçeye 8 km uzaklıkta bulunan değirmenyeri Tatilköyü ekoturizm için aranılan özelliklere sahiptir (http://www.mudurnulularderneği.com/mudurnu_turizm.php E.T.03.04.2014).

Doğa Turizmi; Mudurnu ormanları, yaylaları, gölleriyle ülkenin en güzel yerlerinden birinde kurulmuştur. Manzarası ve temiz havasıyla metropol kentlerde oturanların uğrak yeri olan "Abant Gölü" Mudurnu sınırları içindedir. İlçeye 19 km uzaklıkta olan Abant'ta günü birlik piknik yapılabildiği gibi beş yıldızlı konaklama tesisleri ve bir çok pansiyonda konaklama imkanı sağlamaktadır. Mudurnu ilçesine bağlı olan Sülüklü Göl'de Bakir doğal yapısı ve bozulmamış çevresiyle görülmeye değer günübirlik trekking doğa yürüyüşü ve piknik için ideal bir ortamdır. Bu bakımdan turizm potansiyeli oldukça yüksektir(http://www.mudurnu.gov.tr/default_B0.aspx?content=1028 E.T.04.04.2014).

3.1.4. Araştırmanın Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak, nitel araştırmalarda kullanılan görüşme tekniği ve nicel araştırmalarda kullanılan anket tekniği tercih edilmiştir. Nitel araştırma yönteminde, sekiz sorudan oluşan görüşme soruları oluşturulmuştur. Görüşme soruları uzman görüşüne sunulduktan sonra uygulanmıştır. Nicel araştırma yönteminde Tütüncü (2008), tarafından geliştirilen ve daha önce uygulanmış olan anket tercih edilmiştir.

3.1.4.1. Görüşme Tekniği

Görüşme yönteminde, araştırılan konu hakkında önceden hazırlanmış sorular eşliğinde veya o anda konunun amacına ulaşmak adına sorular yönelterek görüşülen kişinin konu ile ilgili duygu ve düşüncelerini sistematik olarak ortaya çıkarmayı hedefler. Burada amaç görüşülen kişiye konu ile ilgili sorular yönelterek kişinin öznel duygu ve düşüncelerini öğrenmek, anlamak ve yorumlama yapabilmektir. (Türnüklü A,2000:544)

Görüşme yönteminde esas amaç bir konu veya durumu test etmek değil görüşülen kişinin durumu nasıl algıladığını yorumlayabilmektir. Araştırmada turizmin bölgesel kalkınmadaki etkisini anlayabilmek adına bölgede konuyla ilgili

yöneticilerle görüşme tekniğinin uygulanmasına karar verilmiştir. Bu bağlamda bölgede mevcut termal turizmin bölge ekonomisine katkılarını ölçebilmek adına; Çeken H. (2008) yılında turizmin bölgesel kalkınmaya etkisi üzerine yaptığı araştırmasında, bir bölgenin turizm açısından gelişebilmesi için belirli faktörler sıralamıştır. Bu faktörlerden yararlanılarak görüşme soruları oluşturulmuştur. Bu faktörler;

- Bölgenin kültürel değerlerinin (arkeolojik eserler, anıtlar, folklor ve festivaller) analizi yapılmalı,
- Bölgenin Enfrastrüktür (iklim durumu, doğal örtüler ve turizme elverişli arazi durumu) ön analizi yapılmalı,
- Bölgede bulunan mevcut tesislerin (otel, motel pansiyon) durumu ve yenilerini ilave edebilme durumu,
- Bölgede bulunan, turizmle doğrudan ve dolaylı olarak özel mallar ve hizmetler üreten ve pazarlayan kuruluşlar,
- Bölgede kamu yatırımlarının durumu,
- Bölgeye yönelik uluslararası turizm talebinin analizi
- Bölgede bulunan yerel halkın turizmi algılama düzeyi,
- Bölgede bulunan tesislerden yörede oturanlara iş imkanı sağlama durumu
- Turizm sektörünün bölgedeki diğer sektörlerle olan ilişkisi,
- Bölgedeki sivil toplum örgütlerinin varlığı şeklindedir.

Görüşme soruları oluşturulduktan sonra alanında uzman akademisyenlerin onayına sunulmuş ve ön uygulama sonrasında sorular son haline getirilmiştir.

Yıldırım ve Şimsek (2013: 151-155) görüşme tekniğinin güçlü ve zayıf yönlerinin aşağıdaki gibi özetlemişlerdir.

Görüşme Yönteminin Güçlü Yönleri;

- Esneklik, araştırmacıya yanlış anlama durumunda soruyu tekrar etme ve değişiklik yapma fırsatı sağlar.
- Yanıt oranı, araştırmacı görüşmeye dahil olduğu için yanıt oranı daha yüksek olmaktadır.

- Sözel olmayan davranış, araştırmacı görüşme süresince karşı tarafı gözlemlene olanağına sahiptir.
- Ortam üzerindeki kontrol, araştırmacı görüşme için ortamı düzenleyebilir ya da daha sessiz bir görüşme ortamı sağlayabilir.
- Soruların sırası, araştırmacı görüşme süresince soruların sırasını değiştirebilir ya da soruları bir sıra olmasızın sorabilir.
- Anlık tepki, araştırmacının görüşülen bireyin anlık geliştirdiği yanıtları ve tepkileri kaydetme imkânı vardır.
- Veri kaynağının teyit edilmesi, araştırmacı soruları önceden belirlenen bireye doğrudan sorar bu sebeple geçerliliği daha yüksektir.
- Tamlık, araştırmacı veri toplamaya direkt dahil olduğu için sorulara yakıt oranı tamdır.
- Derinlemesine bilgi, araştırmacı veri toplama süresince konu ya da problem hakkında ayrıntılı açıklamalarla (şekil, grafik vb) konuyu destekleyebilir.

Görüşme Yönteminin Zayıf Yönleri;

- Maliyet, Bireyleri yerinde ziyaret etmenin gerekliliği örnekleme geniş ise oldukça pahalı olabilir.
- Zaman, araştırmacının görüşülecek bireylere ulaşması ve randevu alabilmesi diğer yöntemlere göre oldukça fazla zaman gerektirmektedir.
- Olası yanlılık, görüşülen birey görüşmeciden cinsiyet, yaş, sosyal statü gibi nedenlerden dolayı olumlu ve olumsuz yönde etkilenebilir.
- Kayıtlı veya yazılı bilgileri kullanamama, araştırmacının elde ettiği bilgiler, bireyin öznel yargısı veya anımsadıkları ile sınırlı olabilir.
- Zaman ayırma güçlüğü, araştırmacı görüşülen birey için uygun zaman ayarlama konusunda sıkıntılar yaşayabilir.
- Gizliliğin ortadan kalkması, görüşme yönteminde bireyler tanımlı olmasından dolayı belirli bilgilere ulaşmada güçlükler yaşanabilir.
- Soru standardının olmayışı, araştırmacının sorularda değişiklik yapmak

zorunda kalması, toplanan verilerin karşılaştırılması sırasında sorun yaratabilmektedir.

- Bireylere ulaşma güçlüğü, görüşülecek olan bireylerin yer ve adreslerinin saptanmasında araştırmacılar güçlük yaşayabilmektedir.

3.1.4.2. Anket Tekniği

Anket tekniği, araştırmalarda zaman ve maliyet açısından kolaylık sağlaması, deneklere ulaşım kolaylığı, tutum ölçümü ve sayısal verilerin elde edilmesi bakımından ve her türlü ölçekte kolay uygulanmasından dolayı tercih edilmektedir (Keskin, 2008: 113).

Bu çalışmada anket seçimi yapılırken Tütüncü (2008), tarafından “Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri”ni belirlemek adına oluşturulan anket kullanılmıştır. Anketin şekil içeriği bakımından yerel halk üzerindeki etkilerini ekonomik, sosyolojik, çevresel, bölge halkının turistik faaliyetler ve istekleri ile bölgenin sosyo-ekonomik durumunu değerlendirebilecek boyutlardan oluşmasından dolayı tercih edilmiştir.

Araştırmaya gerekenden fazla katılımcı alınması maliyet, zaman kaybı gibi bir takım sıkıntılar oluşturmaktadır. Hedef kitledeki birey sayısı biliniyorsa araştırmanın örnekleminin belirlenmesinde kullanılan formül aşağıdaki gibidir;

$$n = N (t^2 \cdot a) / S^2 (N-1) + s^2 (p \cdot q)$$

N= Evrendeki birey sayısı

n= Örnekleme alınacak minimum birey sayısı

p= İncelenecek olayın görülüş sıklığı (olasılığı)

q= İncelenecek olayın görülmeyiş sıklığı (1-p)

t_{1-a}= Belirli güven düzeyinde (genellikle %95) t tablosundan en büyük serbestlik derecesi için bulunacak değerdir. Bu değer her yanılma payı için sabit bir değeri vardır. Örneğin %5 yanılma payı ile çalışılıyorsa bu değer 1,96; %1 yanılma payı ile çalışılıyorsa 2,58'dir.

$S^2 = \text{Olayın görülüş sıklığına göre yapılmak istenen} + \text{sapma}$.

Tablo 8: Hata Marjı

ANAKÜTLE	%5	%3	%2	%1
50	44	48	49	50
100	79	91	96	99
200	132	168	185	196
300	168	234	167	291
500	217	340	414	475
1000	278	516	706	906
2000	322	696	1091	1655
5000	357	879	1622	3288
10000	370	964	1936	4899

(Kaynak: Yükselen, 2010).

Araştırma uygulama alanını oluşturan Mudurnu nüfusu 20528 kişiden oluşmaktadır. Bu doğrultuda kaç kişinin örneklem alanına dâhil edileceğini belirleyebilmek için yukarıdaki formül kullanılmıştır. Evren 0,95 anlamlılık düzeyinde ($\alpha=0,05$) ve 0,05 örnekleme hatası ($d=0,05$) ile hesaplanarak örneklem sayısı $n:378$ olarak hesaplanmıştır.

Uygulanan ölçeğin güvenirliliği 0.70'in üzerinde bir değer olduğundan ölçeğin güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada, CronbachAlpha's = 0,71'dir.

Anket sonuçları istatistiksel SPSS analiz programı ile analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan bölge halkının turizm faaliyetlerini algılarını alt boyutlarıyla belirlenebilmesi için Mann Whitney U ve Kruskal-Wallis testlerinden faydalanılmıştır.

3.1.5.Araştırma Verilerinin Toplanması

Araştırmada ilk olarak konuya ilişkin literatür taraması yapılmış, ardından bölgede bulunan termal tesislerin bölgede kalkınmasındaki payını değerlendirebilmek adına bölgedeki yerel ve özel paydaşlarla görüşme sağlanmış ve son olarak da bölgeye yaşayan halkın turizm faaliyetlerini algısını belirleyebilmek adına tesadüfi örneklem yoluyla anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Tesadüfü

örnekleme, örneklem içerisinde yer alan her bir birey, seçilme konusunda eşit durumdadır (Kuş, 2012: 45).

Halkın turizm algısını belirlemek adına Prof. Özkan Tütüncü tarafından “Turizm Faaliyetlerinin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri”ni belirlemek amacıyla hazırlanan anket tercih edilmiştir. Anket formu 4 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, Turizmin etkileri belirlemeye yönelik olup kendi içinde, turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. İkinci bölüm bölgede yaşayan halkın turistik faaliyetler ve isteklerini belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Üçüncü bölümde Mudurnu'nun ekonomik ve sosyal durumunu anlamaya yönelik sorular bulunmaktadır. Son olarak dördüncü bölümde ankete katılanların demografik bilgileri yer almaktadır.

Veri toplamaya öncelikle görüşme ile başlanmıştır. Görüşme yapılan kişiler ve tarihleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 9: Görüşme Takvimi

Görüşülen Kişi	Ünvanı	Görüşme Tarihi	Görüşme Yeri
Kerem Süleyman Yüksel	Mudurnu Kaymakamı	29.03.2014 Saat: 16.00	Mudurnu Kaymakamlığı
Mehmet İnegöl	Mudurnu Belediye Başkanı	30.03.2014 Saat: 09.30	Mudurnu Belediyesi
Mehmet Cantürk	Mudurnu turizm geliştirme derneği başkanı	30.03.2014 Saat:13.00	Mudurnu Belediyesi
Tahsin Özcan	Taşkeşti Belediye Başkanı	31.03.2014 Saat: 11.00	Taşkeşti Belediyesi
Fatih Başman	Genel Müdür	31.03.3012 Saat:15.00	Sarot Termal Park Resort&Spa

3.1.6. Verilerin Analizi, Güvenirlilik ve Geçerlilik

Araştırmalarda geçerlilik, araştırmanın ölçülmesi amaçlanan şeyle örtüşüp örtüşmediği ile ilgilidir. Güvenirlilik kavramı ise bir ölçümün her ölçümünde aynı

sonucu vermesi anlamına gelir (Kuş, 2012: 34). Geçerlik ve güvenilirlik ile ilgili temel kavramlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 10: Geçerlik ve Güvenirlik Konusunda Nicel ve Nitel Kabul Gören Kavramların Karşılaştırılması

Ölçüt	Nicel Araştırma	Nitel Araştırma	Kullanılan Yöntemler
Araştırma sonuçları yoluyla gerçeğin doğru temsili	İç geçerlilik	İnandırıcılık	Uzun süreli etkileşim Derinlik odaklı veri toplama Çeşitleme Uzman incelemesi Katılımcı teyidi
Sonuçların Uygulanması	Dış geçerlilik (genelleme)	Aktarılabirlik (transfer)	Ayrıntılı Betimleme Amaçlı Örnekleme
Tutarlılığı Sağlama	İç güvenilirlik	Tutarlılık	Tutarlılık incelemesi
Nesnel yansız olma	Dış güvenilirlik (tekrar edilebilirlik)	Teyit edilebilirlik	Teyit incelemesi

(Kaynak: Yıldırım ve Şimşek, 2013:299).

Araştırmada geçerliği sağlamak adına, nicel ve nitel veriler ayrı ayrı değerlendirilmiştir ve ulaşılan sonuçların, konuyla ilgili diğer araştırmalardaki sonuçlar ile benzerliği genelleme yapmayı doğrulamıştır. Araştırmada güvenilirliği sağlamak adına, verilerin toplanma süreci, görüşülen kişiler, anket uygulanan bölge ve sonuçlar detaylı bir şekilde verilmiştir.

Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde SPSS16 (Statistical Program for Social Science) kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan verilerin güvenilirliğini test edilmiştir.

IV. BÖLÜM

4.1.ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE DEĞERLENDİRME

Araştırmanın bu bölümü araştırma süresi boyunca elde edilen verilerin analizler ve yorumlarını kapsamaktadır. Birinci bölümde nitel araştırmanın temel değerlendirmeleri ve yorumları yer alırken, ikinci bölümde nicel araştırmanın bulguları ve yorumlanması yer almaktadır.

4.1.1.Termal Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisini Belirlemeye Yönelik Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde bölgede görev yapan kaymakam, ilçe belediye başkanı, belde belediye başkanı, kent konsey başkanı ve bölgede mevcut termal tesisin genel müdürü ile yapılan görüşmelerin analizi yer almaktadır. Yöneticilere yöneltilen görüşme soruları ve bu sorularla ulaşılmak istenilen amaçların yer aldığı tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 11: Bulguların Değerlendirilmesine Yönelik Amaçlar

GÖRÜŞME SORULARI	ULAŞILMAK İSTENİLEN AMAÇ
1-)Bölge, iklim durumu doğal kaynakları bakımından termal turizme elverişli konumda mıdır ve bu konumunu yeterince değerlendirebiliyor mu?	Bölgedeki yerel ve özel yöneticilerin bölgenin turizme elverişli olup olmadığı hakkında düşüncelerine ulaşmak
2-)Bölgede turizmle doğrudan veya dolaylı olarak turizm hizmeti veren işletmeler mevcut mudur? Bu işletmelerin tanıtımı yeterli midir?	Bölgede turizm faaliyeti veren işletmeler ve bu işletmelerin tanıtım durumları hakkında bilgi edinmek
3-)Bölgede gerçekleşen kamu ve özel sektör yatırımları hakkında neler söyleyebilirsiniz?	Bölgedeki yöneticilerin kamu ve özel sektöre ait fikirlerine ulaşmak
4-)Bölgede bulunan tesisler, yörede oturanlara iş imkânı sağlama konusunda ne düzeydedir?	Turistik tesislerin bölge halkına iş istihdamı sağlama durumunu belirlemek

Tablo 11'in devamı

5-)Bölgede turistik değerlerin korunması adına mevcut sivil toplum kuruluşu bulunmakta mıdır? Bulunan kuruluşlar yeterli midir?	Bölgede sivil toplum kuruluşlarının yeterlilik düzeyini öğrenmek
6-) Bölgede bulunan alt yapı tesislerin alt yapı imkânlarını nasıl değerlendirirsiniz?	Bölgedeki termal tesislerin alt yapı durumu ile ilgili bilgi edinmek
7-)Bölgede bulunan yerel halkın turizme bakış açısı nasıldır?	Bölge halkının turizme bakış açısını anlayabilmek
8-)Bölgeye uluslar arası turist talebi ne durumdadır? Yabancı turist talebini arttırmak adına ne gibi önerilerde bulunabilirsiniz?	Bölgedeki yerel ve özel yöneticilerin yabancı turist talebini arttırmak adına fikirlerine ulaşmak

Bölgesel kalkınmada termal turizmin etkisini belirleyebilmek adına katılımcılara yöneltilen sorular ve ulaşılan sonuçların değerlendirilmesi aşağıda yer almaktadır.

Soru 1: Bölge, iklim durumu, doğal kaynakları bakımından termal turizme elverişli konumda mıdır ve bu konumunu yeterince değerlendirebiliyor mu?

Bölge iklim durumu, doğal kaynakları bakımından termal turizme elverişli konumda olup olmadığına dair katılımcı görüşleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 12: Bölgenin Termal turizmi konumuna katılımcı görüşleri

KATILIMCILAR	KATILIMCI GÖRÜŞLERİ
Katılımcı 1	Kaynak ve bölge bakımından elverişli konumdadır
Katılımcı 2	Bölge turizme elverişlidir fakat gelişim yavaş olmaktadır.
Katılımcı 3	Bölge turizme elverişlidir fakat gelişim yavaş olmaktadır.
Katılımcı 4	Bölge turizme elverişlidir, rekabet edilebilirlik zayıftır.
Katılımcı 5	Kaynak ve bölge turizme elverişlidir.

Bütün katılımcılar bölgenin iklim, doğal kaynaklar bakımından turizme elverişli olduğu konusunda aynı görüşü paylaşmışlardır. Katılımcı 1, Bölgenin termal

kaynaklarının ender rastlanan sıcaklarda olduğunu belirtmiş ve aynı zamanda bölgenin sahip olduğu zengin ormanlar ve termal suyu ile beraber sağlık turizmi için önemli bir bölge olduğunu düşünmektedir. Aynı zamanda Ankara-İstanbul gibi iki metropol kente yakınlığının bölge için bir avantaj olacağını düşünmektedir. Katılımcı 2, Katılımcı 1'den farklı olarak bölgenin turizme elverişli olduğunu belirtmek amacıyla bölgede yapılan 3 termal tesisin varlığından bahsetmiştir. Aynı zamanda katılımcı 2, bölgenin termal turizme elverişli olmasına rağmen faaliyete geçilmesi konusunda geç kaldığını ifade etmiştir. Katılımcı 3 de katılımcı 2 gibi bölgenin mevcut kaynaklarını geç kullanılmasından yana rahatsızlığını dile getirmiş buna rağmen şu an yaşanan gelişmelerden memnun olduğunu söylemiştir. Katılımcı 4 ise bölgeyi Afyon ilindeki termal kaynaklarla kıyaslamış, afyonda yarışabilir düzeyde olmasına rağmen yatırımların geç değerlendirildiğini belirtmiştir. Katılımcı 5, İklim, doğal güzellikler bakımından diğer 4 katılımcıya katılmış fakat yatırımların geciktiği konusunda katılımcı 1 gibi herhangi bir yorumda bulunmamıştır. Şu an ki mevcut durum ve doğal güzelliklerin aracı kuruluşlara anlatılarak daha iyi bir konuma gelmesi için çalıştıklarını belirtmiştir.

Genel olarak bakıldığında bütün katılımcılar bölgeyi iklim ve doğal kaynakları bakımından termal turizme elverişli olduğu görüşünde olup, bölgenin dağlık bir alanda olması sonucunda temiz havaya sahip olmasını avantaj olarak değerlendirmişlerdir.

Soru 2: Bölgede turizmle doğrudan veya dolaylı olarak turizm hizmeti veren işletmeler mevcut mudur? Bu işletmelerin tanıtımı yeterli midir?

Bölgede turizmle ilgili hizmet veren işletmelerin durumu ve tanıtımı ile ilgili katılımcı görüşleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 13: Turizm işletmelerinin durumu ve tanıtımı katılımcı yorumları

KATILIMCILAR	KATILIMCI GÖRÜŞLERİ
Katılımcı 1	Turizm işletmeleri yeterlidir fakat reklam ve tanıtım eksiktir.
Katılımcı 2	Turizm işletmesi ve tanıtım yapan kuruluş sayısı yetersizdir.

Tablo 13'ün devamı

Katılımcı 3	Turizm işletmeleri yeterlidir fakat reklam ve tanıtım eksiktir.
Katılımcı 4	Turizm işletmeleri mevcut ve yeterli olmakla birlikte özel reklam çalışmaları yetersizdir.
Katılımcı 5	Turizm işletmeleri mevcut fakat bu işletmelerin tanıtımı eksiktir.

Katılımcı 1 ve katılımcı 3 turizmle ilgili doğrudan veya dolaylı olarak hizmet eden kuruluşlara, bölgede hizmet veren termal tesisleri, hediyelik eşya dükkânlarını, yöresel ürün satışı gerçekleştiren dükkânları ve Abant çevresinde hizmet veren restoranları örnek vermiş, bu hizmetleri pazarlayan herhangi bir kuruluşun olmadığını kendi tanıtımlarını yaptıklarını belirtmişlerdir. Katılımcı 2 de hizmet üreten kuruluşlar konusunda katılımcı 1 ve katılımcı 3 gibi cevap vermiş fakat hizmetleri pazarlayan kuruluşların yeterli düzeyde olmasa da mevcut olduğu ifade etmiş ve bu kuruluşların gönüllü kuruluşlar olduğundan dolayı turizmden para kazanmadıkları için verdikleri hizmetin yetersiz olduğunu belirtmiştir. Belediye'nin termal sular birliği, ipek yolu belediyeler birliği gibi bazı kuruluşların kurucu üyesi olduklarını ve buralarda pazarlama ve tanıtım çalışmaları olduğundan bahsetmiştir. Aynı zamanda Belediye'nin tanıtım yapmak adına Tursabla bir toplantı gerçekleştirdiğini ve burada Mudurnu'nun turizm potansiyelini tanıttıklarını anlatmıştır. Katılımcı 4 de hizmet üreten kuruluşlar konusunda diğer katılımcılarda aynı görüşe sahiptir. Pazarlama adına ise kamu, yerel belediyeler ve Mudurnu Kültür ve Dayanışma derneğinin üstlendiğini söylemiştir. Katılımcı 5te hizmet üreten kuruluşlar konusunda aynı fikre sahip olup, pazarlayan kuruluşlar konusunda ulaşım firmaları ve yerel acenteleri ve yerel ürün satışını gerçekleştiren halkı örnek olarak göstermiştir.

Bütün katılımcılar doğrudan veya dolaylı olarak hizmet üreten kuruluşlara aynı örnekleri vermişler fakat pazarlayan kuruluşlar konusunda aynı durumu ifade etmelerine rağmen belirli noktalarda görüş ayrılıkları yaşamışlardır. Bu durumda bölgede turizmin yeni gelişen bir sektör olmasından dolayı bazı kavramlarda yaşanan anlam karışıklığının bir sonucudur.

Soru 3: Bölgede gerçekleşen kamu ve özel yatırımlar hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Bölgede gerçekleşen kamu ve özel yatırımlar hakkında katılımcı görüşleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 14 :Bölgedeki kamu ve özel yatırımların durumu katılımcı yorumları

KATILIMCILAR	KATILIMCI GÖRÜŞLERİ
Katılımcı 1	Kamu ve özel yatırım mevcut olmakla birlikte, özel yatırımlar daha başarılıdır.
Katılımcı 2	Kamu ve özel yatırım mevcuttur fakat özel yatırımlarda daha hızlı ilerlemektedir.
Katılımcı 3	Özel yatırımlar mevcuttur. Kamu yatırımlarına ilerleme açısından yavaştır.
Katılımcı 4	Özel yatırım mevcuttur. Kamu yatırımlarında bürokrasi yavaşlığı sorun olmaktadır.
Katılımcı 5	Özel yatırım mevcuttur aynı zamanda özel yatırımlar yeniliklere daha açıktır.

Katılımcı 1 Babas Kaplıca Birliğinin %72'si İl Özel İdaresine, %28'i Mudurnu Belediye Başkanlığına ait olup; Kaplıca Mudurnu Belediye Başkanlığı tarafından işletildiğini, Sarot Kaplıca Birliğinin ise %40'ı İl Özel İdaresine, %60'ı ise Ilıca Köyü tüzel kişiliğine ait olduğunu belirtmiştir. Buna rağmen yatırımların özel sektörden olmasını bölgeye özel sektör yatırımcılarını özendirmek çabası olarak tanımlamıştır. Katılımcı 2 ise bölgede sadece bir termal kaynağın belediye tarafından işletildiğini fakat onun da atıl bir durumda olmadığını ve yenileme çalışmaları içinde olduklarını belirtmiş daha sonrada valiyle birlikte nasıl değerlendireceğini karar verileceğini ifade etmiştir. Bu anlamda özel teşebbüslerin daha hızlı ilerlediği görüşündedir. Katılımcı 3 ise aktif bir kamu yatırımının olmadığını ve bu anlamda kamu yatırımlarına karşı olduğunu belirtmiştir. Farklı sektörlerde kamu-özel yatırımların yürümediği konusunda örnekler vermiştir. Aynı zamanda özel sektör biraz daha fazla mesai isteyen bir sektör olduğundan çalışanlar konusunda da sorunlar olacağını belirtmiştir. Son olarak Kamu sektöründe hizmet veren Belediye, Kaymakamlık gibi kurumların hizmet sektörü olduğunu ve 'İnsanlara nasıl yardımcı olabilirim' şeklinde hareket etmeleri gerektiği, ticari düşünmelerinin yanlış olacağı

düşüncesindedir. Katılımcı 4'te kamu yatırımının mevcut olmadığı ve bunun sebebi olarak bürokraside yavaş davranılması olarak göstermiş ve bu yavaşlığın termal turizmi 20 yıl geciktirdiği fikrini dile getirmiştir. Bu bağlamda özel sektörün bu fırsatları daha iyi değerlendirdiği görüşündedir. Katılımcı 5 de kamu yatırımının bulunmadığını belirtmiş ve özel sektörde gelişimin ve yeniliklere adapte olmanın daha hızlı olduğu düşüncesinden dolayı özel yatırımları desteklediği söylemiştir.

Bütün katılımcılar bölgede kamu yatırımının olmamasını farklı sebeplerle açıklamışlar ve hepsi bu sebeplerden dolayı turizmde özel sektör yatırımlarının daha verimli olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcı 1 ve 2 dışındaki bütün katılımcılar termal kaynakların değerlendirilmesinin bu kadar gecikmesini bürokratik engellere bağlamış, katılımcı 1 özel sektörü özendirmek adına yapılan çalışmalar olarak nitelendirmiş ve son olarak katılımcı 3'te kamu ve özel sektörün amaçlarının farklı olduğunu ifade etmiştir.

Soru 4: Bölgede bulunan turizm işletmelerinin, yörede oturanlara iş imkânı sağlama durumu ne düzeydedir?

Bölgede bulunan turizm işletmelerinin yörede oturanlara iş istihdamı sağlaması hakkında katılımcı görüşleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 15: Tesislerden sağlanan iş istihdamı katılımcı görüşleri

KATILIMCILAR	KATILIMCI GÖRÜŞLERİ
Katılımcı 1	Yüksek iş istihdamı sağlamaktadır.
Katılımcı 2	İş istihdamı yüksek fakat eğitimli eleman eksiktir.
Katılımcı 3	İş istihdamı yüksek fakat eğitimli eleman eksiktir.
Katılımcı 4	İş istihdamı yüksektir ve daha fazla artacağı tahmin edilmektedir.
Katılımcı 5	İş istihdamı yüksektir ve daha fazla artacağı tahmin edilmektedir.

Katılımcı 1, Termal tesislerin ve diğer turistik tesislerin bölgeden birçok insanı doğrudan istihdam ettiğini belirtmiştir. Aynı zamanda bölgede inşaatı devam eden tesislerde de aynı istihdamın sağlanmasını beklenmektedir. Bu tesisler dolaylı

olarak yöresel ürün pazarlarına ve bölge esnafına da fırsatlar yaratmış, bu tarz dükkânların sayısında bir artış olduğunu gözlemlemiştir. Katılımcı 2 de bölgede bulunan tesislerin çalışanlarının %90'lık bir bölümünün bölge insanı olduğunu sadece yönetim kısmını oluşturan %10'luk bir bölümün dışarıdan geldiğini söylemiş ve turistik ürün dükkânların bölge halkından olduğunu eklemiştir. Katılımcı 3 te katılımcı 2 ile benzer cevaplar vermiştir. İlave olarak bölgede termal tesis açılırken Belediye ve İşletme yöneticileri aralarında iş istihdamının büyük bir çoğunluğunu bölgeden sağlamaları üzerine protokol yaptıklarını fakat bölgeden idari kadroda çalışabilecek yönetici bulamadıkları için yöneticilerin dışarıdan getirmek zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Şu an için ilki 2014 diğeri ise 2016 teslim olmak üzere iki projenin olduğunu sonrasında bölgede yaşayanlara daha çok iş imkanı sağlanacağını eklemiştir. Katılımcı 4'te aynı şekilde bölgedeki termal tesislerde çalışanların bölge halkından oluştuğunu belirtmiş ve yapımı devam eden projelerde de geri kalan halkın %25'inin direkt olarak iş bulabileceğini söylemiştir. Katılımcı 5'te Katılımcı 1 ve 3 ile aynı cevapları paylaşmış şu an için termal tesislerinde bölgeden çalışan sayısının 220 kişi olduğunu bu rakamında toplam çalışan sayısının %90'ını oluşturduğu, bu sayının inşaatı devam eden tesiste çalışanlarla birlikte 400 kişiyi bulduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların cevapları doğrultusunda bölgedeki tesislerde çalışanlarının büyük bir çoğunluğu bölge halkından oluşmaktadır. Bölgedeki en büyük sıkıntı olarak idari kadroda yer alabilecek kalifiye eleman bulunamaması yönündedir

Soru 5: Bölgede turistik değerlerin korunması adına mevcut sivil toplum kuruluşu bulunmakta mıdır? Bulunan kuruluşlar yeterli midir?

Bölgede turistik değerlerin korunması adına sivil toplum kuruluşlarının durumu hakkında katılımcı görüşleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 16: Sivil Toplum Kuruluşlarının durumu katılımcı görüşleri

KATILIMCILAR	KATILIMCI GÖRÜŞLERİ
Katılımcı 1	Sivil toplum kuruluşları mevcuttur ve bu kuruluşlar gelişmeye elverişlidir.
Katılımcı 2	Sivil toplum kuruluşları mevcut fakat yeteri kadar başarılı değildir.
Katılımcı 3	Sivil toplum kuruluşları mevcuttur.

Tablo 16'nın devamı

Katılımcı 4	Sivil toplum kuruluşları mevcuttur. Bu kuruluşlara yerel yönetim destek vermektedir.
Katılımcı 5	Sivil toplum kuruluşları mevcuttur ve turizm için oldukça önemlidir.

Bütün katılımcılar bölgede turistik değerlerin korunması ve turizm bilinci geliştirmek adına sivil toplum kuruluşlarının mevcut olduğunu belirtmişlerdir. Fakat katılımcı 5 dışındaki bütün katılımcılar mevcut kuruluşların görevini yeterince yapamadıkları konusunda hem fikirdir. Katılımcı 1 sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarının ve katılımlarının istenilen düzeyde olmamasına rağmen gelecek için umut vaat ettiğini eklemiştir. Katılımcı 2 ise sivil toplum kuruluşlarının üzerlerine düşen görevleri tam olarak yapmadıklarını ve bu durumun sebebinin de yönetimde ekonomisinin düzgün olmayan insanlar olmasına bağlıdır. Katılımcı 3 te sivil toplum kuruluşlarının mevcut olduğunu ifade etmiştir ama görevlerini yapıp yapmadıkları konusunda yorumsuz kalmayı tercih etmiştir. Ayrıca diğerlerinden farklı olarak bölgede bu açığı kapatmak adına turizmi tanıtma büroları kurmayı planladıklarını fakat bunun için henüz yeterli alt yapıya sahip olmadıklarını ve turizmde yaşanan bu hızlı gelişmelere ayak uydurmak konusunda zorluklar yaşanabileceği de farkında olduklarını eklemiştir. Katılımcı 4te katılımcı 1'e ilave olarak sivil toplum örgütlerinin yanı sıra yerel yönetim ve kaymakamlığın bu konuda çalışmaları olduğu belirtmiştir. Katılımcı 5 Sivil toplum kuruluşlarının bulunduğu ifade etmiş fakat görevlerini yeterli düzeyde olup olmadığı konusunda yorumsuz kalmış, fakat sivil toplum kuruluşlarının turizmin açısından ne kadar önemli olduğu üzerinde durmuştur.

Soru 6: Bölgede bulunan termal tesislerin altyapı ve imkânlarını nasıl değerlendirirsiniz?

Katılımcıların bölgede bulunan termal tesislerin alt yapı ve imkânlarını değerlendirmeleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 17: Termal tesislerin durumu, katılımcı görüşleri

KATILIMCILAR	KATILIMCI GÖRÜŞLERİ
Katılımcı 1	Yeni termal tesis için alt yapı müsait olmakla beraber ilerleme başarılıdır.
Katılımcı 2	Yeni termal tesis için altyapı müsaittir.
Katılımcı 3	Yeni termal tesis için alt yapı müsait olmakla beraber ilerleme başarılıdır.
Katılımcı 4	Mevcut tesislerin altyapısı uygundur. Fakat daha fazla tesis bölge için risklidir.
Katılımcı 5	Tesislerin altyapısı başarılıdır ve bu tesisler yeni tesislerin için altyapı oluşturmaktadır.

Bütün katılımcılar bölgede bulunan termal tesislerin durumunu olumlu olarak değerlendirmişlerdir. Hatta yapımı devam eden tesislerinde faaliyete geçmesi sonrasında Mudurnu'nun termal turizm alanında önemli bir yere ulaşacağı görüşüne sahiptirler. Katılımcı 1 ve 2 Mudurnu'nun termal turizm konusunda yeterli altyapıya sahip olduğunu yakın zamanda Mudurnu'nun termal turizmde istenilen düzeyde olacağını belirtmişlerdir. Katılımcı 3 şu anki durumu başarılı olarak değerlendirmiş ve buradaki termal tesislerin yurt dışında da duyulmaya başladığını eklemiştir. Bölgenin alt yapı olarak termal tesislere uygun olduğunu fakat bölgede bulunan bir termal tesisin bölgede arama ruhsatı aldığını ve bunun bölgede kendisinin dışında başka bir arama ve yatırımın yapılamayacağını anlamına geldiğini eklemiştir. Arama ruhsatı kapsamında 3 yıl su arama ve çıkartma hakkı tanınmış oluyor bu 3 yıl sonunda herhangi bir arama yapılmazsa devlet tarafından teminat %100 e çıkartılarak bir 3 yıl ek süre daha verildiğini eğer yine bir çalışma olmazsa ruhsatın iptal edileceğini konusunda bilgilendirmiştir Bu durumu da mevcut termal tesisin yaptığı yatırımlar sonucunda haklı olarak kendisini garantiye alması olarak değerlendirmektedir. Katılımcı 4 altyapı olarak yapılan ve yapılmakta olan tesislerle Mudurnu'nun kapasitesini doldurduğunu belirtmiş ve daha fazla yatırımın doğaya nasıl bir etkisinin olacağını bilmediğinin bu kadar yatırımın yeterli olacağını savunmuştur. Katılımcı 5 ise bölgede bulunan termal tesislerin kurulmasıyla beraber son 3 yılda gerekli alt yapının oluşturulduğunu ve dolayısıyla her projenin bir öncekinden daha iyi olduğunu belirtmiştir.

Soru 7: Bölgede bulunan yerel halkın turizme bakış açısı nasıldır?

Katılımcıların yerel halkın turizme bakışı ile ilgili görüşleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 18: Yerel halkın turizme bakış açısı, katılımcı görüşleri

KATILIMCILAR	KATILIMCI GÖRÜŞLERİ
Katılımcı 1	Bölgede halkı, turizm önemini, iş istihdamı ve getirilerini farkındadır.
Katılımcı 2	Bölge halkı turizmin ekonomik getirilerinin farkındadır.
Katılımcı 3	Bölge halkı iş istihdamı sonrasında turizme olumlu bakmaya başlamıştır.
Katılımcı 4	Turizm, bölge halkı tarafından yeterince benimsenmiş durumda değildir.
Katılımcı 5	Bölge halkı turizm konusunda eğitimsiz ve turizme yeni adapte olmaktadır.

Katılımcı 1 Abant'tan dolayı bölgedeki halkın turizmin önemini idrak ettiklerini ve turizm hareketlerini desteklediklerini, bunun yanı sıra bölgedeki halkın turistik tesislerde iş istihdamı sağlaması ve yöresel ürün satışlarından elde ettikleri gelir sonucunda turizm konusunda farkındalık yarattıkları düşüncesindedir. Özellikle son zamanlarda termal tesislere artan yatırımlar sayesinde Mudurnu halkının kendini gelecekteki değişimlere hazırladıklarını belirtmiştir. Katılımcı 2'de bölgeye yaşayan insanların turizmden para kazanmaya başladığını ve bunun sonucunda halkın turizmi benimsediği ifade etmiş ve halkında katılımıyla düzenlenen toplantılarda halkın 2 yıl boyunca standartlarının yükseltmesi gerektiğinin önemini vurguladıklarını aksi takdirde dış yatırımcılarının bu potansiyeli değerlendirecekleri konusunda eğitmeye çalışmadıklarını eklemiştir. Katılımcı 3 bölgedeki halkın eğitim eksikliği olduğunu ifade etmiştir. Bu durum sonucunda turizm faaliyetlerinin ilk başladığı zamanlarda halk biraz tepki göstermiş fakat sonrasında açılan tesislerin bölgeye iş istihdamı sağladığını görünce turizme adapte olmaya başladığını gözlemlemiştir. Katılımcı 4 turizmin bölgede henüz istenilen düzeyde olmadığından planlanan duruma geldiğinde neler olacağını tam kestiremediğinden dolayı endişeli olduğunu düşünüyor ve sağlanan iş istihdamı ve gelir getirisi sonrasında halkın kabullenmesi

ve sahiplenmesinin kısa sürede gerçekleşeceğini belirtiyor. Bölgede yaşayan halkı bire bir ilgilendiren olumsuz bir durum olmadığı sürece herhangi bir sorunun yaşanmadığını da ekliyor. Katılımcı 5 ise bölgede turistik tesisler açılmadan önce bölgeden yaşayan halkın turizm konusunda bir bilgisinin olmadığını, açılan tesislerle beraber bölgede çalışan insanlara mesleki eğitimler verilmesi ve turizmin para getirisi sonucunda halkın turizm yatırımlarını desteklediği belirtmiştir.

Soru 8: Bölgeye uluslararası turist talebi ne durumdadır? Yabancı turist talebini arttırmak adına ne gibi önerilerde bulunabilirsiniz?

Bölgedeki uluslar arası turist talebiyle ilgili katılımcı görüşleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 19:Uluslararası turist talebi, katılımcı görüşleri

KATILIMCILAR	KATILIMCI GÖRÜŞLERİ
Katılımcı 1	Bölgeye uluslararası turist talebi beklentisi yüksektir.
Katılımcı 2	Bölgeye uluslararası turist talebi az fakat talebin artma beklentisi yüksektir.
Katılımcı 3	Bölgeye uluslararası turist talebi az fakat talebin artma beklentisi yüksektir.
Katılımcı 4	Bölgeye uluslararası talep yoktur.
Katılımcı 5	Bölge turizmde yeni olmasından dolayı talep yoktur.

Katılımcı 1 yapımı devam eden termal kaynaklarının bir kısmının yabancı turistlere yönelik olarak gerçekleştirildiği ve satışların yurtdışında devam ettiğini böylelikle yabancı turist sayısında ciddi bir artış beklediklerini ifade etmiştir. Mudurnu'nun tarihi ipek yolu üzerinde bulunan ve eski dokusunu kaybetmemiş sayılı yerleşim yerlerinden biri olmasına rağmen sadece piliç yetiştiriciliği ile tanınmasından şikayet etmiş ve doğal, tarihi güzellikleri, kültürel özellikleri, şifalı suların tanıtımının yapılmasının önemini vurgulamıştır. Aynı zamanda Kentsel sit alanı ilan edilen Mudurnu'nun tarihi dokusunun korunması, canlı bir açık hava müzesi haline gelmesi de turizm talebine katkı sağlayacağı düşüncesindedir. Katılımcı 2 ve katılımcı 3 Uluslar arası talebin çok fazla olmadığını, şu an mevcut

yabancı yatırımlı projelerin bitmesi sonrasında talebin artacağını belirtiyor. Turizm talebini arttırmak adına ise turistik tesislerin ya da turistik ürün satan kuruluşların reklam ve tanıtıma ağırlık vermesi gerektiğini söylüyor. Katılımcı 4, diğer katılımcılardan farklı olarak bölgeye uluslararası talebin olmadığını söylemiş ve bu talebi arttırmak için; modern anlamda ama özünü kaybetmeden kendi kültürünü, otantik değerlerini koruyarak, taşınmaz kültür varlığına sahip çıkarak, dini yapılarına, ahşap sivil mimarisini ve doğal güzelliklerini bozmadan, yöresel yemeklerden, trafik alt yapısına, yöresel müzik ve temiz ortamıyla büyükşehir insanının ilgisi çekilebileceğini savunmuştur. Katılımcı 5te bölgeye uluslararası talebin olmadığını ve bunun sebebinin bölgenin turizme yeni kazandırılan bir bölge olmasından dolayı fazla bilinirliği olmamasına bağlamıştır. Turizm talebini arttırmak adına bölge ile ilgili reklam çalışmalarının mutlaka yapılması gerektiğini ve bunlar ile ilgili devlet destekleri olmasının gerektiğini aynı zamanda yatırımcılar yaptıkları yatırımların pazarlamasını yaparken bölgedeki bürokratlardan destek almaları sonucunda yabancı misafirlerin bölgeyi tercih etmesini kolaylaştıracağını düşünmektedir.

4.1.2.Turizmin Etkilerini Belirlemeye Yönelik Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde turizmin yerel halk üzerindeki etkilerini belirleyebilmek adına bölge halkına anket tekniği uygulanmıştır. Mudurnu ilçesinde yer alan 20528 kişiden, basit tesadüfî yöntem tercih edilerek 389 kişiye ulaşılmıştır. Anket bulguları aşağıda yer almaktadır.

4.1.2.1.Demografik Bulgular

Tablo 17’de anket uygulanan kişilerin demografik bulgularına ait bulgular yer almaktadır. Demografik bulgu verilerine frekans ve yüzde analizi uygulanarak ulaşılmıştır.

Tablo 20: Demografik Yapı ile İlgili Sonuçlar (s=389)

Demografik Faktörler		F	%
Yaş	20 ve altı	67	17,02
	21-30	154	39,6
	31-39	81	20,08
	40-49	75	19,3
	50 ve üzeri	12	3,1
	Toplam	389	100,00
Cinsiyet	Erkek	214	55,0
	Kadın	175	45,0
	Toplam	389	100,0
Medeni durum	Evli	194	49,9
	Bekar	195	50,01
	Toplam	389	100,0
Eğitim Durumu	İlköğretim	88	22,6
	Lise	123	31,6
	Ön Lisans	105	27,0
	Lisans	73	18,8
	Toplam	389	100,0
Aylık Gelir	1000 TL ve altı	148	38,0
	1001-2000 TL	167	42,9
	2001-3000 TL	73	18,8
	3001 ve üstü	1	0,3
	Toplam	389	100,0
Tatile Çıkma Sıklığı	1	148	38,0
	2	102	26,2
	3	87	22,4
	4	52	13,4
	Toplam	389	100,0

Ankete katılanların yaş grupları analiz edildiğinde; 67 kişi (%17,02) 20 yaş ve altı; 154 kişi (39,6) 21-30; 81 kişi (20,08); 75 kişi (19,3) 31-49; 12 kişi (3,1) 50 ve üzeri yaş aralığındadır. Ankete katılanlardan 214 kişi bay ve 175 kişi bayandır. Bu durumda bayların oranı %55, bayanların oranı ise %45 şeklindedir. Medeni durumlarına bakıldığında ise 194 kişi (%49,9) evli, geriye kalan 195 kişi (50,01) bekârdır.

Ankete katılanların eğitim durumlarının analizi yapıldığında; 88 kişi (22,6) ilköğretim; 123 kişi (31,6) lise; 105 kişi (27,0) ön lisans; 73 kişi (18,8) lisans mezunudur. Gelir durumlarına bakıldığında ise 148 kişi (38,0) 1000 TL ve altı gelire sahipken, 167 kişi (42,9) 1001-2000 TL gelire, 73 kişi (18,8) 2001-3000 TL gelire ve son olarak 1 kişi (0,3) 3001 TL ve üzeri gelire sahiptir.

Son olarak demografik sorular içerisinde ankete katılanların son 3 yıl içerisinde kaç kere tatile çıktıklarına ilişkin sorunun analizi yer almaktadır. Ankete katılanlardan 148 kişi (38,0) 1 defa; 102 kişi (26,2) 2 defa; 87 kişi (22,4) 3 defa; 52 kişi (13,4) 4 defa çıktıklarını belirtmiştir.

3.1.4.1. Verilerin Kullanılabilirliği

Anket daha önce güvenilirlik testi yapılmış ve uygulanan bir ankettir. Elde edilen 389 anket forumunun kullanılabilir olup olmadığı araştırılacaktır.

Tablo 21: Normal Dağılıma uygunluk testi

Değişkenler	Kolmogorov-Smirnov		
	Statistic	Df	Sig.
Ekonomik	3,033	389	,000
Sosyolojik	2,361	389	,000
Çevresel	2,345	389	,000
Turistik Faaliyetler	2,327	389	,000
Mudurnu	2,511	389	,000

Sign değerleri 0,05'ten küçük olduğu için verilerin normal dağılmadığı görülmüştür. Bu sebeple analiz non-parametrik tekniklerle yapılmıştır. İki'den fazla

gruplar için Kruskal-Wallis, ikili gruplar için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Güvenirliliğin belirlenmesi faktörlerin oluşturulabilmesi ve araştırma değişkenleri verilen cevaplar doğrultusunda oluşturabilmek için faktör analizi kullanılmıştır.

4.1.2.3.Demografik Verilere Göre Farklılık Olup Olmadığının Analizleri

Bu bölümde Ankete katılanların demografik özellikleri, ekonomik, sosyolojik, çevresel, turistik faaliyetler-istekler ve Mudurnu'nun sosyo-ekonomik durumuna ilişkin olarak bağımsız değişkenler arasında farklar olup olmadığı incelenecektir. Bu doğrultuda ilk olarak hipotezler oluşturulacak ve ardından bu hipotezler test edilecektir.

4.1.2.3.1.Yaş

Ankete katılanların yaşları ile turizmin etkilerini oluşturan boyutlar arasında fark olup olmadığına dair hipotezler;

H₀: Katılımcıların yaşları ile turizm etkilerini oluşturan boyutlar arasında fark yoktur.

H₁: Katılımcıların yaşları ile turizm etkilerini oluşturan boyutlar arasında fark yoktur.

Tablo 22: Yaş ve bağımsız değişkenlere ilişkin Kruskal-Wallis Sonuçları

Değişkenler	Kruskal-Wallis	Ortalama	Sig.(2-Tailed)
Ekonomik	36,616	4	,000
Sosyolojik	9,701	4	,000
Çevresel	20,975	4	,000
Turistik Faaliyetler ve istekler	67,561	4	,000
Mudurnu Sosyo-ekonomik durum	100,433	4	,000

Ankete katılanların yaşları ile bağımsız değişkenler arasında farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Hipotezin ikiden fazla gruptan oluşmasından dolayı Kruskal-

Wallis testi ile analiz edilmiştir. Analizde Sign değerlerinin 0,05'ten büyük olması ankete katılanların aynı değerlendirmeyi yaptıkları, sign değerlerinin 0,05'ten küçük olması ankete katılanların farklı değerlendirme yaptıklarını göstermektedir. Bu durumda ankete katılanların yaş durumlarına göre değişkenleri algılamaları farklılıklar göstermektedir. Sonuç olarak H1:Bölge halkının yaşları ile bağımsız değişkenlere bakış açıları arasında fark vardır. Hipotezi geçerli olacaktır.

Tablo 23: Yaş ile Turizmin Etkileri Arasındaki Sonuçlar

	Yas	N	MeanRank
Ekonomik	20 ve altı	67	168,37
	21-30	154	171,90
	31-39	81	211,96
	40-49	75	226,21
	50 ve üzeri	12	330,63
	Total	389	
Sosyolojik	20 ve altı	67	195,04
	21-30	154	196,93
	31-39	81	193,80
	40-49	75	177,98
	50 ve üzeri	12	284,58
	Total	389	
Çevresel	20 ve altı	67	177,15
	21-30	154	173,05
	31-39	81	216,96
	40-49	75	219,24
	50 ve üzeri	12	276,63
	Total	389	
Turistik Faaliyetler ve istekler	20 ve altı	67	179,63
	21-30	154	151,16
	31-39	81	240,75
	40-49	75	223,95
	50 ve üzeri	12	353,67
	Total	389	
Mudurnu Sosyo Ekonomik Durumu	20 ve altı	67	112,39
	21-30	154	165,61
	31-39	81	264,14
	40-49	75	255,44
	50 ve üzeri	12	189,00
	Total	389	

Yukarıdaki tabloya göre ankete katılanlarının algılamalarında farklılıkların en

fazla olduğu yaş grubu ekonomik, sosyolojik, çevresel, turistik ürün ve faaliyetler değişkeni için 50 ve üzeri yaş grubu iken, Mudurnu'nun sosyo ekonomik durumu değişkeni için farklı algının olduğu yaş grubu 31-39'dur.

4.1.2.3.2.Cinsiyet

Ankete katılanların cinsiyetleri ile bağımsız değişkenler arasında fark olup olmadığını anlamaya yönelik hipotezler;

H₀: Katılımcıların cinsiyetleri ile turizm etkilerini oluşturan boyutlar arasında fark yoktur.

H₁: Katılımcıların cinsiyetleri ile turizm etkilerini oluşturan boyutlar arasında fark vardır.

Tablo 24: Cinsiyet ile Bağımsız Değişkenlere İlişkin Mann Whitney U Testi

Değişkenler	Mann-Whitnet U	Sig.(2-Tailed)
Ekonomik	16827,500	,080
Sosyolojik	14533,000	,000
Çevresel	13855,000	,000
Turistik Faaliyetler ve istekler	16739,500	,071
Mudurnu Sosyo-ekonomik durum	18681,00	,968

Yukarıdaki tabloda cinsiyet ile bağımsız değişkenler arasında farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Hipotez bay ve bayan olmak üzere iki gruptan oluşmasından dolayı Mann Whitney U testi ile analiz edilmiştir. Analizde Sign değerlerinin 0,05'ten büyük olması ankete katılanların aynı değerlendirmeyi yaptıkları, sign değerlerinin 0,05'ten küçük olması ankete katılanların farklı değerlendirme yaptıklarını göstermektedir. Analizde ankete katılan kişilerin cinsiyetlere göre sosyolojik ve çevresel değişkenleri farklı değerlendirdikleri görülmüştür. Ekonomik, turistik faaliyetler ve istekler, Mudurnu'nun sosyo-ekonomik durumuna ait değişkenlerde sign değerlerinin 0,05 ten büyük olması, ankete katılan kişilerin bu

değişkenleri aynı değerlendirdiklerini göstermektedir. Buna göre ankete katılanlar sosyolojik ve çevresel değişkenlere göre farklı düşünüyorlar.

4.1.2.3.3. Medeni Durum

Ankete katılanların cinsiyetleri ile bağımsız değişkenler arasında fark olup olmadığına dair hipotezler;

H₀: Katılımcıların medeni durumları ile turizm etkilerini oluşturan boyutlar arasında fark yoktur.

H₁: Katılımcıların medeni durumları ile turizm etkilerini oluşturan boyutlar arasında fark vardır.

Tablo 25: Medeni Durum ile Bağımsız Değişkenlere İlişkin Mann Whitney U Testi

Değişkenler	Mann-Whitney U	Sig.(2-Tailed)
Ekonomik	15558,500	,002
Sosyolojik	18444,000	,666
Çevresel	18251,500	,545
Turistik Faaliyetler ve istekler	12778,500	,000
Mudurnu Sosyo-ekonomik durum	12770,000	,000

Yukarıdaki tabloda medeni durum ile bağımsız değişkenler arasında farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Hipotez evli ve bekar olmak üzere iki gruptan oluşmasından dolayı Mann Whitney U testi ile analiz edilmiştir. Analizde Sign değerlerinin 0,05'ten büyük olması ankete katılanların aynı değerlendirmeyi yaptıkları, sign değerlerinin 0,05'ten küçük olması ankete katılanların farklı değerlendirme yaptıklarını göstermektedir. Ankete katılan kişilerin medeni durumlarına göre sosyolojik ve çevresel değişkenlerini aynı değerlendirdikleri, Ekonomik, çevresel ve Mudurnu Sosyo-ekonomik durumu değişkenlerini ise farklı değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

4.1.2.3.4.Eğitim Durumu

Ankete katılanların eğitim durumları ile bağımsız değişkenler arasında fark olup olmadığına dair hipotezler;

H₀: Katılımcıların eğitim durumları ile turizm etkilerini oluşturan boyutlar arasında fark yoktur.

H₁: Katılımcıların eğitim durumları ile turizm etkilerini oluşturan boyutlar arasında fark vardır.

Tablo 26:Eğitim durumu ve bağımsız değişkenlere ilişkin Kruskal-Wallis Sonuçları

Değişkenler	Kruskal-Wallis	Ortalama	Sig.(2Tailed)
Ekonomik	36,616	4	,000
Sosyolojik	9,701	4	,046
Çevresel	20,975	4	,000
Turistik Faaliyetler ve istekler	67,561	4	,000
Mudurnu Sosyo-ekonomik durum	100,433	4	,000

Yukarıdaki tabloda medeni durum ile bağımsız değişkenler arasında farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Hipotez eğitim durumu bakımından ikiden fazla gruptan oluşmasından dolayı Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiştir. Analizde Sign değerlerinin 0,05'ten büyük olması ankete katılanların aynı değerlendirmeyi yaptıkları, sign değerlerinin 0,05'ten küçük olması ankete katılanların farklı değerlendirme yaptıklarını göstermektedir. Analiz sonucunda bütün değerkenlerde sign değerinin 0,05'ten küçük olması, ankete katılan kişilerin eğitim durumları doğrultusunda bağımsız değerkenleri farklı değerlendirdiklerine ulaşılmıştır.

Aşağıdaki tabloya göre ankete katılanların değerkenleri farklı algılamaları; ekonomik, çevresel, turistik faaliyet ve istekler değerkenleri için en fazla ilköğretim düzeyinde, Sosyolojik değerkeni için lise düzeyinde ve son olarak Mudurnu sosyo-

ekonomik durum değişkeni için lisans düzeyinde görölmüştür.

Tablo 27: Eğitim Durumu ile Bağımsız Değişkenler Arasındaki Sonuçlar

	Eğitim	N	MeanRank
Ekonomik	İlköğretim	88	232,72
	Lise	123	178,79
	ön lisans	105	184,27
	Lisans	73	192,28
	Total	389	
Sosyolojik	ilköğretim	88	192,30
	Lise	123	212,72
	ön lisans	105	184,80
	Lisans	73	183,07
	Total	389	
Çevresel	ilköğretim	88	223,85
	Lise	123	200,44
	Ön lisans	105	169,04
	Lisans	73	188,40
	Total	389	
Turistik Faaliyetler ve istekler	İlköğretim	88	237,54
	Lise	123	205,68
	ön lisans	105	198,08
	Lisans	73	121,30
	Total	389	
Mudurnu Sosyo Ekonomik Durumu	ilköğretim	88	197,60
	Lise	123	157,85
	ön lisans	105	215,06
	Lisans	73	225,60
	Total	389	

4.1.2.3.5. Tatile çıkma sıklığı

Ankete katılanların son üç yıl içerisinde tatile çıkma sayıları ile bağımsız değişkenler arasında fark olup olmadığına dair hipotezler;

H₀: Katılımcıların tatile çıkma sıklığı ile turizm etkilerini oluşturan boyutlar arasında fark yoktur.

H₁: Katılımcıların tatile çıkma sıklığı ile turizm etkilerini oluşturan boyutlar arasında fark vardır.

Tablo 28: Tatile çıkma sıklığı ve bağımsız değişkenlere ilişkin Kruskal-Wallis Sonuçları

Değişkenler	Kruskal-Wallis	Ortalama	Sig.(2-Tailed)
Ekonomik	6,779	3	0,79
Sosyolojik	4,333	3	,933
Çevresel	19,351	3	,000
Turistik Faaliyetler ve istekler	1,867	3	,600
Mudurnu Sosyo-ekonomik durum	24,797	3	,000

Yukarıdaki tabloda Ankete katılan kişilerin son üç yıl içerisinde tatile çıkma sayısı ile bağımsız değişkenler arasında farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Hipotez eğitim durumu bakımından ikiden fazla gruptan oluşmasından dolayı Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiştir. Analizde Sign değerlerinin 0,05'ten büyük olması ankete katılanların aynı değerlendirmeyi yaptıkları, sign değerlerinin 0,05'ten küçük olması ankete katılanların farklı değerlendirme yaptıklarını göstermektedir. Analiz sonucunda ankete katılan kişilerin son 3 yıl içerisinde tatile çıkma sayısı ile çevresel ve Mudurnu sosyo-ekonomik durumu değişkenleri arasında farklı değerlendirme yaptıkları, ekonomik, sosyolojik, turistik faaliyetler ve istekler değişkenleri arasında ise aynı düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır.

4.1.2.3.6. Gelir Durumu

Ankete katılanların gelir durumları ile bağımsız değişkenler arasında fark olup olmadığına dair hipotezler;

H₀: Katılımcıların gelir durumu ile turizm etkilerini oluşturan boyutlar

arasında fark yoktur.

H1: Katılımcıların gelir durumu ile turizm etkilerini oluşturan boyutlar arasında fark vardır.

Tablo 29: Gelir durumu ve bağımsız değişkenlere ilişkin Kruskal-Wallis Sonuçları

Değişkenler	Kruskal-Wallis	Ortalama	Sig.(2-Tailed)
Ekonomik	6,210	3	,102
Sosyolojik	1,501	3	,682
Çevresel	9,944	3	,019
Turistik Faaliyetler ve istekler	6,775	3	,079
Mudurnu Sosyo-ekonomik durum	13,348	3	,000

Yukarıdaki tabloda Ankete katılan kişilerin gelir durumu ile bağımsız değişkenler arasında farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Hipotez ikiden fazla gruptan oluşmasından dolayı Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiştir. Analizde Sign değerlerinin 0,05'ten büyük olması ankete katılanların aynı değerlendirmeyi yaptıkları, sign değerlerinin 0,05'ten küçük olması ankete katılanların farklı değerlendirme yaptıklarını göstermektedir. Analiz sonucunda ankete katılan kişilerin gelir durumuna göre çevresel ve Mudurnu sosyo ekonomik durumunu farklı algıladıkları, ekonomik, sosyolojik, turistik faaliyetler ve istekler değişkenlerini aynı algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

4.1.2.3.7. Değişkenler (Boyutlar) Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analiz Sonuçları

İki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin derecesini belirlemek için korelasyon kullanılır. Korelasyon katsayısı "r" ile gösterilir. Korelasyon katsayısının hesaplanması aşağıdaki gibidir; (Akgül ve Çevik, 2003)

$r = 0$ ise, X ve Y arasında korelasyon yoktur

$0,00 < r \leq 0,25$ ise çok zayıf pozitif korelasyon

$0,26 \leq r \leq 0,49$ ise zayıf pozitif korelasyon

$0,50 \leq r \leq 0,69$ ise orta dereceli pozitif korelasyon

$0,70 \leq r \leq 0,89$ ise kuvvetli pozitif korelasyon

$0,90 \leq r < 1$ ise çok kuvvetli pozitif korelasyon,

$r = 1$ ise tam pozitif korelasyon demektir.

Analiz sonucundaki sig değeri ise çıkan sonucun önemli olup olmadığını söyler

Sig değeri 0,05'ten büyükse sonuç önemli değildir.

Sig değeri 0,05'ten küçükse sonuç önemlidir.

Tablo 30: Değişkenler (Boyutlar) Arasındaki Alishkiye Ait Korelasyon Analiz Sonuçları

Değişkenler	Ekonomik	Sosyolojik	Çevresel	Turistik faaliyetler ve istekler	Mudurnu sosyo-ekonomik durumu
Ekonomik	1	,361(**)	,242(**)	,425(**)	,182(**)
Sosyolojik	,361(**)	1	,225(**)	,154(**)	-,111(*)
Çevresel	,242(**)	,225(**)	1	,178(**)	,271(**)
Turistik faaliyetler ve istekler	,425(**)	,154(**)	,178(**)	1	,258(**)
Mudurnu sosyo-ekonomik durumu	,182(**)	-,111(*)	,271(**)	,258(**)	1
**0,01 anlamlılık düzeyine göre (2-yönlü)					

Pearson Correlation değeri $r = 0,361$ olduğundan, Ekonomik boyut ile sosyolojik boyut arasında zayıf pozitif korelasyon vardır. Ayrıca Sig $0,361 > 0,05$ olduğundan ekonomik boyut ile sosyolojik boyut arasındaki korelasyon önemli değildir.

Pearson Correlation değeri $r = 0,242$ olduğundan, ekonomik boyut ile çevresel boyut arasında çok zayıf pozitif korelasyon vardır. Ve Sig $0,242 > 0,05$ olduğundan ekonomik boyut ile çevresel boyut arasındaki korelasyon önemli değildir.

Pearson Correlation değeri $r = 0,425$ olduğundan ekonomik boyut ile turistik faaliyetler ve istekler boyutu arasında zayıf pozitif korelasyon vardır. Ve sig değeri $0,425 > 0,05$ olduğundan ekonomik boyut ile turistik faaliyet ve istekler boyutu arasındaki korelasyon önemli değildir.

Pearson Correlation değeri $r = 0,182$ olduğundan ekonomik boyut ile Mudurnu sosyo-ekonomik durum boyutu arasında çok zayıf pozitif korelasyon vardır. Ve sig değeri $0,182 > 0,05$ olduğundan ekonomik boyut Mudurnu sosyo-ekonomik boyutu arasındaki korelasyon önemli değildir.

Pearson Correlation değeri $r = 0,225$ olduğundan sosyolojik boyut ile Çevresel boyutu arasında çok zayıf pozitif korelasyon vardır. Ve sig değeri $0,225 > 0,05$ olduğundan sosyolojik boyut ile çevresel boyutu arasındaki korelasyon önemli değildir.

Pearson Correlation değeri $r = 0,154$ olduğundan sosyolojik boyut ile Turistik faaliyetler ve istekler boyutu arasında çok zayıf pozitif korelasyon vardır. Ve sig değeri $0,154 > 0,05$ olduğundan sosyolojik boyut ile çevresel boyutu arasındaki korelasyon önemli değildir.

Pearson Correlation değeri $r = -0,111$ olduğundan sosyolojik boyut ile Mudurnu sosyo-ekonomik boyutu arasında çok zayıf negatif korelasyon vardır. Ve sig değeri $-0,111 < 0,05$ olduğundan sosyolojik boyut ile çevresel boyutu arasındaki korelasyon önemlidir.

Pearson Correlation değeri $r = 0,178$ olduğundan Çevresel boyut ile Turistik faaliyetler ve istekler boyutu arasında çok zayıf pozitif korelasyon vardır. Ve sig değeri $0,178 > 0,05$ olduğundan çevresel boyut ile turistik faaliyetler ve istekler boyutu arasındaki korelasyon önemli değildir.

Pearson Correlation değeri $r = 0,271$ olduğundan çevresel boyut ile Mudurnu

sosyo-ekonomik durum boyutu arasında zayıf pozitif korelasyon vardır. Ve sig değeri $0,271 > 0,05$ olduğundan çevresel boyut ile Mudurnu sosyo-ekonomik durum boyutu arasındaki korelasyon önemli değildir.

Pearson Correlation değeri $r = 0,258$ olduğundan turistik faaliyetler ve istekler boyutu ile Mudurnu sosyo-ekonomik durum boyutu arasında zayıf pozitif korelasyon vardır. Ve sig değeri $0,225 > 0,05$ olduğundan turistik faaliyetler ve istekler boyutu ile Mudurnu sosyo-ekonomik durum boyutu arasındaki korelasyon önemli değildir.

4.1.3. Bulgulara İlişkin Genel Sonuçlar

Yapılan görüşme ve anket sonuçlarına göre elde edinilen bilgiler aşağıdaki gibi özetlenmektedir.

4.1.3.1. Nitel Araştırma Yöntemine İlişkin Sonuçlar

- Araştırma kapsamında bölgede etkin olarak görev yapan 5 kişi ile görüşme sağlanmıştır. Bölgedeki istenilen kişilerine ulaşılmasına rağmen, görüşülen kişi sayısı sadece nitel araştırmalar için yeterli düzeyde değildir.
- Bölge termal turizme, kaynak, iklim durumu bakımından elverişli durumdadır. Fakat gelişimi, rekabet edilebilirlik bakımından istenilen düzeyde değildir.
- Bölgede yeterli sayıda turizm ve termal turizm işletmesi bulunmaktadır fakat bu işletmelerin tanıtımı yeterli değildir.
- Bölgede özel yatırımlar daha fazla bulunmaktadır. Kamu destekli yürütülen yatırımlar, özel yatırımlara göre daha yavaş ilerleme göstermektedir.
- Bölgede bulunan işletmeler bölge halkına önemli ölçüde iş imkânı sağlamaktadır. Bölge Halkı turizme iş istihdamı sağlaması bakımından olumlu yaklaşmaktadır. Fakat işletmeler eğitimli personel bulma konusunda sıkıntı yaşamaktadır.
- Bölgede turizm faaliyetlerini destekleme ve tanıtma görevi yerel yönetim tarafından gerçekleştirilmektedir.
- Bölgede bulunan tesisler yeni açılacak tesisler için alt yapı oluşturmuştur.

Fakat bölgeye yapılacak farklı yatırımların bölgeye olumsuz etkisinin olup olmayacağı tam bilinmemektedir.

4.1.3.2.Nicel Araştırma Yöntemine İlişkin Sonuçlar

- Araştırma kapsamında 389 anket formundaki veriler analize tabi tutulmuştur.
- Araştırmanın güvenilirlik testi sonuçlarında verilerin kullanılabilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Turizmin yerel halk üzerindeki etkilerini belirleyebilmek adına kullanılan anket, çevresel boyut, ekonomik boyut, sosyo- kültürel boyut, turistik faaliyetler ve istekler, Mudurnu sosyo- ekonomik durumu olmak üzere 5 değişkenden oluşmaktadır. Analiz sonucunda değişkenlerin normal dağılmadığı görülmüş ve bu yüzden non-parametrik teknikten faydalanılmıştır.
- Ankete katılanların demografik özelliklerine bakıldığında, en fazla katılım 21-30 (%39,6) yaş grubundan ve en az katılım 50 yaş ve üzeri (%3,1) yaş grubundan olmuştur. Ve katılanların cinsiyetlere göre dağılımı %55 bay ve %45 bayan şeklindedir.
- Ankete katılanların eğitim durumlarına ve gelir durumuna bakıldığında ise, en çok katılım 123 (%31,6) kişi lise mezunudur. Ankete katılanlardan 167 (%42,9) kişinin geliri 1001-2000 lira arasındadır.
- Farklılık olup olmadığını test etmek için yapılan analiz sonuçlarında, ankete katılanların kişilerin demografikleri ile değişkenleri farklı değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

V. BÖLÜM

5.1.SONUÇ

Turizm, bölgelerarası dengesizliklerin en aza indirilmesinde önemli bir sektördür. Turizm hareketlerinin gerçekleştiği bölgelerde iş istihdamının sağlanması, alt yapının gelişmesi, döviz girişi gibi etkenler turizmin, hem bölge açısından hem de bölgede yaşayanlar açısından önemlerindedir. Bölgede turizm faaliyetlerini gerçekleştirmek adına yapılan çalışmalar sonucunda bölgeye gelen turist sayısı artarak döviz girişi sağlamaktadır. Aynı zamanda yapılan çalışmalar sonucunda bölgeye yaşayan halkın refah seviyesi yükselmektedir.

Araştırmada alternatif turizm çeşitlerinden termal turizm incelenmiştir. Termal turizm için belirli bir sezonun olmaması ve insanların dinlenme, eğlenme gibi ihtiyaçlarının yanı sıra sağlık amacıyla da tercih ettikleri bir turizm olmasından dolayı sürekli istihdam ve ekonomik giriş sağlamaktadır.

Alternatif turizm çeşitleri arasında termal turizmin ekonomik getirisi yüksek olmasına rağmen, ülkemizde termal turizm faaliyetleri istenilen düzeyde değildir. Bunun sebebini İlban ve Kaşlı (2009), “*pazarlama, rekreatif olanaklar, özel sektör girişimi, planlama, turizm çeşitliliği ve eğitilmiş işgücü konularında sorunlar*” olarak tanımlamıştır. Tunçsiper ve Bezirgan (2010), Turizmin bölgesel kalkınmadaki ekonomik önemini belirtmiş ve alternatif turizm türlerinden olan termal turizmin ekonomik boyutunu belirleyebilmek adına bölgedeki yerel halk, işletmeler ve turistlerin görüşleri doğrultusunda, bu üç kesim arasında yüksek düzeyde farklılıklar olduğu belirtmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre turizmin etkilerinin Ekonomik boyutu, sosyal boyutu, çevresel boyutu, Mudurnu'nun turizm istekleri ve Mudurnu'nun sosyo-ekonomik durum boyutundan oluşan değişkenlere ayrı ayrı

analizler yapılmıştır. Yerel halkın turizm faaliyetlerine doğrudan katıldığı ve turizm faaliyetlerini destekledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda bölge turizm için gerekli potansiyele sahiptir ve bölge halkı son dönemlerde bu durumunun bilincine daha çok varmıştır. Bölge halkı turizmden elde ettiği gelirin turizmin gelişmesiyle birlikte daha da artacağına bilincindedir. Turizmle ilgili bilgi birikimi yeni oluşmakla birlikte turizm faaliyetlerinin hızlanması veya turizmin çeşitlenmesi gibi durumlarda bölgede eğitilmiş elaman sıkıntısının daha fazla yaşanacağı tahmin edilmektedir.

Turizmin bölgede ekonomik, sosyal ve çevresel birçok etkisi bulunmaktadır.

Ekonomik Boyutu; Bölgede bulunan otellerde her şey dâhil sistemin etkin olmaması, bölgeye gelen turistlerin esnaftan daha fazla alışveriş yapmasını sağlamaktadır. Böylelikle turizm bölge halkı tarafından daha çok benimsenmektedir.

Sosyal Boyut; Yerel halk ile turistler arasında kültürel alışveriş sağlar. Bölgede yaşayan vasıflı eleman sayısının artması ve yaşam standartlarının yükselmesi gibi etkileri bulunmaktadır. Bölgenin tercih edilebilir bir konumda olması bölgede eğitim, sağlık gibi faktörlerinde geliştiğinin göstergesidir.

Çevresel Boyut; Bölgenin altyapısının geliştirilmesinde etkilidir. Bununla birlikte bilinçsiz yapılan yatırımlar, bölgede yanlış yapılanma, tarım alanlarının azalması gibi istenmeyen durumlara da yol açmaktadır.

Dal ve Baysal (2007), turizm çevresel etkilerinden en çok etkilenen kesimin yerel halk olduğunu belirtmiştir. Yerel halkın turizmin ekonomik getirisini istemesine rağmen, çevresel ve bazı sosyal durumlardan etkilenmesi, yerel halkın o bölgede oturma süresi ile ilgili ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu duruma çözüm olarak yerel halkın turizm kararlarına ortak edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Kervankıran (2011) ise çalışmasında, yerel halkın, ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda bölgenin canlanmasında turizmin önemini farkında olmakla beraber turizm çevresel olumsuz etkilerini de gözlemledikleri sonucuna ulaşmıştır. Günel (2011), çalışmasında turizmin farklı bir boyutu üzerinde durmuştur. Turizmin geldiği bölgelerde geleneksel el sanatlarının geliştiğini vurgulamıştır. Ayrıca çalışmasında

buna bağılı olarak, mimari tarzın korunmasında ve bilinçlenilmesinde turizmin etkili olduğunu belirtmiştir.

Bölgesel kalkınma ile ilgili literatür incelendiğinde ilk başlarda bölgesel kalkınmanın sağlanamaması ya da istenilen düzeyde olmamasının en temel nedeni olarak bölgesel kalkınma politikalarının merkezi karar alma organı ile gerçekleşiyor olması olarak görülmekteydi. Yerel yönetimler tarafından bölge halkının durumu göz önüne alınarak hazırlanan bölgesel kalkınma politikalarının daha başarılı olacağı düşüncesi yaygındı. Bu görüş hala geçerli olmakla birlikte 2000 li yıllardan itibaren kalkınma planlarında bu konuya dikkat edilmiş ve bölgelerde, bölgesel kalkınma ajansları kurularak hazırlanacak politikaların daha sistemli bir şekilde ilerlemesi planlanmıştır.

Kargı (2009) çalışmasında, ülkemizde bölgesel sorunların önemli boyutlarda olduğu halde bu sorunlara yönelik uygulanacak etkin bir politikanın olmadığını belirtmiştir. Bölgesel farklılıkları kapatmaya yönelik aşağıdaki önerilerde bulunmuştur:

- Bölgesel farklılıkları kapatmaya yönelik AB standartlarıyla uyumlu politikalar geliştirilmelidir.
- Geri kalmış bölgelere kamu yatırımları açıkça tahsis edilmelidir.
- İnsan kaynaklarına yapılan yatırımlar artırılmalıdır.
- Bölgeler arası altyapı farklılıkları azaltılmalıdır.
- Özel yatırımlar için elverişli ortamlar yaratılmalıdır.
- Bölgedeki yaşam standartlarında anlamlı iyileştirmeler sağlanmalıdır.

Bölgedeki etkin olan termal turizmin bölge kalkınmasındaki payı ve bölge halkının turizme algısına yönelik sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- Bölge 41⁰C ve 66⁰C su sıcaklığına sahip termal kaynakları, iklimi ve bitki örtüsü ile turizme elverişli durumdadır. Ankara ve İstanbul gibi iki metropol kente yakınlığı bölge için avantaj oluşturmaktadır. Bu mevcut konumuna rağmen termal turizmin istenilen düzeyde olmaması termal turizm yatırımlarına geç başlanılmasının sonucudur.

- Bölgede termal tesislerin yanı sıra yöresel ürün satışı gerçekleştiren dükkân sayısının fazlalığı bölge halkının turizme katıldığının göstergesidir.
- Bölgede hem kamu-özel ortak yatırımlı hem de sadece özel yatırıma sahip termal tesisler bulunmaktadır. Fakat özel yatırımlı termal tesisler diğer tesislere göre daha aktif durumdadır.
- Bölgede bulunan tesisler bölge halkına büyük ölçüde iş istihdamı sağlamaktadır. Bölgede yapımı devam eden tesislerin yapımı bittiğinde bölge halkının büyük bir bölümünün turizm sektöründe çalışıyor olacağı tahmin edilmektedir. Bölgedeki termal tesisler açısından iş istihdamı ile ilgili yaşanan en büyük sorun, bölgede idari kadrolarda yer alacak kalifiyeli eleman bulunamamasıdır. Bundan dolayı idari kadro için eleman açığı bölge dışından temin edilmektedir.
- Bölge doğal sit alanı ilan edilmiş olmasına rağmen bölgede turistik değerlerin korunması için etkin bir şekilde görev yapan sivil toplum kuruluşları bulunmamaktadır. Bölgedeki kaymakamlık ve Belediye bu görevi üstlenmiş durumdadır.
- Bölge termal turizm açısından gerekli alt yapıya sahip durumdadır. Bölgenin mevcut altyapısını bu tesisler ile doldurmuş olabileceği düşünülmekte ve farklı yatırımlarının doğaya nasıl bir etki yaratacağı tam olarak bilinmemektedir.
- Bölge halkı Abant'ta uzun süredir devam eden turizm faaliyetlerinden dolayı turizmin önemini anlamış durumdadır. Özellikle son dönemlerde artan termal yatırımlarla birlikte bölge halkına iş istihdamının artmış olması turizme olan ilgiyi daha da arttırmıştır.
- Bölge, termal turizmde uluslar arası talep edilir durumda değildir. Bu durum bölgede termal turizm faaliyetlerinin yeni başlamış olması ve henüz yeterli tanıtım çalışmalarının olmamasının bir sonucudur. Bölgede yabancı yatırımcılar tarafından yapımı devam eden termal tesisler yabancı turistlere yönelik olarak gerçekleştirilmektedir. Bu durum sonucunda bölgeye gelen yabancı turist sayısında ciddi bir artış beklenmektedir.

Sevinç (2011: 52), çalışmasında, bölgesel kalkınma ile ilgili sorunların geleneksel yöntemler ile çözülemeyeceğini, bunun için hem yöredeki içsel potansiyelin hem de ülke potansiyelinin birlikte değerlendirilerek, bölgesel kalkınma politikaları geliştirilmesini gerektiğini savunmuştur.

5.2. ÖNERİLER

Araştırmanın bulguları incelendiğinde Mudurnu'nun termal turizme yönelik rekabet edilebilirliğini arttırmak amacıyla aşağıdaki önerilerde bulunulabilir.

- Tanıtım ve pazarlama çalışmaları yapılmalı
- Bölgede yöresel ürünlerin satıldığı dükkân ve tezgâhların sayısının fazlalığı gelen turistler tarafından talep olduğunun bir sonucudur. Yöresel ürün satışı gerçekleştiren dükkânlarda yöresel ve ev yapımı yemeklerin daha çok yer kaplaması nedeniyle bölgede gastronomi turizmi desteklenebilir faaliyetlerden birisidir.

Araştırma uygulama alanının tek bir yer ile sınırlandırılmasından dolayı sadece ilgili bölge için genelleme yapılabilir. Fakat konuyla ilgili diğer çalışmalarla araştırma sonucunun benzerlik göstermesinden dolayı konu bir bütün olarak değerlendirilebilir.

Bölgesel kalkınmayı konu alan çalışmaların büyük bir kısmında genel sonuç Türkiye'de bölgesel kalkınmanın başarılı olabilmesi için, genel kalkınma planlarının uygulanmaya çalışılmasından ziyade, bölgedeki yerel yönetimler tarafından belirlenen, bölgenin sorunlarına karşılık mevcut kaynak potansiyeli değerlendirilerek uygulanacak olan politikalar olduğu yönündedir.

Görüşme ve anket uygulamaları sonucunda ulaşılan ortak sonuç, bölge halkının turizme yabancı olmamasına rağmen turizm konusunda yeterli bilinç oluşmadığı yönündedir. Bölgedeki işletmelerin eğitimli personel açığını bölgeden karşılayamaması dikkate alınarak bölgede yerel yönetimler tarafından desteklenen turizm meslek eğitimi veren kursların açılması gerekmektedir.

VI. KAYNAKÇA

- Akova O. (2006). *Yerel Halkın Turizmin Etkilerini Algılamalarına ve Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma*. Akademik İncelemeler Dergisi. 2(1),
- Aksu R. (2009). *Ayaş (Ankara) Kaplıcalarının Termal Turizm Açısından Değerlendirilmesi*. Afyonkocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilimdalı Yüksek Lisans Tezi.
- Aslanova K. (2013). *Türkiye'de Sağlık Turizmi ve Sağlık Turizmi Hukuku*. Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi, 2(3), 130-145
- Arslan K.(2005) *Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.4(7),275-274
- Bachleitner R., ve Zins H.A. (1999). *Cultural Tourism in Rural Communities: The Resident's Perspective*. Journal of Business Research 44(3)
- Bailey M, (1991), *Of Mice and Money: Asia's Conferance related industry is young but growing fast*. Asian Business, 5,64-66
- Baki A., ve Gökçek T. (2012). *Karma Yöntem Araştırmalarına Genel Bir Bakış*. Electronic Journal of Social Sciences 11.
- Bastem S. (1997), *Termal Turizmi ve Erzurum'un Termal Turizm Potansiyeli*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm ve Otelcilik Anabilimdalı Yüksek Lisans Tezi.
- Bayat G. (2010). *Turizmin Yerel Halk Tarafından Algılanması*. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Bertan S. (2009), *Turizmin Çevre Üzerinde Yarattığı Etkiler: Pamukkale Örneği*. Anatolia Turizm Araştırmaları Derneği, 20(2), 204-214

- Biçici F.(2011).*Yerel Halkın Sürdürülebilir Turizm Gelişimine Yönelik Tutumları: Datça Örneği*.12. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı.
- Burkart A.J. ve Medlik S. (1981). *Tourism; Past, Present and Future*. William Heinemann Ltd. London,
- Crouch G. I. ve Ritchie J. R. B. (1999). *Tourism, Competitiveness, and Societal Prosperity*. Journal of Business Research, 44 (3), 137-152.
- Çelen H, (2008). *Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme*. Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi 10(2),293-306
- Çiltaş A., vd. (2012) *Türkiye 'de Matematik Eğitimi Araştırmaları: Bir İçerik Analizi Çalışması*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Birimleri 12(1).
- Dal N., ve Baysan S. (2007). *Kuşadası 'nda Kıyı Kullanımı ve Turizmin Mekansal Etkileri Konusunda Yerel Halkın Tutumları*. Ege Coğrafya Dergisi 16, 69-85.
- Darıcı B. (2007). *Yerel Kalkınma 'da Küresel Yaklaşımlar ve Türkiye 'nin Konumu*. Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi
- Dilber İ. (2007). *Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkisinin Girdi-Çıktı Tablosu Yardımıyla Değerlendirilmesi*.Yönetim ve Ekonomi. 2(14), 205-220
- Dimitrovski D., vd. (2012).*Rural Tourism and Regional Development: Case Study of Development of Rural Tourism in the Region of Giuta, Serbia*. Procedia Environmental Sciences, 14
- Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), *Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Raporu*.Ankara,2006.
- Durgun A. (2007). *Isparta Turizminin Swot Analizi*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 3(5).
- Dyer P.,vd. (2003). *Tourism Impacts on an Australian Indigenous Community: A Djabugay Case Study*. Tourism Management 24(1).

- Emekli G. (2006). *Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm*.Ege Coğrafya Dergisi15. 51-59.
- Eren R. ve Aypek N.(2012) *Kırsal Turizm Bölgesinde Yerel Halkın Turizmin Gelişimine Karşı Tutumları: Cumalıkızık Köyü Örneği*.Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi 2(2),43-47
- Erhan Ş. E. (2010), *Türkiye’de Termal Turizmin Gelişimi, Termal Turizm Tesislerinin Tasarım Kriterleri: (Afyonkarahisar İli Örneği Üzerinden İncelenmesi)*.Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Erkek S. (2013), *UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) Tarafından Yürütülen Yerel ve Bölgesel Kalkınma Çalışmaları ve Bu Kapsamda Ön Plana Çıkan Demokratik Yönetişim İlkeleri*. Celal Bayar Üniversitesi Yerel ve Bölgesel Kalkınma Bakış Açıları. Manisa 2013.
- Eryılmaz B. ve Tuncer A. (2013), *Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Bölgesel Kalkınma Politikaları: Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye Uygulaması* Akademik İncelemeler Dergisi 8(1),165-189.
- EURADA (1999). *Creation, Development and Management of RDAs*. Bruxelles.
- Fırat vd., (2014). *Bir Eğitim Teknolojisi Araştırmasına Dayalı Olarak Karma Yöntem Araştırması Deneyimi*. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi 2(1).
- Genç N.F., ve Yılmaz M. (2013), *Yerel Yönetimlerin Ekonomik Kalkınmaya Yönelik Mali Yardım Kullanımı: Aydın İli Örneği*. Celal Bayar Üniversitesi. Yerel ve Bölgesel Kalkınma: Küresel ve Yerel Bakış Açıları. Manisa 2013.
- Gençay İ.C. (2010), *Kurumsal Performans Değerlendirme ve Termal Turizm İşletmelerinde Kurumsal Performans Karnesi Oluşturulmasına Yönelik Model Önerisi*. Gazioamanpaşa Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İşletme Anabilim Dalı. Doktora Tezi.

- Göçmen G. Z. (2008), *Turizm Çeşitlendirmesi Kapsamında İzmir’de Termal Turizmin Tedavi Amaçlı Kullanımı ve Ekonomik Değeri*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilimdalı. Yüksek lisans Tezi.
- Güler T., ve Şahin A. (2013), *Yerel Yönetimlerin Yer Altı Kaynaklarını Değerlendirmedeki Etkinliği Üzerine Bir Araştırma: Simav Belediyesi ve Jeotermal Kaynakları*. Celal Bayar Üniversitesi. Yerel ve Bölgesel Kalkınma: Küresel ve Yerel Bakış Açıları. Manisa 2013.
- Günel V. (2011). *Turizmin Olumlu Etkileri ve Midyat İlçesindeki Geleneksel Taşçılık Sanatı Örneği*. Marmara Coğrafya Dergisi 24, 433-471.
- Gürbüz A.(2002). *Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma*. 1,2,49-59.
- Güvenç Z.(2009), *Termal Turizm İşletmelerinde Hata ve Hilelerin Önlenmesinde Belge Sisteminin Önemi ve Bir Uygulama*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilimdalı. Yüksek lisans Tezi.
- Haukeland V. J. (1984). *Sociocultural Impacts of Tourism in Scandinavia: Studies of Three Host Communities*. Tourism Management 5(3).
- Haydu J., ve Hodges A. (2002). *Economic impact of the Florida golf course industry*. Hort Science 43 (3).
- Hunt O. (2007), *A mixed method design* <http://www.articlealley.com/> adresinden alınmıştır.
- İlban O.M. vd.(2008). *Termal Turizm Amaçlı Seyahat Eden Turistlerde Destinasyon İmajı: Gönen Örneği*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.(7)13. 105-129
- İncekara A. (1998). *Doğu Anadolu’da Kış Turizmi ve Gelişme Olanakları*. ITO Yayınları. İstanbul
- Karadalı E., ve Yazgan Ş. (2012) *Kırsal Turizmin Ekonomik-Sosyal ve Çevresel Etkileri*.

KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi.14(23),97-100

Kargı N. (2009). *Bölgesel Kalkınma Yaklaşımlarındaki Gelişmeler ve AB Perspektifi Altında Türkiye'nin Bölgesel Politika Analizi*. Uluslar arası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi. 2(1)

Keskin Y. (2008). *Termal Turizm İşletmelerinde Müşteri Tatmininin Ölçülmesi Kızılcahamam Örneği*.Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Düzce

Kervankıran İ. (2011). *Afyonkarahisar İlinde Alternatif Tarım Çalışmalarına Bir Örnek: Jeotermal Seracılık*.Marmara Coğrafya Dergisi 24.

Kılıç B. ve Kurnaz A. (2010)*Alternatif Turizm ve Ürün Çeşitliliği Oluşturmada Ekolojik Çiftlikler:Pastoral Vadi Örneği*. Journal of Business Research. 4,39-56

King B., vd. (1993) *Social Impacts of Tourism*. Annals of Tourism Research 20(4).

Kozak N. (2012). *Genel Turizm Bilgisi* (1.Baskı) Anadolu Üniversitesi.Eskişehir

Kuş E. (2012). “*Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri*” Anı Yayıncılık. Ankara 4. Baskı.

Loukissas J.P. (1982).*Tourism's regional development impacts: A comparative analysis of the Greek islands*. Annals of Tourism Research 9(4).

Lindberg K., ve Johnson L.R. (1997), *Modeling resident attitudes toward tourism*.Annals of Tourism Research 24 (2).

Mansuroğlu S. (2006). *Turizm Gelişmelerine Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi:Akseki/Antalya Örneği*.Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi. 19(1), 35-46

Marzuki, A. (2009), *Research Notes and Reports. Impacts of Tourism Development, Anatolia*. An International Journal of Tourism and Hospitality Research, 20(2),450-455.

Maskell P., vd. (1998). *Competitiveness,Localised Learning and Regional Development*. (1.Baskı)

- Mbaiwa E. J. (2003). *The Socia-Economic and Environmental Impacts of Tourism Development on the Okavango Delta, North-Western Botswana*. Journal of Arid Environments 54(2).
- Morgül S.M. (2006). *Trakya Bölgesinde Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesine İlişkin Analiz: Kırklareli Örneği*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Öcal T. (2011). *Niğde'de Planlanan Termal Turizm Kaynaklarına Bir Örnek:Nargöl*.Marmara Coğrafya Dergisi. 24,287-311
- Önder vd. (2010). *Termal Turizm Bölgelerinde İkincil Konutların Turizme Kazandırılması*. Ticaret ve Turizm Eğitim Dergisi.
- Özdemir A.M., ve Kervankıran İ. (2011). *Turizm ve Turizmin Etkileri Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Örneği*. Marmara Coğrafya Dergisi. 24,1-25.
- Özdemir, M. (2010). *Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1), 323-343.
- Özer Y. E. *Küresel Rekabet- Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye*.Review of Social, Economic & Business Studies 9(10).
- Özyücel M. (2008). *Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye'de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları*.Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilimdalı Yüksek Lisans Tezi.
- Robinson P. (2012). *Tourism The Key Concepts*. USA and Canada. 1.Baskı
- Sakınç S., 2013, *Yerel Kalkınma Politikalarında Yerellik ve Katılımcılık*. Yerel ve Bölgesel Kalkınma, Küresel ve Yerel Bakış Açıları.Celal Bayar Üniversitesi.
- Sevinç H.(2011). *Bölgesel Kalkınma Sorunsalı: Türkiye'de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları*.Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi 6(2).

- Sinemillioğlu M.O. (2009). *Sürdürülebilir Bölgesel Kalkınma ve Türkiye Süreci*.Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi.
- Soykan F. (2007).*Kuş Adası'nda Kıyı Kullanımı ve Turizmin Mekansal Etkileri Konusunda Yerel Halkın Tutumları*.Ege Coğrafya Dergisi 16,69-85.
- Smith M., ve Puczko L. (2009). *Health and Wellness Tourism*.USA, 1. Baskı
- Tekin, A. (2011).*Küreselleşen Dünya'da Bölgesel Kalkınma Dinamikleri, Kamu Politikaları ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 37-48.
- Theobald F.W.(2005) . *Global Toursim*. USA, 3.Baskı
- Toprak S.L. ve Şentürk K. F.(2011).*Turizmin Sosyo-Kültürel Etkilerinin Din Görevlilerinin Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi*. 12. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı.
- Tunçsiper B. Ve Bezirgan M. (2010). *Termal Turizmin Ekonomik Etkilerinin Algılanması, Emet İlçesinde Bir Araştırma*. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi. 2,1-20
- Tunçsiper B. Ve Kaşlı M.(2008). *Termal Turizmin Ekonomik Etkileri: Gönen Örneği*.Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi.1,120-135.
- Tutar F., ve Demiral M. (2007). *Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları*.Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi 2(1).
- Türnüklü A. (2000). *Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme*. Dokuz Eylül Üniversitesi Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi (24).
- Tsartas P. (1992). *Socioeconomic Impacts of Torism on Two Greek Isles*. Annals of Tourism Research 19(3).
- Türksoy A. Ve Türksoy S. (2010). *Termal Turizmin Geliştirilmesi Kapsamında Çeşme İlçesi Termal Kaynaklarının Değerlendirilmesi*. Ege Akademik Bakış 10(1),699-725.

- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007). *Türkiye Turizm Stratejisi 2023*. Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü. Yayın No: 3085. Ankara.
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2012). *Sağlık Turizmi El Kitabı*. Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Ankara
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007). *Termal Turizm Master Planı*. Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü. Ankara
- Uçar M. (2010). *Kırsal Turizmin Sosyo-Ekonomik Yapıya Etkisi ve Fethiye Örneği*. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilimdalı. Yüksek lisans Tezi.
- Ünlüöner K., ve Tayfun A. (2003). *Turistlerin Yerli Halkın Tüketim Davranışlarına Etkileri Üzerine Ampirik Bir Araştırma*. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10
- Vanhove N. (2011). *The Economic Impacts of Tourism*. The economics of Tourism Destinations.
- Yavuz Ç.N. (2006). *Türkiye'de Turizm Gelirlerinin Ekonomik Büyümeye Etkisinin Testi: Yapısal Kırılma ve Nedensellik Analizi*. Doğu Üniversitesi Dergisi. 7(2),162-171.
- Yeşiltaş M., ve Öztürk İ.,2008. *Bölgesel Kalkınma Çerçevesinde Alternatif Turizm Faaliyetlerine Yönelik Bir Değerlendirme:Sivas Örneği*. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 9(1),1-18
- Yıldırım E. A.,(2011), *Kentsel Koruma Projelerinde Aktörlerin Örgütlenmesi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Çevre Bilimleri Anabilimdalı Doktora Tezi
- Yıldırım H.H., ve Altunkaya Ü. “*Türkiye'nin Sağlık Turizmi Potansiyeli ve Güçlükler*”
http://www.absaglik.com/saglik_turizmi_turkiye.pdf
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık. Ankara (9.Baskı)

- Yıldız Z. (2007), *Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Sağladığı Katkılar ve Göller Bölgesi Uygulaması*. İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İktisat Anabilimdalı. Doktora Tezi.
- Yang Y. ve Fik T. (2004). *Spatial Effects in Regional Tourism Growth*. Annals of Tourism Research 46.
- Yükselen C. (2010). *Örnekleme Süreci ve Örnekleme Yöntemleri*.4. Pazarlama Araştırmaları Semineri
- Zaman M., ve Birinci S. (2011). *Doğu Karadeniz’de Termal Turizminin Geliştirilebileceği Merkezlere Yeni Bir Örnek: İkizdere Kaplıcası*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 15(1), 405-429.
- Zengin G., ve Öztekin B.M. (2013). *Köydes Projesinin Trakya Bölgesi Köylerinin Altyapısı Üzerindeki Etkileri: Karşılaştırmalı Bir Çalışma*. Celal Bayar Üniversitesi. Yerel ve Bölgesel Kalkınma: Küresel ve Yerel Bakış Açıları. Manisa 2013.
- Zengin B.(2013). *Geçmişten Günümüze Sakarya Turizmine Akademik Bir Bakış*. Sakarya Üniversitesi.
- Web:*Turizmin Toplum Üzerindeki Etkileri* <http://www.kulturelbellek.com/turizmin-toplum-uzerindeki-etkileri/> adresinden 29 Mart 2014 tarihinde alınmıştır.
- Web:Kültür ve Turizm Bakanlığı(<http://www.ktbayirimisletmeler.gov.tr/TR,9872/alternatif-turizmturleri.html>) adresinden 01 Mayıs 2014 tarihinde alınmıştır.
- Web:*Karma Yöntemler*<http://www.slideshare.net/tagi21/karma-yntem-modelleri>adresinden 26 Ocak 2015 tarihinde alınmıştır.
- Web:*Termal Turizm*<http://www.ktbayirimisletmeler.gov.tr/TR,11475/genel-tanimlar.html>adresinden 25.12.2015 tarihinde alınmıştır.
- Web: *Karma Yöntemler*<https://prezi.com/txmdr121tklj/copy-of-karma-yontem-arastirmalar> adresinden 26.01.2015 tarihinde alınmıştır.

Web: *Türkiye İstatistik Kurumu* <http://www.webcitation.org/6BuGP9zDK> adresinden 01.04.2014 tarihinde alınmıştır.

Web: http://www.mudurnulularderneği.com/mudurnu_turizm.php adresinden 02.04.2015 tarihinde alınmıştır.

Web: "http://www.mudurnu.gov.tr/default_B0.aspx?content=109 adresinden 01.04.2014 tarihinde alınmıştır.

Web: WTO (1995) https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/agrmtseries1_wto_e.pdf adresinden alınmıştır.

Web: <http://saglikturizmi.gov.tr/> adresinden 20.02.2014 tarihinde alınmıştır.

Web: *Türkiye'deki Jeotermal Kaynaklar* <http://jeotermal.balikesir.edu.tr/jeotermal5.php> adresinden alınmıştır.

VII. EKLER

7.1. Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU

Araştırma Konusu

Bölgesel Kalkınma Çerçevesinde Termal Turizm Faaliyetlerinin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri: Karma Yöntem Araştırması

Tarih :

Yer :

Başlangıç :

Kurum :

Bitiş :

Gülsün DÖNMEZ

Düzce Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı

Sayın Yönetici

Merhaba ben Gülsün Dönmez Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimimi sürdürmekteyim. Bu görüşme yüksek lisans tezimin verilerini oluşturma amacıyla yapılacaktır.

Görüşmenin amacı, bölgede etkin olan termal turizm faaliyetlerinin, bölgesel kalkınmadaki önemini belirlemektir. Ayrıca verdiğiniz bilgiler ışığında elde edilen araştırma sonuçlarının hem bu konuyla ilgilenen araştırmacılara hem de işletmenize katkı sağlayabileceğini düşünüyorum. Konuya ilişkin görüş ve düşünceleriniz büyük bir rahatlık ve açıklıkla dile getirmeniz, araştırmamın amaçlarına ulaşması açısından büyük önem arz etmektedir.

Görüşme sırasında elde edilen bilgiler yalnızca akademik amaçlar için kullanılacaktır. Bunun dışında herhangi bir amaç için kullanılması mümkün değildir. Bunun yanı sıra araştırma raporunda isminizin geçmemesini arzu ederseniz, isminizin yerine bir kod isim kullanılabileceğini belirtmek isterim. Sizce bir sakıncası yoksa daha sonra belge haline dönüştürmek amacıyla görüşmeyi kaydetmek istiyorum. Görüşme sonunda istemediğiniz bilgiler silinebilir. Katkılarınız için şimdiden çok teşekkür ediyorum.

Görüşme Soruları

- 1-) Bölge, iklim durumu doğal kaynakları bakımından termal turizme elverişli konumdadır ve bu konumunu yeterince değerlendirebiliyor mu ?
- 2-) Bölgede turizmle doğrudan veya dolaylı olarak hizmet üreten ya da pazarlayan kuruluşlar mevcut mudur? Bu kuruluşlar nelerdir?
- 3-) Bölgede termal turizm kapsamında kamu yatırımı mevcut mudur?
- 4-) Bölgede bulunan tesisler yörede oturanlara iş imkanı sağlama konusunda ne düzeydedir?
- 5-) Bölgede turistik değerlerin korunması ve turizm bilincini geliştirmek adına mevcut sivil toplum kuruluşu bulunmaktadırmı? Bulunan kuruluşlar yeterli midir?
- 6-) Bölgede bulunan termal tesislerin durumu sizce nasıldır? Yeni termal tesisler için gerekli alt yapı ve imkanlar var mıdır ?
- 7-) Bölgede bulunan yerel halkın turizme bakış açısı nasıldır?
- 8-) Bölgeye uluslararası turizm talebi ne durumdadır? Turizm talebini arttırmak adına ne gibi önerilerde bulunabilirsiniz?

Görüşülen Kişi İle İlgili Bilgiler:

Görüşülen Kişi:

Yaşı:

Uzmanlık Alanı:

İşletmedeki Ünvanı :

İşletmede Üst Düzey Yönetici Olarak Çalışma Süresi:

Görüşmeye katıldığınız ve verdiğiniz değerli bilgiler için çok teşekkür ederim.

7.2.Anket Formu

Sayın Katılımcı

Bu anketteki sorulara vereceğiniz cevaplar, Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı'nda hazırlanmakta olan yüksek lisans tezinin verilerini oluşturacaktır. Bu çalışmanın amacı, turizm faaliyetlerinin yerel halk üzerindeki etkilerinin ortaya çıkarılmasını sağlamaktır.

Anketi cevaplamak için ayırdığınız zaman ve gösterdiğiniz hassasiyet için teşekkür ederim.

Yrd.Doç. Dr. Muammer Mesci

Gülsün Dönmez

Aşağıda verilmiş olan Turizmin etkileri ile ilgili cümlelere katılıp katılmadığınızı ve bunun seviyesini belirtiniz lütfen.

TURİZMİN ETKİLERİ	Tamamen katılıyorum	katılıyorum	Kararsızım	katılmıyorum	Tamamen katılmıyorum
-------------------	---------------------	-------------	------------	--------------	----------------------

EKONOMİK

1. Turizm bölgede daha çok iş imkanı yaratmaktadır.					
2. Turizm bölgeye daha çok yatırım çekmektedir.					
3. Turizm fiyatların artmasına neden olmaktadır.					
4. Yerel halk turizm bölgesinde yaşamaktan sıkıntı çekmektedir.					

SOSYOLOJİK

1. Turizm kültürel faaliyetlerin çeşitlenmesi konusunda etkili olmaktadır.					
2. Turizm toplumdaki suç oranını arttırmaktadır.					
3. Turizm trafik yoğunluğuna yol açmaktadır.					
4.Turizm yerel kültürün korunması için olumlu olmaktadır.					

ÇEVRESEL

1. Turizm gereğinden fazla kalabalık yaratmaktadır.					
2. Turizm parkların ve yeşil alanların artmasını sağlamaktadır.					
3. Turizm doğayı tahrip etmektedir.					
4. Turizm gürültü ve kirlilik yaratmaktadır.					
5. Turizm tarihi binaların restorasyonu için olumludur.					

Aşağıda verilmiş olan Turistik faaliyetler ve isteklerinizle ilgili cümlelere katılıp katılmadığınızı ve bunun seviyesini belirtiniz.

TURİSTİK FAALİYETLER VE İSTEKLER					
1. Daha çok otel yapılmalıdır.					
2. Kültürel ya da tarihi turizm geliştirilmelidir.					
3. Konaklara hizmet eden lokanta,otel gibi servisler geliştirilmelidir.					
4. Daha çok küçük işyeri açılmalıdır.					
5. Bölgenin turizm alanı olarak reklamı yapılmalıdır.					
6. Turistler için bilgi içeren harita ve rehber kitaplar çıkartılmalıdır.					
7. Doğal çevrenin tahrip edilmesi benim için önemlidir.					
8. Okulların sayısı ve durumu benim için önemlidir.					
9. Parklar ve yeşil alanlar benim için önemlidir.					
10. Halk kültürü benim için önemlidir.					

11. Ekonomik gelişme benim için önemlidir.					
12. Yollar ve ulaşım durumu benim için önemlidir.					

Aşağıda verilmiş olan Mudurnu'nun ekonomik ve sosyal durumu ile ilgili cümlelere katılıp katılmadığınızı ve bunun seviyesini belirtiniz.

MUDURNU'NUN EKONOMİK VE SOSYAL DURUMU					
1. Burada ekonominin durumu kötüdür.					
2.Özel sektör burada daha çok iş alanı üretmektedir.					
3. Devlet burada daha çok iş alanı üretmelidir.					
4. Burada daha çok işe ihtiyaç vardır.					
5. Burada yaşamaktan memnunum.					
6.Diğer yerler yapmak istediğim şeyler açısından burayla yarışamaz					
7. Burası bana huzur ve mutluluk vermektedir.					
8. Burada yaşayan halk içerisinde kendimi evimde hissediyorum.					
9. Başka yere taşınmak zorunda kalırsam üzülürüm.					

DEMOGRAFİK SORULAR

YAŞ:

- 18 ve altı 18-26 27-35 36-44 45 ve üstü

CİNSİYET:

- Erkek Kadın

MEDENİ DURUM:

- Evli Bekar

EĞİTİM DURUMUZ

- İlk öğretim Lise Ön Lisans Lisans Lisansüstü

AYLIK GELİRİNİZ NE KADARDIR?

- 1000 tl 'den az 1001– 2000 tl 2001-3000tl 3001tlve üstü

SON ÜÇ YILDA KAÇ KERE TATİL YAPTINIZ?

- 1 2 3 4 5 ve daha fazla

NEREDE YAŞIYORSUNUZ?

- Kırsal alan Kentsel Alan Toplu Konut Sitesi